रसायनी स्त्री० रसायनं रसस्थानमस्त्यस्या अच् गौ० ङीष् । गुडुच्याम् काकमाच्यां, महाकरञ्जे, गोरक्षदुग्धायाञ्च ।
रसाल न० रसमाललाति आ+ला-क । सिह्लके, गन्धरसे, शिखरिण्याम्, (मेथभेदे) रसनायां, दूर्व्वायां, विदार्य्यां, द्राक्षायाञ्च स्त्री०। रसां भूमिमालयति आ+ली-ड। आम्र, 'रसालः सालः समदृश्यतासुने'ति नैषधम् इक्षौ, पनसे, गोधूमे, पुण्ड्रेक्षौ च पु० [लिया) क्षुपभेदे ।
रसालिहा स्त्री० रसां भूमिं लेढि स्पृशति लिह्-क । (चाकु-
रसाली स्त्री० रसमालाति आ+ला-क गौरा०ङीष् । (पुंडि आख) इक्षुभेदे । [अण् । पलाशीलतायाम् ।
रसाश्वसा स्त्री० रसां भूमिमाश्वासयति दलैः आ-श्वस-णिच्
रसास्वादिन् पु० रसं पुष्परसमास्वदते आ+स्वद-णिनि । भ्रमरे, मधुरस्त्रृङ्गारादिरसास्वादके त्रि० स्त्रियां ङीष् ।
रसिक पु० रसं वेत्ति अनुभवति ठन् । सारसपक्षिणि, अश्वे, गजे च । रसज्ञे, रसोऽस्त्यस्य ठन् । रसवति च त्रि० ।
रसित न०चु० रस-आस्वादे-क्त । मेघादिशब्दे विड्गादिशब्दे कर्त्तरि क्त । शब्दवति, कर्मणि-क्त । आस्वादिते च त्रि०।
रसुन पु०रस-उनन् । लशुने। ओनन् रसोनः । तत्रैव । स्वार्थे कन् । तत्रार्थे ।
रसेन्द्र पु० रसः द्रवीभूतः इन्द्र इव श्रेष्ठत्वात् । पारदे ।
रसोत्तम पु० रस उत्तमो यस्य । मुद्गे । [हिङ्गुले
रसोद्भव न० रसः पारदम् उद्भवत्यस्मात् उद्+भू-अच्।
रसोपल न०रसः पारदमिव उपलीयते उप+ली-ड शुभ्रत्वात् मौक्तिके ।
रस्य न० रसाच्छुक्रान्नपरिणामादागतः यत् । रुधिरे । रस्यते आस्वाद्यते रस-यत् । आस्वाद्ये त्रि०। रस्याः, 'स्निग्धाः स्थिरा हृद्या' इति गीता पाठायां, रास्नायाञ्च स्त्री०।
रंह गतौ अ०चु०उभ०सक०सेट् । रंहयति-ते अररंहत्-त ।
रंहस् न० रंह-असुन् । वेगे ।
रह गतौ भ्वा०प०सक०सेट् इदित् । रंहति अरंहीत् 'तदन्तर प्रतिपत्तौ रंहति संपरिष्वक्त इति शारीरकसूत्रम् ।
रह त्यागे भ्वा० प०सक०सेट् । रहति अरहीत् ।
रह त्यागे अद०च०उभ०सक०सेट् । रहयति ते अररहत्-त ।
रहस् न० रह-असुन् । निर्ज्जने, गोप्ये, यथार्थे, रमणे च । निर्ज्जने अव्य० ।
रहस्य त्रि०रहसि भवः यत्। गोप्ये,'रहस्यमक्षाः स महदिति नैषधम् । निर्ज्जनभवे च। पाठायां, रास्नायाञ्च स्त्री०टाप्
रहित त्रि० रह-त्यागे कर्म्मणि क्त । वर्ज्जिते ।

रा दाने ग्रहणे च अदा०पर०सक०अनिट् । राति अरासीत् ।
रा स्त्री० रा-सम्प० क्विप् । काञ्चने, रमणे, दाने च ।
राका स्त्री० रा-क । प्रतिपद्युक्तायां पूर्णिमायां सम्पूर्णेन्दु तिथौ, नदीभेदे नवजातरजस्कायां नार्य्याञ्च ।
राक्षस पु० रक्ष एव स्वार्थे अण् 'क्वचित् स्वार्थिका अपि प्रत्ययाः प्रकृतितो लिङ्गवचनान्यतिवर्त्तन्ते' इति भाष्योक्तेः पुंस्त्वम् । स्वनामख्याते निकषात्मजे जातिभेदे । जातौ ङीप् । राक्षसजातिस्त्रियाम् स्त्री० । रक्षस इदम् अण् । राक्षसम्बन्धिनि त्रि०स्त्रियां ङीप् ।'राक्षसी रात्रिरुच्यते' त स्मृतिः । दंष्ट्रायां, चण्डिकायां चौरनामगन्धद्रव्ये चस्त्री०ङीप्
राक्षसेन्द्र पु०राक्षस इन्द्र इव श्रेष्ठत्वात् । विश्रवसः ज्येष्ठ सुते निकषात्मजे रावणे । [तस्य इदं । लाक्षायाम् ।
राक्षा स्त्री० लक्ष्यतेऽनया रक्ष-कर्म्मणि-घञ् पृ० वृद्धिः ।
राख शोषणे भूषणे निवारणे च सक०सामर्थ्ये अक०भ्वा०पर० सेट् । राखति अराखीत् । चङि न ह्रस्वः ।
राग पु० रन्ज-भावे घञ् नि० नलोपकुत्वे । रञ्जने, वर्णने, प्रीतौ,अनुरागे, नृपे, चन्द्रे च । करणे घञ् । लोहितवर्णे तद्विशिष्टलाक्षादौ च 'तेन रक्तं रागादि'ति पाणिनिसूत्रम् आधारे घञ् । वसन्तादिनामभिः प्रसिद्धे स्वरविशेषे ।
रागचूर्ण पु०रागस्य रतेश्चूर्ण इव । कामे । रागाय चूर्ण्यतेऽसौ चूर्ण-घञ् । खदिरे, लाक्षायां च । रागयुक्तचूर्णे पु०
रागदालि पु० दल्यतेऽसौ दल-णिच् इन् पृ० वृद्धिः रागेण रक्ततया युक्तो दालिः । मसूरे । [स्त्री० ङीप् ।
रागपुष्प पु० रागयुक्तं रक्तवर्णं पुष्पमस्य । बन्धूके । जवायां
रागप्रसव पु० रागयुक्तो रक्तवर्णः प्रसवोऽस्य । बन्धूके, रक्ता-म्लाने च । [माणिक्ये । रक्तवर्णयुक्ते त्रि०
रागयुज् पु० रागेण रक्तवर्णेन युज्यते युज-कर्म्मणि क्विप् ।
रागसूत्र न० रागयुक्तं सूत्रम् । पट्टसूत्रे ।
रागाङ्गी स्त्री० रागयुक्तमङ्गं यस्याः ङीप् । मञ्जिष्ठायाम् इत०। रागाढ्याप्यत्र स्त्री० ।
रागिणी स्त्री० रागोऽस्त्यस्याः इनि । गीताङ्गे स्वरभेदे । रागवति, अनुरक्ते, कामुके, रतियुक्ते च त्रि०। [ह्रस्वः
राघ शक्तौ भ्वा०आ०सक०सेट् । राघते अराघिष्ट । चङि न
राघव पु० रघोर्गोत्रापत्यम् अण् । रघुवंश्ये, तत्प्रधाने श्रीरामे च । [सागरविशेषलोमजाते वस्त्रभेदे ।
राङ्कव न० रङ्कोरयं, विकारो वा तल्लोमजातत्वात् अण् ।
राज दीप्तौ भ्वा०उभ०अक०सेट् फणादि० । राजति ते अरा-जीत् अराजिष्ट रेजतुः-रराजतुः । चङि न ह्रस्वः ।

राजक न०राज्ञां समूहः कन् । नृपसमुदाये । राजैव कन् ।
नृपे पु० । राज-ण्वुल् । दीप्तिमति त्रि० ।
राजकल्प पु०ईषदसमाप्तो राजा राजन्+कल्पप् । राजतुल्ये
राजकदम्ब पु०कदम्बानां राजा राजद०पर० । कदम्बभेदे ।
राजकर्कटी स्त्री० राजते राज-अच् कर्म० । चीनाकर्कट्याम्
राजकशेरु पु०कशेरूणाम् राजा राजद० । भद्रमुस्तायाम् ।
राजकीय त्रि०राज्ञ इदम् छ कुक् च । राजसम्बन्धिकार्य्यादौ
राजकुमार पु० राज्ञः कुमारः । अप्राप्तवयस्के युवराज-
कार्य्यानारूढे राजपुत्रे ।
राजकुष्माण्ड पु०राज्ञः कुष्माण्ड इव प्रियत्वात् । वार्त्ताक्याम्
राजकोषातकी स्त्री० राजप्रिया कोषातकी । (घियाभिङ्गा)
लताभेदे । [कन् । राजसर्षपे (राइसर्षा) ।
राजक्षवक पु० क्षवत्यनेन क्षु-अप् राजते राज-अच् कर्म०
राजखर्ज्जूरी स्त्री० राजप्रिया खर्ज्जूरी । खर्ज्जूरीभेदे ।
राजगिरि पु० राजाश्रयो गिरिः । मगधस्थे पर्व्वतभेदे ।
राजघ त्रि०राजानं हन्ति हन-क नि०। राजहन्तरि, तीक्ष्णे च
'रराज वीरजनया स राजघ'इति नैषधम् ।
राजजम्बू स्त्री० राज्ञः जम्बूरिव। पिण्डखर्ज्जूरे राजते
अच् कर्म० । महाजम्बाम् ।
राजज(य)क्ष्मन् पु० राज्ञःचन्द्रस्य क्षयकारको ज(य)क्ष्मा ।
रोगभेदे 'राजज(य)क्ष्मेव रोगाणामि'ति माघः ।
राजतरु पु० तरूणां राजा राजद० नि० । कर्णिकारवृक्षे
राजताल पु०राज्ञस्ताल इव प्रियः 'गुवाकवृक्षे । स्त्रीत्वमपि
ङीप् । 'राजतालीवनध्वनिरि'ति रघुः । [स्निदन्तद्वये ।
राजदन्त पु०दन्तानां राजा पर नि०। ऊर्द्ध्वपङ्क्तिस्थे मध्यव-
राजदेशीय पु०ईषदसमाप्तो राजा राजन्+देशीयर् । राज-
तुल्ये राजकल्पे । [राजधत्तूरकोप्यत्र पु० ।
राजधुस्तूरक पु०धुस्तूराणां राजा राज०पर०कन्। वृहद्धुस्तूरे
राजधर्म्म पु०राज्ञो धर्म्मः। राज्ञामवश्यकर्त्तव्ये प्रजापाल-
नादौ कर्म्मणि । [ङीप् । राजावासे महानगर्य्याम् ।
राजधानी स्त्री० राजा धीयतेऽस्यां धा-आधारे ल्युट्
राजधान्य न० धान्येषु राजा पर० । (श्यामा) श्यामाकधान्ये
राजन् पु० राज-कनिन् । नृपे, चन्द्रे, शुचौ, क्षत्रिये, यक्षे,
इन्द्रे, च। पूर्व्वपदस्थः उत्तरपदस्थश्च सन् अभ्याहृतपदार्थ-
श्रेष्ठ वाचकः । यथा राजमाषः मुनिराज इत्यादि ।
राजनीति स्त्री० राज्ञां नीतिः । राजकर्त्तव्ये सामाद्युपाये,
तत्प्रतिपादके-शास्त्रे च ।
राजन्य पु० राज्ञोऽयम् यत्, राज-अन्य वा । क्षत्रिये राज-
पुत्रे, अग्नौ, क्षीरिकावृक्षे च । [समूहे
राजन्यक न० राजन्यानां क्षत्रियाणां समूहः कन् । क्षत्रिय
राजवत् त्रि० प्रशस्तो राजाऽस्त्यस्य प्राशस्त्ये मतुप् मस्य
वः । सुन्दरराजवति देशे । [स्त्री० ङीप् ।
राजपटोल पु० राजप्रियः पटोलः । पटोले । मधुरपटोल्यां
राजपट्ट पु० राज्ञः पट्ट इव । मणिभेदे ।
राजपथ पु० पथां राजा राजगमनयोग्यो वा पन्थाः अच् ।
'धनूंषि दश विस्तारे श्रीमान् राजपथः स्मृतः । नृवाजि-
रथनागानामसंबाधसुसञ्चर'इत्युक्ते राजमार्गे। [पलाण्डौ
राजपलाण्डु पु०पलाण्डूनां राजा श्रेष्ठत्वात् पर०। रक्तवर्ण-
राजपीलु पु० राजप्रियः पीलुः । महापीलुवृक्षे ।
राजपुत्र पु० राज्ञश्चन्द्रस्य, नृपस्य वा पुत्रः । बुधग्रहे, नृप-
कुमारे वर्णसङ्करभेदे (रजपुत) 'वैश्यादम्बष्ठकन्यायां राज
पुत्रस्य सम्भव' इति पराशरः ।
राजपुत्री स्त्री० राज्ञश्चन्द्रस्य पुत्रीव । कटुतुम्ब्याम् रेणुकायां
नृपरीतौ, मालत्याञ्च । ६त० । नृपकन्यायाम् ।
राजपुष्प पु०राजा चन्द्र इव शुभ्रत्वात् पुष्पमस्य। नागकेशर
वृक्षे । करुणीवृक्षे स्त्री० ङीप् ।
राजफणिज्झक पु० राज-अच् कर्म्म० । नागरङ्गवृक्षे ।
राजफल न० राजप्रियं फलम् । पटोले । राजप्रियं
फलमस्याः । जम्ब्वाम् स्त्री० टाप् ।
राजबदर न० राज्ञो बदरमिव प्रियत्वात् । रक्तामलके बद-
राणां राजा राजद० प० । उत्तमकोलौ पु० ।
राजभद्रक पु० राज्ञो भद्रं यस्मात् कप् । कुष्ठे,(कुड) निम्बे,
पारिभद्रवृक्षे च । [धर्मे राजत्वे ।
राजभूय न०राज्ञो भावः राजन्+भू-क्यप् । राज्ञोऽसाधारण
राजभोग्य न० राज्ञा भोक्तुं योग्यम् भुज-ण्यत् कुत्वम् ।
जातीकोषे, प्रियालवृक्षे पु० । नृपतेर्भोग्यवस्तुमात्रे त्रि०
राजमार्ग पु० राजयोग्यः मार्गः । राजपथे । [व्रीहिभेदे ।
राजमाष पु० माषेषु कलायेषु राजा श्रेष्ठत्वात् । (वरवटी)
राजमुद्ग पु० मुद्गेषु राजा प० नि० । (मुगानि) मुद्गभेदे ।
राजरङ्ग न० राजयोग्यं रङ्गम् । रजते ।
राजराज पु० राज्ञामपि राजा प्रभूतधनत्वात् टच् समा० ।
कुवेरे, सार्व्वभौमनृपे, चन्द्रे च । [श्रेष्ठे, यतात्मनि नृपे च
राजर्षि पु० राजा ऋषिरिव श्रेष्ठत्वात् संयतत्वाच्च । राज-
राजवंश्य त्रि०राजवंशे भवः यत् । राजवंशोद्भवे। जातिभेदे पु०
राजवर्त्मन् न० राजयोग्यं वर्त्म । प्रागुक्तलक्षणे राजपथे ।
६त० राज्ञः कर्त्तव्यकर्म्मणि च ।

राजबला स्त्री॰राज-अच् राजं बलं यस्याः ५ब॰। (गन्धभादाल) लताभेदे ।

राजवल्लभ पु॰६त॰ । प्रियाले, राजवदरे, राजाम्रे, द्रव्यगुण प्रतिपादके तन्नामविद्वत्कृते ग्रन्थभेदे च । राज्ञः प्रिये त्रि॰

राजपत्नी स्त्री॰राजते राज-अच् राजा वल्ली कर्म॰ष्ट॰। (उच्छा) लताभेदे । [राजभावबति देशे ।

राजवत् त्रि॰ राजा राजभावं विद्यतेऽस्य मतुप् मस्य वः ।

राजवीजिन् त्रि॰ राजा वीजी कारणं यस्य । राजवंश्ये ।

राजवृक्ष पु॰ वृक्षाणां राजा पर नि॰ । आरग्वधे (सोन्दाल) राजप्रियौ वृक्षस्तत्फलवीजजातलड्डुकाया राजप्रियत्वात् । प्रियाले ।

राजशण पु॰राज-अच् राजः शणः कर्म॰ । पट्टे (पाट) ।

राजशाक पु॰ शाकानां राजा पर॰ नि॰ । वास्तूकशाके ।

राजशृङ्ग न॰राज्ञां शृङ्गमिव ऊर्द्धस्थितत्वात् । राजचिह्नच्छत्रे

राजस त्रि॰ रजसा निर्म्मितः अण् । रजसोगुणात् जाते कर्मेन्द्रियादौ 'येनास्मिन् कर्म्मणा लोके ख्यातिमाप्नोति पुष्कलाम् । न च शोचत्यसम्पत्तौ तद्विज्ञेयन्तु राजस'मित्युक्ते ख्यात्यै क्रियमाणे कर्मणि च । रजःप्रधानमस्य अण् । रजः-प्रधाने, सर्व्वेषां वस्तूनां त्रिगुणात्मकत्वेऽपि 'भूयस्त्वात्तद्व्यपदेश, इत्युक्तेः क्वचित् तत्प्रधानत्वेन व्यपदेशः ।

राजसभा न॰ स्त्री॰ राज्ञां नृपाणां सभा । नृपसमाजे ।

राजसर्षप पु॰सर्षपाणां राजा श्रेष्ठत्वात्पर॰। (राइसर्षा)सर्षपभेदे । [यज्ञभेदे ।

राजसूय पु॰ राज्ञा सूयते सू-क्यप् । राजमात्रकर्त्तव्ये

राजस्व न॰ राज्ञे देयं स्वं कररूपम् धनम् । राजदेये करे ६त॰ । राजवने ।

राजस्वर्ण पु॰ स्वर्णानां धुस्तूराणां राजा पर॰ । वृहद्धुस्तूरे

राजहंस पु॰हंसानां राजा श्रेष्ठत्वात्पर॰। रक्तवर्णचञ्चुचरणयुक्ते श्वेतवर्णे हंसभेदे,कलहंसे च । राजा हंस इव सारग्रहणात् नृपश्रेष्ठे । [तगरपुष्पे

राजहर्षण न॰ राज्ञः नृपान् हर्षयति हृष-णिच्-ल्यु ।

राजातन पु॰ राजार्थमातनोति फलवीजम् आ+तन-अच् । चीरञ्जीतिख्यातवीजहेतुफलवति प्रियाले ।

राजादन न॰ राज्ञा अद्यते तत्फलवीजजातलड्डुका अद-कर्मणि ल्युट् । प्रियालवृक्षे यस्य फलवीजं (चिरञ्जि) तेन हि लड्डुकां कृत्वा राज्ञा भुज्यते । चीरिकायां (चीरद) किंशुके च । चीरिण्यां स्त्री॰ ङीप् ।

राजाम्र पु॰ आम्राणां राजा श्रेष्ठत्वात् पर नि॰। आम्रभेदे

राजाम्ल पु॰ अम्लानां राजा श्रेष्ठत्वात् पर॰नि॰। अम्लवेतसे

राजार्क पु॰ अर्काणां राजा श्रेष्ठत्वात् पर॰नि॰ । श्वेतार्कवृक्षे। (सादा आकन्द) । [योग्ये त्रि॰। जम्ब्वां स्त्री॰

राजार्ह न॰ राजानमर्हति अर्ह-अण् । अगुरुचन्दने राज-

राजालाबू स्त्री॰राजते राजा अलाबूः कर्म॰। मिष्टालाबाम् ।

राजावर्त्त पु॰ राजानमावर्त्तयति अनुकूलयति आ-वृत-णिच् अण् । उपरत्नभेदे ।

राजि(जी) स्त्री॰ राज-इन् वा ङीप् । श्रेण्याम् पङ्क्तौ, रेखायाञ्च । स्वार्थे कन् । रेखायाम् । राजते राज-ण्वुल् । राजसर्षपे स्त्री॰ ।

राजिकाफल पु॰ राजिकाया इव फलमस्य । श्वेतसर्षपे ।

राजि(जी)फला स्त्री॰ राजिभूतानि श्रेणिभूतानि फलानि यस्याः । चीनाकर्कट्याम् ।

राजिल पु॰ राज-इलच् । डुण्डुभसर्पे (डोड़ासाप)

राजीव न॰राजीं दलराजी अस्त्यस्य व। पद्मे 'राजीवराजीवशलोलेति माघः । हरिणभेदे, मत्स्यभेदे, राजीवसिंहतुण्डांश्चेति मनुः । गजे, सारसपक्षिणि च पु॰ ।

राजेन्द्र पु॰ राजा इन्द्र इव श्रेष्ठत्वात् । 'चतुर्योजनपर्य्यन्तमधिकारी नृपो भवेत् । यो राजा तत्कृतगुणः स एव मण्डलेश्वरः । तस्मादृशगुणो राजा राजेन्द्र'इत्युक्ताधिकारवति भूपतिभेदे ।

राज्ञी स्त्री॰राज्ञः पत्नी ङीप् स्वयं वा राजते राज-कनिन् ङीप् वा । (राणी) राजपत्न्याम् स्वयं राजकर्मकर्त्र्याञ्च ।

राज्य न॰ राज्ञो भावः कर्म वा राजन्+यत् । राज-कर्म्मणि, राजभावे च । [प्रजापालनादौ ।

राज्यधुरा स्त्री॰ ६त॰ अच् समा॰ । राज्यभारे तत्कर्त्तव्ये

राज्याङ्ग न॰६त॰। स्वाम्यमात्यसुहृत्कोषराष्ट्रदुर्गबलप्रकृति-रूपेषु अष्टसु राज्यस्योपायेषु ।

राटि पु॰ रट-इण् । (शराल) विहगे, युद्धे स्त्री॰ वा ङीप् । पृ॰ टस्य डत्वम् । राड़िरप्युक्तार्थे ।

राढ़ पु॰ रह-घञ् पृ॰ ढत्वम् । देशभेदे(राड़)स्वार्थे कन् तत्रैव

राढ़ा स्त्री॰ रह-घञ् ढत्वम् । पुरीभेदे गौड़ं राष्ट्रमनुत्तमं निरुपमा तत्रापि राढा पुरीति प्रबोधचन्द्रोदयः ।

राढ़ीय त्रि॰ राढो निवासोऽस्य वृद्धात्छ इति छ । राढदेशोद्भवे

रात्रि(त्री) स्त्री॰ रा-त्रिप् वा ङीप् । रजन्यां खस्वदेशस्य-सूर्य्यमण्डलस्य अदर्शनयोग्ये काले, हरिद्रायाञ्च ।

रात्रिकर पु॰ रात्रिं करोति कृ-अच्, रात्रौ करः किरणोऽस्य वा । चन्द्रे, कर्पूरे च ।

रात्रि(त्त्र)चर पु० रात्रौ चरति चर-अच् वा टम् । राक्षसे, तज्जातिस्त्रियां स्त्री० ङीप् ।

रात्रिपुष्प न० रात्रौ प्रफ्फाति पुष्प-अच् ७त० । उत्पले ।

रात्रिमणि पु० रात्रौ मणिरिव दीप्तिमत्त्वात् । चन्द्रे ।

रात्रिवासस् न० रात्रेर्वास इवाच्छादकम् । अन्धकारे । रात्रौ परिधेयं वासः शाक० । रात्रौ परिधेये वस्त्रे ।

रात्रिविगम पु०६त० । रजन्यवसाने तदुपलक्षिते प्रभातकाले च

रात्रिहास पु० रात्रेर्हास इव शुभ्रत्वात् । श्वेतोत्पले ।

रात्रान्ध त्रि० रात्रावन्धः दृष्टिक्षययुक्तः । निशादृष्टिशून्ये काकादौ । रात्रौ रोगकृतदृष्टिशून्ये (रातकाणा) च ।

राद्ध त्रि० राध-कर्त्तरि कर्मणि वा क्त । सिद्धे, पक्वे च ।

राद्धान्त पु० राद्धः सिद्धः अन्तो निर्णयो यस्मात् ५ब० । सिद्धान्ते संशय्य वादिदर्शितपक्षनिराकरणपूर्व्वकयथार्थपक्ष प्रतिपादके वाक्ये ।

राध सिद्धौ अक० निष्पादने, पाके च सक० स्वादि० दिवा० च पर० अनिट् । राध्नोति राध्यति अरात्सीत् अराद्ध ।

राध पु० राधा विशाखा तद्युक्ता पौर्णमासी अण् ङीप् राधी सा यत्र मासे पुनरण् । चान्द्रे वैशाखे मासि । तत्पूर्णिमायां स्त्री०ङीप् । [युच् । पूजने स्त्री० टाप् ।

राधन न० राध-ल्युट् । साधने, प्राप्तौ, तोषे च । राध-णिच्-

राधा स्त्री०राध-अच् । विशाखानक्षत्रे रिरंसया रमणीदेहत्वेना विर्भूते गोलोकस्थे परमेश्वरार्द्धाङ्गस्वरूपे शक्तिभेदे, तत्रैव श्रीदामशापात् वृन्दावने जातायां वृषभानुसुताया प्रधान गोपिकायाम्, कर्णस्य पालयित्र्यां मातरि च । [दयोष्यत्र ।

राधाकान्त पु० राधायाः कान्तः । श्रीकृष्णे राधावल्लभा-

राधातनय पु० राधायास्तनयः । कर्णे स हि कन्यावस्थायां सूर्यात् कुन्तीगर्भजातस्तया च त्यक्तः राधया सूतपत्न्या पालित इति भारतम् । [तत्वात् ढक् । कर्णे ।

राधेय पु० राधाया अपत्यम् पुत्रत्वेन परिग्रहणेन तत्पालि

राम पु० रम-कर्त्तरि घञ् ण वा । परशुरामे दशरथज्येष्ठपुत्रे श्रीरामे, बलरामे च । मनोहरे, शुभे च त्रि० वास्तूके, कुष्ठे (कुड़) तमालपत्रे न० । [स्वनामख्याते हयभेदे च ।

रामकर्पूरक पु० रामं मनोहरं कर्पूरमिव कन् । मौक्तिके,

रामगिरि पु० रामाश्रितः गिरिः । चित्रकूटपर्व्वते स हि रामेण वनवासगमनकाले प्रथममाश्रितः ।

रामचन्द्र पु० रामचन्द्र इवाह्लादकत्वात् । दशरथज्येष्ठपुत्रे श्रीरामे । [मदनवृक्षे (मयनागाछ)

रामच्छर्द्दनक पु० राममभिरामं छर्द्दयति छृद-णिच्-ण्वुल् ।

रामजननी स्त्री०६त० । वसुदेवपत्न्यां रोहिण्यां, जमदग्निपत्न्यां रेणुकायां, दशरथपत्न्यां कौशल्यायाञ्च ।

रामठ न० रमयति रम-णिच् ल्यु-पृ० वृद्धिः । गिरिनिम्बे, तिन्दुके च (तेंद) ।

रामणीयक न०रमणीयस्य भावः रमणीयमेव वा रमणीय+वुञ् । रमणीयत्वे 'मणिहारावलिरामणीयकमिति नैषधम् रमणीये च । [६त० । सीतायां, रेवत्याञ्च

रामतरुणी स्त्री० रामा अभिरामा तरुणीव । (सेओती)पुष्पे

रामदूत पु० रामस्य दूतः वार्त्ताहरः । हनूमति, स हि रामवार्त्तां लङ्कायां सीताया आजहार ।

रामदूती स्त्री० रामा अभिरामा दूतीव गन्धद्वारा प्रचारात् । तुलसीभेदे । (रामतुलसी)

रामनवमी स्त्री० रामस्य जन्माधारो नवमी । चैत्रशुक्लनवम्याम् । 'चैत्रे मासि नवम्यान्तु जातो रामः स्वयं हरि' रित्यगस्त्यसंहिता ।

रामपूग पु० रामः अभिरामः पूगः । गुवाकभेदे ।

रामभद्र पु० राम एव भद्रः मङ्गलदायकत्वात् । श्रीरामे 'रामेति रामचन्द्रेति रामभद्रेति वा स्मरन्निति' पुराणम्

रामलवण न० कर्म० । शाम्भरिलवणे ।

रामवल्लभ न० रामस्य वल्लभं प्रियम् । भूर्ज्जपत्रे तद्धि रामेण वनवासाश्रमे प्रियतया धृतम् ।

रामशर पु० कर्म० । शरदृणभेदे-स हि काण्डद्वारा बाणहेतुत्वात् मनोहरः ।

रामसख पु० ६त० टच् । सुग्रीवे वानरराजे ।

रामा स्त्री०रम-णिच्कर्त्तरि घञ् । गीतादिकलाभिज्ञायां नार्य्यां । नारीमात्रे,नद्याम् हिङ्गुनि,हिङ्गुले, श्वेतकण्टकार्य्यां, स्थूहकयायां, अशोके, गोरोचनायां, वालायां, गैरिके च ।

रामायण न० । रामस्यायनं चरितमधिकृत्य कृतोग्रन्थोऽण् । रामचरितप्रतिपादके वाल्मीकिकृते महाकाव्यभेदे ।

रामालिङ्गनकाम पु० रामाणाम् स्त्रीणामालिङ्गनस्य कामोऽत्र । रक्तार्म्लाने । [दण्डभेदे ।

राम्भ पु० रम्भोवेणुस्तस्य विकारोऽण् । व्रतभेदे-धार्य्ये-वंशभवे

राल पु० रा-अलच् । सालवृक्षनिर्य्यासे (धुना) ।

रालकार्य्य पु० रालः कार्य्यो यस्य । सालवृक्षे ।

राव पु० रु-घञ् । शब्दे ।

रावण पु० रवणस्यापत्यम् शिवा० अण् रावयति शत्रून् णिच्-ल्यु वा, लङ्काधिपतौ राक्षसे ।

रास शब्दे भ्वा०आ०सक०सेट् । रासते अरासिष्ट चङि न ह्रस्वः

रावणगङ्गा स्त्री० रावणनिर्म्मिता गङ्गा नदी । सिंहलदेशस्थे नदीभेदे । [पुले ।

रावणारि पु०६त०। श्रीरामे रावणान्तकादयोऽप्यत्र । [ज्येष्ठ-

रावणि पु० रावणस्यापत्यम् अत इञ् । मेघनादाख्ये रावण

राश शब्दे भ्वा०आ०अक०सेट् । राशते अराशिष्ट चङि न ह्रस्वः

राशि पु० अश्नुते व्याप्नोति अश-इन् धातोरुडागमश्च । धान्यादीनां पुञ्जे, ज्योतिश्चक्रस्य द्वादशांशे मेषादौ, ऊह्यो राशिप्रसिद्धये' इति लीलावतीप्रसिद्धे व्यक्ताव्यक्तगणभेदे ।

राशिचक्र न० राशिघटितं चक्रं वृत्तम् । मेषादिद्वादशराशियुक्ते गोलाकारे वायुवशेन पूर्व्वतः पश्चात् अनिशं बंभ्रम्यमाणे ज्योतिर्मये 'सप्तविंशतिभिर्ज्योतिश्चक्रं स्तिमितवायुग'मित्युक्ते ज्योतिश्चक्रे ।

राशिभोग पु० राशीनां स्वस्वगत्या ग्रहैर्भोगः भज-घञ् कुत्वम् । रव्यादीनां स्वस्वगत्यनुसारेण राशिषु गतिभेदे ।

राशी(शि)कृत पुव अराशिः राशिः कृतः राशि+अभूततद्भावे च्वि, तदर्थे समासो वा (ढेरी) पुञ्जीकृते एकत्रस्थीकृते ।

राष्ट्र न० राज-ष्ट्रन् । जनपदे 'गौडं राष्ट्रमनुत्तममिति, प्रबोधचन्द्रोदयः । उपद्रवे च । [कारिकायाम् ।

राष्ट्रिका स्त्री० राज-ष्ट्रन् षित्त्वात् ङीष् स्वार्थे कन् । कण्ट-

राष्ट्रिय पु० राष्ट्रे भवः घ । नाट्योक्तौ राजश्याले । छ तत्रार्थे । उभावपि राष्ट्रभवे त्रि० ।

रास पु० रस-घञ् रास-घञ् वा । शब्दे, ध्वनौ, धवले शृङ्खलावन्धवत् द्वयोर्द्वयोर्मध्यस्थित्या क्रीड़ाभेदे, कोलाहले च ।

रासभ पु० रास-अभच् । गर्द्दभे ।

रासभवन्दिनी स्त्री० रासभस्य वन्दिनीव । मल्लिकायाम् ।

रासमण्डल न० रासार्थं शृङ्खलाबन्धवत् द्वयोर्द्वयोर्मध्यस्थित्या क्रीड़ाभेदेन मण्डलं मण्डलाकारेण भ्रमणं यत्र । रासक्रीडाधारस्थाने, श्रीकृष्णस्य तदुत्सवाङ्गे मण्डपभेदे च ।

रासेश्वरी स्त्री० ६त० । राधिकायाम् । [आमरुल)

रास्ना स्त्री० रस-नण् । स्वनामख्यातायां लतायाम् (काटा

राहु पु० रह-उण् । त्यागे, त्यक्तरि, ज्योतिश्चक्रस्थे सूर्य्यकिरणसंपर्काभावेन जायमानपृथिवीच्छायाधिष्ठातरि ग्रहभेदे, सिंहिकासुते दानवे च ।

राहुच्छत्त्र न० राहोर्ग्रहस्य छत्रमिव । आर्द्रके ।

राहुदर्शन न० राहोर्दर्शनं यत्र । चन्द्रसूर्य्ययोरुपरागरूपे ग्रहणे 'स्नानं दानं तपः श्राद्धमनन्तं राहुदर्शने' इति स्मृतिः तेन उपरक्तेएव चन्द्रे सूर्य्ये च तस्य दृश्यता नान्यदा

राहुमूर्द्धभिद् पु० राहोः सिंहिकासुतस्य मूर्द्धानं भिनत्ति भिद-क्विप् । विष्णौ अमृतपानकाले देवपङ्क्तौ देवरूपेण स्थित्वाऽमृतं पिबन्तं दृष्ट्वा विष्णुस्तस्य शिरश्चिच्छेदेति पुरा०

राहुरत्न न० राहोः प्रियं रत्नम् । गोमेदमणौ ।

राहुस्पर्श पु० राहोः स्पर्शः स्वाधिष्ठितभूच्छायाद्वारा यत्र । चन्द्रसूर्य्ययोः उपरागरूपे ग्रहणे ।

राहूच्छिष्ट पु० ६त० । लशुने ।

राहूत्सृष्ट पु० ६त० । लशुने ।

रि गतौ तु०पर०सक०अनिट् । रियति अरैषीत् । [त्रि०

रिक्त त्रि०न०रिच-क्त । शून्ये, वने, निरर्थके च । स्वार्थे कन् । तत्रैव

रिक्ता स्त्री० रिच-क्त । उभयपक्षयोश्चतुर्थीनवमीचतुर्द्दशीतिथिषु

रिक्तभाण्ड न० रिक्तं भाण्डम् । तैलादिशून्ये भाण्डे ।

रिक्तहस्त त्रि० रिक्तो धनादिशून्योहस्तो यस्य । निर्द्धने, भूरिदानादिना व्ययितधने च ।

रिक्थ न० रिच-थक् । धने । मिताक्षराद्युक्ते अप्रतिबन्धे दाये च 'स्वामी रिक्थक्रयसंविभागेत्यादि स्मृतिः ।

रिक्थहारिन् त्रि० रिक्थं दायं हरति गृह्णाति । दायग्राहिणि पुत्रादौ । अण् । रिक्थग्राहोऽप्यत्र ।

रिक्थिन् त्रि० रिक्थं ग्राह्यत्वेनास्त्यस्य इनि । दायहारिणि दायादे 'उभयोरप्यसौ रिक्थी'ति स्मृतिः ।

रिख सर्पणे भ्वा०पर०अक०सेट् इदित् । रिङ्खति अरिङ्खीत् । अनिदिदप्ययमित्येके रेखति अरेखीत् ।

रिग गतौ भ्वा०पर०सक०सेट् इदित् । रिङ्गति अरिङ्गीत्

रिङ्गण न० रिगि-ल्युट् । स्खलने । रिखि ल्युट् । रिङ्खणमप्यत्र

रिच सम्पर्के वियोगे च वा चु०उभ०पक्षे भ्वा०पर०सक०सेट् । रेचयति ते रेचति । अरीरिचत् त अरेचीत् ।

रिच विरेके (अतिशय पुरीषोत्सर्गे) रुधा०उभ०सक० अनिट् । रिणक्ति रिङ्क्ते अरिचत् अरैक्षीत् अरिक्त ।

रिज भर्जने भ्वा०आ०सक०सेट् । रेजते अरेजिष्ट ।

रिपु पु०रप-उ-पृ० । शत्रौ, चोरनामगन्धद्रव्ये, ज्योतिषोक्ते लग्नापेक्षया षष्ठस्थाने च । [भेदे शत्रुघातके त्रि० ।

रिपुघातिनी स्त्री० रिपुं हन्ति हन-णिनि । (कुचुरु) लता-

रिपुञ्जय त्रि० रिपुञ्जयति जि-खच् । शत्रुजयिनि, नृपभेदे पु०

रिन्फ वधे तु०प०सक०सेट् । रिम्फति अरिम्फीत् ।

रिप्फ पु० रिफ-अच् पृ०। लग्नापेक्षया द्वादशे स्थाने ।

रिफ कुत्सने सौ०पर०सक०सेट् । रेफति अरेफीत् ।

रिफ हिंसायां निन्दायां बोधने च सक० लाघायाम् अक०तु० पर०सेट् । रिफति अरेफीत् ।

रिव गत्यां भ्वा०पर०सक०सेट् इदित् । रिण्वति अरिण्वीत् ।

रिभ रवे भ्वा॰पर॰सक॰सेट् । रेभति अरेभीत् ।

रिरंसा पु॰ रम-सन्-अ । रमणेच्छायाम् ।

रिख गतौ भ्वा॰पर॰सक॰ सेट् इदित् । रिङ्खति अरिङ्खीत् ।

रिश हिंसायां तु॰पर॰सक॰अनिट् । रिशति अरिक्षत् ।

रिश्य पु॰ रिश्यते रिश-क्यप् । मृगभेदे ।

रिष वधे भ्वा॰ पर॰सक॰सेट् । रेषति अरेषीत् ।

रिष्ट न॰ रिश-क्त । मङ्गले, अशुभे च । भावे क्त । नाशे, पापे च । अशुभादिमति त्रि॰ । खड्गे, रक्ताग्निस्यौ च पु॰। स्वार्थे कन् । तेषु । [रश्मौ पु॰

रिष्टि स्त्री॰ रिष-रिश-वा क्तिन् । अशुभे, शस्त्रभेदे च । क्तिच्

रिह वधे भ्वा॰पर॰सक॰सेट् । रेहति अरेहीत् । [रीणः ।

री क्षरणे दि॰आ॰अक॰अनिट् । रीयते अरेष्ट निष्ठातस्य न

री गतौ वधे च सक॰ रवे अक॰ क्र्या॰ प॰ अनिट् । रिणाति अरैषीत् ।

रीठा स्त्री॰ री-ठक् ठस्य नेत्त्वम् । रीठाकरञ्जे ।

रीठाकरञ्ज पु॰ कर्म॰ । स्वनामख्याते वृक्षे ।

रीढा स्त्री॰ रिह-क्त ढत्वभावः । अवज्ञायाम् ।

रीण त्रि॰ री-क्त । क्षरिते स्रुते ।

रीति स्त्री॰ री-क्तिन् । पित्तले, प्रभावे, क्षरणे, लौहकिट्टे, सीमायां, गतौ, स्वभावे, अलङ्कारोक्ते गौडादिरचनाभेदे च ।

रीतिक न॰ रीतिरिव कायति कै-क । पुष्पाञ्जने स्त्रीत्वमपि स्वार्थे कन् । पित्तले न॰।

रीतिपुष्प न॰ रीतेः पुष्पमिव । कुसुमाञ्जने ।

रीव ग्रहणे, संवरणे च भ्वा॰ उ॰सक॰सेट् । रीवति ते अरीवीत् अरीविष्ट । चङि न ह्रस्वः ।

रु ध्वनौ अदा॰प॰अक॰वेट् । रौति-रवीति अरावीत्-अरौषीत्

रु वधे गतौ च भ्वा॰ आ॰सक॰ अनिट् । रवते अरोष्ट ।

रुक्प्रतिक्रिया स्त्री॰ रुजः प्रतिक्रिया प्रतिकारः प्रति+कृ-भावे श । चिकित्सायाम् ।

रुक्म न॰ रुच्-मन् नि॰ कुत्वम् । काञ्चने, धस्तूरे, लौहे, नागकेशरे च । [स्वर्णकारे जातिभेदे ।

रुक्मकारक पु॰ रुक्मं तन्निर्मित भूषणं करोति कृ॰ण्वुल् ।

रुक्मिन् पु॰रुक्मं विद्यतेऽस्य इनि । राजभेदे । स्वर्णस्वामिनि त्रि॰ । रुक्मिराजकन्यायां श्रीकृष्णपत्न्यां स्त्री॰ ङीप् ।

रु(रू)क्ष त्रि॰ रुह-क्स पृ॰ वा दीर्घः । अचिक्कणे, निस्नेहे, कठोरे च । [अरोचिष्ट ।

रुग्ण त्रि॰रुज-क्त । रोगान्विते, भुग्ने च । [अरुचत्

रुच प्रीतौ प्रकाशे च भ्वा॰आ॰अक॰सेट् । रोचते लुङि उ॰

रुचक न॰ रुच-कुन् । सर्जिकाक्षारे, माङ्गल्ये द्रव्ये, उत्कटे, अश्वभूषणे, माल्ये, सौवर्च्चले आस्वाद्यरसे, रोचनायाम्, विडङ्गे, लवणे च । वीजपूरे, दन्ते, निष्के, कपोते च पु॰। [च ।

रुच्(चा) स्त्री॰ रुच-सम्प॰क्विप् वा टाप् । दीप्तौ, शोभायां, प्रकाशे

रुचि(ची) स्त्री॰ रुच-कि वा ङीप् । अनुरागे, आसङ्गे, स्पृहायाम्, अभिलाषे, किरणे, शोभायां, बुभुक्षायां, गोरोचनायां च । प्रजापतिभेदे पु॰ ।

रुचिर त्रि॰रुचिं राति ददाति रा-क । मनोहरे, सुन्दरे, मधुरे च । मूलके, कुङ्कुमे, लवङ्गे च न॰। गोरोचनायाम् स्त्री॰ ।

रुचिराञ्जन पु॰ अज्यतेऽनेन अन्ज-करणे ल्युट् रुचिरशोभायुक्तोऽञ्जनः । शोभाञ्जने ।

रुच्य त्रि॰ रुचये हितः यत् । सुन्दरे, रुचिकरे च । सौवर्च्चले न॰ । पत्यौ, कतकवृक्षे, शालिधान्ये च पु॰ ।

रुच्यकन्द पु॰रुच्यः रुचिकरः कन्दो मूलमस्य । शूरणे (ओल)

रुज भञ्जने तु॰प॰सक॰अनिट् । रुजति अरौक्षीत् निष्ठातस्य नः । रुग्णः ।

रुज हिंसायां चु॰ उभ॰सक॰सेट् । रोजयति ते अरूरुजत्

रुज्(जा) स्त्री॰ रुज-सम्प॰ क्विप् वा टाप् रुज-अङ् वा । रोगे, भङ्गे, मेष्यां, कुष्ठे च (कुड़) ।

रुजाकर न॰ रुजां रोगं करोति कृ-अच् । कर्मरङ्गफले (काम राङ्गा) रोगकारके त्रि॰ ।

रुट चौर्य्ये भ्वा॰पर॰सक॰सेट् इदित् । रुण्टति अरुण्टीत् ।

रुट रोषे सक॰दीप्तौ अक॰चु॰उ॰सेट् । रोटयति ते अरूरुटत् त

रुट दीप्तौ प्रतिघाते च भ्वा॰ आ॰अक॰ सेट् । रोटते लुङि उभ॰ अरुटत् अरोटिष्ट । [ठिष्ट

रुठ उपघाते भ्वा॰पर॰सक॰सेट् । रोठति अरोठीत् । [अरो

रुठ प्रतीघाते भ्वा॰आ॰सक॰सेट् । रोठते लुङि उ॰ अरुठत्

रुठ गतौ चौर्य्ये सक॰ मन्दीभावे खञ्जीभावे च अक॰भ्वा॰ पर॰ सेट् इदित् । रुण्ठति अरुण्ठीत् ।

रुण्ड पु॰ रुटि-अच् पृ॰ ठस्य डः । मूर्द्धशून्ये देहे कबन्धे ।

रुत न॰ रु-क्त । रवे पशुपक्षिप्रभृतीनां शब्दे । [अरोदीत् ।

रुद् रोदने अदा॰ पर॰ रुदा॰ अक॰सेट् । रोदिति अरुदत्

रुदित न॰ रुद्-भावे क्त । क्रन्दने । कर्त्तरि क्त । कृतरोदने त्रि॰

रुद्ध त्रि॰ रुध-क्त । आवरणादिना वेष्टिते कृतगतिरोधे च ।

रुद्र पु॰ रोदिति रुद्-रक् । शिवमूर्त्तिभेदे 'सोऽरोदीत यदरोदीत् तत् रुद्रस्य रुद्रत्वमि'ति श्रुतिः । अजैकपादहिर्बुध्नो विरूपाक्षः सुरेश्वरः । जयन्तोबहुरूपश्च त्र्यम्बकोप्यपराजितः । वैवस्वतश्च सावित्रो हरोरुद्रा इति'स्मृता इत्युक्तेषु

एकादशसु शिवमूर्त्तिभेदेषु ।

रुद्रज पु० रुद्रात् जायते जन-ड । शिवशीर्य्यजाते पारदे ।

रुद्रजटा स्त्री० रुद्रस्य जटेव पिङ्गत्वात् जटिलत्वात् । स्वनाम ख्याते लताभेदे ।

रुद्रपत्नी स्त्री० ६त० । दुर्गायाम् अतस्याञ्च (मसिना)

रुद्रप्रिया स्त्री० ६त० हरितक्याम् दुर्गायाञ्च ।

रुद्रविंशति स्त्री० रुद्रस्वामिका विंशतिः । प्रभवादिषु षष्टिवत्सरेषु अन्तिमेषु विंशतिवर्षेषु ।

रुद्रसावर्णि पु० चतुर्द्दशसु मनुषु मध्ये, द्वादशे मनौ ।

रुद्राक्रीड़ न० रुद्रस्याक्रीड़ा यत्र । श्मशाने ।

रुद्राक्ष पु० रुद्रस्याक्षीव यत्र । स्वनामख्याते वृक्षे ।

रुद्राणी स्त्री० रुद्रस्य पत्नी रुद्र+ङीप् आनुक् च । शिवपत्न्याम्

रुद्रारि पु० रुद्रः अरिर्यस्य । कामदेवे ।

रुद्रावास पु० ६त० । कैलासे, काश्याम्. श्मशाने च ।

रुध कामे दि० आ० सक० अनिट् प्रायेणानुपूर्व्वः । अनुरुध्यते अन्वरुद्ध । [अरौत्सीत्

रुध आवरणे, रु० उभ० सक० अनिट् । रुणद्धि रुन्धे अरुधत्

रुधिर न० रुध-किरच् । शरीरस्थे रसपाकजन्ये धातुभेदे । मङ्गलग्रहे' रक्तवर्णे च पु० तद्वर्णवति त्रि० ।

रुप आकुलीकरणे दि० पर० सक० सेट् । रुप्यति-अरुपत् । अरोपीत् । [भेदे च

रुमा स्त्री० रु-मक् । सुग्रीववानरभार्य्यायाम् लवणस्थाने देश-

रुरु पु० रु-क्रु । मृगभेदे । [रु-वुक् । रुवूकोऽप्यत्र

रुवु पु० रु-कु । एरण्डवृक्षे । कन् । तत्र, रक्तैरण्डे च पु० ।

रुश हिंसायां तु० पर० सक० अनिट् । रुशति अरुक्षत् ।

रुष वधे भ्वा० पर० सक० सेट् । रोषति अरोषीत् ।

रुष क्रोधे दि० पर० अक० सेट् । रुष्यति अरुषत् अरोषीत् ।

रुष क्रोधे चु० उभ० अक० सेट् । रोषयति ते अरूरुषत् त ।

रुष्(षा) स्त्री० रुष-संप० क्विप् वा टाप् । क्रोधे ।

रुषित त्रि० रुष-क्त वा इट् । क्रोधयुक्ते इडभावपक्षे रुष्टोऽप्यत्र

रुह उद्भवे भ्वा० पर० अक० अनिट् । रोहति अरुहत् । ज्वला० ।

रुह त्रि० रुह-क । जाते । दूर्व्वायां स्त्री० उत्तरपदस्थः तत्माद्भूते त्रि० यथा भूरुहः वारिरुहम् ।

रूक्ष पारुष्ये कठोरतायाम् निःस्नेहे च । चु० आ० अक० सेट् । रूक्षयति ते अरुरूक्षत् त । [दन्तीवृक्षे स्त्री० ।

रूक्ष त्रि० रूक्ष-अच् । अचिक्कणे, स्नेहशून्ये च । वृक्षे पु० ।

रूक्षगन्ध पु० रूक्षो गन्धो यस्य । गुग्गुलौ ।

रूक्षदर्भ पु० कर्म० । हरिदर्भे कुशभेदे ।

रूक्षपत्त्र पु० रूक्षं पत्त्रमस्य (शाखोटवृक्षे ।

रूक्षप्रिय पु० रूक्षं प्रियं यस्य । ऋषभौषधे ।

रूढ त्रि० रुह-क्त । जाते, प्रसिद्धे च 'रूढिरस्यास्ति अच् । प्रकृतिप्रत्ययार्थमनपेक्ष्य समुदायशक्त्यार्थबोधके शब्दे यथा । घटः गौरित्यादि । [पेक्ष्य शब्देन समुदायशक्त्यार्थस्यबोधने च

रूढि स्त्री० रुह-क्तिन् । जन्मनि, प्रसिद्धौ, प्रकृतिप्रत्ययार्थमन-

रूप रूपान्वितकरणे अक० चुरा० उभ० सक० सेट् । रूपयति ते अरुरूपत् त ।

रूप न० रूप-क भावे अच् वा । स्वभावे, सौन्दर्य्ये, पशौ, नाम्नि, शब्दे, ग्रन्थावृत्तौ, दृश्यकाव्ये नाटकादौ, श्लोके, शब्दधातूनां विभक्तियोगेन निष्पन्नशब्दे, शुक्लादिवर्णे च तद्वति त्रि० । उत्तरपदस्थः सदृशार्थे त्रि० यथा पितृरूपस्तनयः मातृरूपा कन्या । एकसंख्यान्विते न० 'रूपं भजेत् स्यात् परिपूर्त्तिकाल' इति लीलावती । 'एकाव्यक्तं शोधयेदन्यपक्षात् रूपाण्यन्यस्येतरस्माच्च पक्षादिति वीजगणितोक्ते अव्यक्तराशिसहचरितव्यक्तसंख्यान्विते च ।

रूपक न० रूपयत्यत्र रूप-अच् कन् । अभिनयप्रदर्शके दृश्यकाव्यप्रभेदे, रूपमस्त्यस्य वुण् । मूर्त्ते त्रि० रूप+स्वार्थे कन् । शुक्लादिवर्णे, आकारे च रूपकं रूपितारोपादित्यलङ्कारोक्ते अर्थालङ्कारभेदे, गुञ्जात्रयपरिमाणे, रजते च ।

रूपधारिन् त्रि० रूपं धारयति धारि-णिनि । रूपवति, सौन्दर्य्यान्विते, वेशान्तरग्राहिणि नटे च ।

रूपवत् त्रि० रूप+मतुप् मस्य वः । शुभ्रादिरूपविशिष्टे, सौन्दर्य्ययुक्ते, आकारविशिष्टे च । [वेश्यायाम् ।

रूपाजीवा स्त्री० रूपं सौन्दर्य्यमाजीवति आ+जीव-अच् ।

रूपिका स्त्री० रूपमस्त्यस्य ठन् । श्वेतार्कवृक्षे ।

रूप्य न० रूपाय आहन्यते स्वर्णादि यत् । अलङ्कारादिनिर्म्माणाय आहन्यमाने स्वर्णे रजते च स्वार्थे यत् । रजतमात्रे । सुन्दरे त्रि० । [रूषत् त ।

रूप्याध्यक्ष पु० रूप्येषु अध्यक्षः । कोषाध्यक्षे । [ते अरु-

रूष धूल्यादिनामिश्रीकरणे अद० चु० उभ० अक० सेट् । रूषयति

रूषक पु० रूष-ण्वुल् । वासके वृक्षे ।

रूषित त्रि० रूष-क्त । धूल्यादिभिर्मिश्रिते, अचिक्कणीकृते च

रे अव्य० रा-के डिच्च । नीचादेः सम्बोधने । [ह्रस्वः

रेक शङ्कायां भ्वा० आ० स० सेट् । रेचते अरेचिष्ट । चङि न

रेक पु० रिच-घञ् । विरेचने । रेक-अच् । शङ्कायां, नीचे, भेके च । रेक-अ । सन्देहे स्त्री० टाप् ।

रेखा स्त्री० लिख-अच् लस्य रः । अल्पे, छले, आभोगे,

विन्दुपुञ्जकृते दण्डाकारेण चिह्नभेदे, पङ्क्तौ च ।
रेचक न॰ रेचयति रिच-णिच्-ण्वुल् । कङ्कुष्ठे, यवक्षारे, जयपाले, तिलकवृक्षे च । पुरीषनिःसारणकारके त्रि॰ ।
रेचन न॰ रिच्-ल्युट् । मलभेदनेन तन्निःसारणे ।
रेचनक पु॰ रिच्यतेऽनेन ल्युट् संज्ञायां कन् । कम्पिल्लवृक्षे । कनभावे वा ङीप् । रेचनी रेचनाप्यत्र स्त्री॰ ।
रेची स्त्री॰ रेचयति अच् गौ॰ ङीष् । कम्पिल्लवृक्षे, अङ्कोठे च ।
रेज दीप्तौ भ्वा॰ आत्म॰ अक॰ सेट् । रेजते अरेजिष्ट । चङि न ह्रस्वः ।
रेट याचने वाचि च द्वि॰ भ्वा॰ उभ॰सेट् । रेटति ते अरेटीत् [अरेटिष्ट । चङि न ह्रस्वः
रेणु पु॰स्त्री॰ रि-णु । परागे, धूलौ, पांशौ च । पर्पटे पु॰ ।
रेणुका स्त्री॰ रेणुना कायति कै-क । मरिचाकृतौ सुगन्धिद्रव्ये, जमदग्निपत्न्यां परशुराममातरि च ।
रेणुकासुत पु॰६त॰ । परशुरामे रेणुकात्मजादयोऽप्यत्र ।
रेणुरूषित पु॰ रेणुभिः रूषितः । गर्द्दभे । धूलिधूसरे त्रि॰
रेणुसार पु॰ रेणुरिव सारोऽस्य । कर्पूरे । स्वार्थे कन् । तत्रैव
रेतस् न॰ री-असुन् तुट् च । पुंसो रक्तादिपरिपाकजन्ये देहस्थे मज्जहेतुके चरमधातौ शुक्रे, शिववीर्य्ये पारदे च ।
रेप शब्दे अक॰ गतौ सक॰भ्वा॰आत्म॰सेट् । रेपते अरेपिष्ट चङि न ह्रस्वः ।
रेप त्रि॰ रेप-अच् । निन्दिते, क्रूरे, कृपणे च ।
रेफ पु॰ र+इफ । रकारात्मके वर्णे । रिफ-अच् । कुत्सिते त्रि॰ असुन् रेफस् । क्रूरे, अधमे, दुष्टे कृपणे च त्रि॰ ।
रेब(व) गतौ सक॰ प्लुतौ अक॰भ्वा॰आ॰सेट् । रेब(व)ते अरेबि(वि)ष्ट । चङि न ह्रस्वः ।
रेभ शब्दे भ्वा॰आत्म॰अक॰सेट् । रेभते अरेभिष्ट । चङि न ह्रस्वः
रेवत पुः रेव-अतच् । जम्बीरे आरग्वधे बलरामश्वशुरे राजभेदे
रेवती स्त्री॰ रेवतस्यापत्यमण् पृ॰ । रेवतराजकन्यायां बलदेवपत्न्याम् । रेव-अतच् गौ॰ङीष् । अश्विन्यवधितः सप्तविंशतिसंख्याते नक्षत्रे, तत्संख्यायां, मातृकाभेदे स्त्रीगव्याम्, नदीभेदे, दुर्गायाञ्च । [६त॰ । रेवतीशादयोऽप्यत्र
रेवतीरमण पु॰ रेवतीं रमयति रम-णिच्-ल्यु । बलरामे ।
रेवन्त पु॰ रेव-झच् । गुह्यकाधिपतौ सूर्य्यपुत्रभेदे ।
रेवा स्त्री॰ रेव-अच् । नर्म्मदाख्यनद्याम् ।
रेष ह्रेषायां (घोटकशब्दे) भ्वा॰आत्म॰अक॰सेट् । रेषते अरेषिष्ट । चङि न ह्रस्वः ।
रै शब्दे भ्वा॰पर॰अक॰अनिट् । रायति अरासीत् ।
रै पु॰ रा-डै । धने, स्वर्णे च ।

रैत्य त्रि॰ रीतेः पित्तलस्य विकारः रीति+ष्यञ् । पित्तलमये पात्रादौ ।
रैवत पु॰ रेवत्या नद्या अदूरो देशः अञ् । द्वारिकासमीपस्थे पर्व्वतभेदे स्वर्णालुवृक्षे, शिवे, दैत्यभेदे च । रेवत्यां भवः अण् । चतुर्द्दशसु मनुषु मनुभेदे ।
रैवतक पु॰ रैवतएव कन् । रैवतपर्व्वते ।
रोक न॰रु-कन् तस्य नेत्त्वम् । छिद्रे, 'तस्मै रोकं च शोकञ्चेति' स्मृतिः नौकायाम् च । रुच-घञ् नि॰ कुत्वम् । क्रयभेदे, दीप्तौ च पु॰ । [(कुष्ठ)
रोग पु॰ रुज-घञ् । धातुवैषम्यजाते व्याधौ, कुष्ठौषधे च
रोगघ्न न॰ रोगं हन्ति हन-क । औषधे, वैद्यकशास्त्रे च रोगनाशके त्रि॰ ।
रोगराज पु॰६त॰ टच् समा॰ । राजयक्ष्मव्याधौ ।
रोगलक्षण न॰ रोगो लक्ष्यते ज्ञायतेऽनेन लक्ष-ल्युट् । रोगानुमापके धातुवैषम्यहेतुके चिह्नभेदे ।
रोगशिला स्त्री॰ रोगाय तद्विवृत्तये शिला । मनःशिलायाम्
रोगह न॰ रोगं हन्ति हन-ड । औषधे, हन-क्विप् रोगहन् । रोगहन्तरि-वैद्यादौ त्रि॰ ।
रोगहर त्रि॰ रोगं हरति हृ-अच् । व्याधिनाशके द्रव्यादौ ।
रोगहारिन् पु॰ रोगं हरति हृ-णिनि । चिकित्सके वैद्ये ।
रोगितरु पु॰ रोगिप्रियस्तरुः शाक॰ । अशोकवृक्षे ।
रोगिन् त्रि॰ रोग+अस्त्यर्थे इनि । व्याधियुक्ते स्त्रियां ङीप् ।
रोचन पु॰ रुच-ल्यु रोचयति वा ल्यु । कूटशाल्मलिवृक्षे श्वेतशोभाञ्जने, पलाण्डौ, करञ्जे, अङ्कोटे, आरग्वधे दाड़िमे च । उत्तमायां नार्य्यां, रक्तकह्लारे गोपित्ते, गोरोचनायाञ्च स्त्री॰ टाप् । रुचिकारके त्रि॰ ।
रोचनक पु॰ रोचनाय रुचिजननाय कायति कै-क । जम्बीरे
रोचनफल पु॰ रोचनं रुचिकरं फलमस्य । बीजपूरके जम्बीरभेदे, चिर्भट्यां स्त्री॰ ।
रोचना स्त्री॰ रोचयतीति कर्त्तरि संज्ञायां ल्युट् अजा॰ टाप् मनःशिलायाम्, गोरोचनायां, आमलक्याम् श्वेतत्रिवृति, गन्धद्रव्यभेदे (गुडारोचना) च । [त्रि॰
रोचमान पु॰रुच-शानच् । अश्वग्रीवास्थरोमावर्त्ते । रुचियुक्ते
रोचिष्णु त्रि॰ रुच-इष्णुच् । दीप्तिशीले ।
रोचिस् न॰ रुच-इसुन् । प्रभायाम् ।
रोची स्त्री॰ रोचयति रुच्-णिच्-अच् गौ॰ङीष् । हिलमोचिकायाम् । [(रुटी)
रोटिका स्त्री॰ रुट-ण्वुल् । गोधूमादिचूर्णनिर्म्मिते पिष्टकभेदे

रोड अनादरे भ्वा०पर०सक०सेट् । रोडति अरोडीत् चडिन रुरुडः । [संज्ञायां कन् । यवाग्वायाम् ।
रोदन न०रुद-ल्युट । क्रन्दने,करणे ल्युट् ङीप् । दुरालभायां
रोदस् न० रुद-असुन् । स्वर्गे, भूमौ च गौरा०ङीप् रोदसी-त्यप्यत्र द्यावाभूम्योः स्त्री०द्वि०व० ।
रोध पु० रुध-घञ् । रोधने, आवरणे च। [प्रतिबन्धे न०
रोधन त्रि० रुणद्धि रुध-ल्यु । रोधकर्त्तरि, भावे ल्युट् ।
रोधस् न० रुध-असुन् । नद्यादिकूले ।
रोध्र न० रुध-रन् । पापे, अपराधे लोध्रवृक्षे च ।
रोध्रपुष्प पु० रोध्रस्य लोध्रस्येव पुष्पमस्य । मधूकवृक्षे (मौल)
रोध्रपुष्पिणी स्त्री० रोध्रइव पुष्पाति पुष्पविकाशे णिनि । धातकीवृक्षे (धाइफुल)
रोप पु०रुह-णिच्-हस्य पः कर्म्मणि अच् । वाणे । भावे अच्। रोपणे, धान्यादेर्जननाय अङ्कुरादेरारोपणे च। छिद्रे न०।
रोपण न० रुह-णिच्-हस्य पः ल्युट् । जनने, अञ्जनभेदे, रुप-ल्युट् । विमोहने, अन्यथाभूतस्य वस्तुनोऽन्यथा ज्ञापने । [रारोपणे
रोपित त्रि० रुह-णिच्-हस्य पः क्त । वृक्षादेर्जननाय कृताङ्कु-
रोमक न० रोमेव निविडं कायति कै-क । (रुम) नगरे, पांशुलवणे च ।
रोमकन्द पु० रोम्णा युक्तः कन्दो मूलमस्य । पिण्डालौ ।
रोमकपत्तन न०कर्म्म०। (रुम) नगरभेदे ।
रोमकूप पु० रोम्णां कूपइव । रोमाधारे विवरे 'न रोम-कूपौघमिषादिति नैषधम् ।
रोमकेशर न० रोमभिः केशरः सिंहसटेव । चामरे ।
रोमगुच्छ न० रोमभिर्गुच्छं स्तवकमिव । रोमसमुदायात्मके चामरे । कन् । स्वार्थे । [(रोंया)
रोमन् न०रु-मनिन् । देहजाते अङ्कुराकारे केशतुल्ये पदार्थे
रोमन्थ पु० रोमं मथ्नाति मन्थ-अण् पृ० नलोपः । भुक्तस्य घासादेः पशुभिरुद्गीर्य्य चर्व्वणे 'रोमन्थमभ्यस्यतीति' ।
रोमभूमि स्त्री०६त० । चर्म्मणि ।
रोमलता स्त्री० रोमाणि लतेव । रोमराजौ ।
रोमविकार पु० ६त० । रोमोद्गमे ।
रोमश त्रि० रोमाणि सन्त्यस्य श । प्रचुररोमयुक्ते । मेषे, पिण्डालौ,शूकरे, कुम्भाख्ये पु०(पाना)
रोमहर्ष पु० रोम्णः हर्षइव तद्व्यञ्जकत्वात् । रोमाञ्चे, हर्षौ त्सुक्यादिभिः रोमकूपे जायमाने कण्टकाकारे पदार्थे । ल्युट् । रोमहर्षणमप्यत्र न० ।
रोमहर्षण पु० रोमाणि हर्षयति हृष-णिच्-ल्यु । विभीतक वृक्षे, मुनिभेदे च ।
रोमाञ्च पु० रोम्णामञ्चः उद्गमः अन्च-अच् । रोमहर्षे ।
रोमाञ्चित त्रि०रोमाञ्चः जातोऽस्य तार० इतच्। जातपुलके
रोमाली स्त्री०६त० । रोमावलौ तदुद्भवसाधने तारुण्याव-स्थायाञ्च । [लुच् रोमवति त्रि०
रोमालु पु० रोमयुक्त आलुः शाक०। पिण्डालौ । रोम+आ-
रोमालुविटपिन् स्त्री०रोमालुः रोमयुक्तः विटपी। कुब्जीवृक्षे
रोमावलि(ली) स्त्री०६त० । रोमश्रेणौ नाभेरूर्द्ध्वस्थरोमपङ्क्तौ, तदुपलक्षिते तारुण्यावस्थायाञ्च । [ङ्कितादयोऽप्यत्र
रोमोद्गम पु०रोम्णामुद्गमः उद्-गम-घञ् । रोमहर्षे । रोमो-
रोरुदा स्त्री० रुद-यङ्-अ टाप् । अतिशयरोदने ।
रोल पु० रु-लच् । पानीयामलके ।
रोलम्ब पु०रौति रु विच् रौः सन् लम्बते गच्छति लम्ब-अच् कर्म्म०, रोड-अम्बच् डस्य लो वा । भ्रमरे ।
रोष पु० रुष-घञ् । क्रोधे । [युक्ते त्रि०
रोषण पु०रुष-युच् । पारदे,निकषप्रस्तरे,ऊषरभूमौ च क्रोध-
रोह पु० रुह-अच् । अङ्कुरे । रोहणकर्त्तरि त्रि० ।
रोहण पु० रुह्यतेऽत्रौ रुह-ल्युट् । पर्व्वतभेदे ।
रोहन्त पु० रुह-झच् । वृक्षभेदे, वृक्षमात्रे च । लताभेदे, लतायाञ्च स्त्री० गौ० ङीष् ।
रोहि पु० रुह-इन् । वीजे, वृक्षे च । धार्म्मिके त्रि० ।
रोहिण न० रुह इनन्। पञ्चदशधा विभक्तदिनस्य नवमे भागे 'कुर्य्यादारोहिणं बुध' इति स्मृतिः रोहिणी देवताऽस्य अण् । रौहिणमप्यत्र । वटवृक्षे, रोहितकवृक्षे च पु० ।
रोहिणी स्त्री० रुह-इनन् गौ ङीष् । स्त्रीगव्याम्, अश्विन्यव-धिके चतुर्थे नक्षत्रे,वसुदेवपत्न्यां-बलभद्रमातरि, विद्युति, कटुतुम्ब्यां लतायां, सोमवल्के च । रोहित+स्त्रियां ङीप् तस्य नत्वे सत्वम् । रक्तवर्णवत्यां स्त्रियाम्। सा च हरित-श्याम्, काश्मर्य्याम्, मञ्जिष्ठायाञ्च ।
रोहिणीपति पु०६त०। चन्द्रे वसुदेवे च रोहिणीलायादयोऽप्यत्र
रोहिणीव्रत न० रोहिणीयुक्ताष्टम्यां व्रतम् । रोहिण्युपल-क्षितायां भाद्रकृष्टाष्टम्यां कर्त्तव्ये उपवासरूपे व्रते ।
रोहित् पु०रुह-इति। सूर्य्ये,वर्णभेदे च। लताभेदे,मृग्याञ्च स्त्री
रोहित न० रुह-इतच् । रुधिरे, मरणे, इन्द्रचापे, स्वनाम ख्याते मत्स्यभेदे,रोहितकवृक्षे च । रक्तवर्णे पु०तद्वति त्रि० कन् । उक्तार्थे, मत्स्यभेदे स्वनामख्याते वृक्षे च ।
रोहिताश्व पु० रोहितवर्णाः अश्वा यस्य । वह्नौ ।

रोहितेय पु रोहितएव स्वार्थे ढ । रोहितकवृक्षे ।

रोहिन् पु० रोहति पुनश्छिन्नोऽपि प्रादुर्भवति रुह, णिनि । रोहितकवृक्षे । रोहणवति त्रि० । स्त्रियां ङीप् ।

रोहिष पु०रुह-इषन् । स्वनामख्याते वृक्षे ।

रौक्ष्य न० रूक्षस्य भावः ष्यञ् । पारुष्ये अचिक्कणतायाञ्च ।

रौचनिक त्रि० रोचनया रक्तः अण् । रोचनया रक्ते ।

रौट(ड) अनादरे भ्वा० पर०सक० सेट् । रौटति अरौटीत् । चङि न ह्रस्वः ।

रौद्र न०रुद्रो देवतास्य अण् । सूर्य्यतापे,उग्ररसे च । तद्वति, भीषणे च त्रि० । दुर्गायां रुद्रजटावृक्षे च स्त्री० ङीप् ।

रौप्य न० रूप्यमेव अण् । रजते । [तत्रैवार्थे

रौम न०रुमायां नद्यां भवः अण् । शाकम्भरिलवणे । स्वार्थे कन्

रौरव पु० रोरूयतेऽत्र रु-यङ्-क्विप् तेन प्राप्यं तस्येदं वा अण् । नरकभेदे तद्वर्णं वृहदभिधाने । चञ्चले,धूर्त्ते, घोरे च पु०

रौहिण पु० रुह-इनन् स्वार्थे अण् । चन्दनवृक्षे ।

रौहिणेय पु० रोहिण्यां भवः ढक् । बुधग्रहे, बलरामे च । मरकतमणौ न० । गोवत्से द्वि० ।

रौहिष न० रुह-इषन् स्वार्थेऽण् । मृगभेदे रोहितमत्स्ये च दूर्व्वायां, रोहिषघ्नयाञ्च स्त्री० ङीप् ।

ल

ल पु० ला-क । इन्द्रे, तन्त्रोक्ते भूमिदेवताके मन्त्रभेदे न०

लक आस्वादे प्राप्तौ च चु०उ०स०सेट् । लाकयति ते अलीलकत् त

लकच पु० लक-अचन् । लिकुचवृक्षे (मादार) ।

लकुच पु० लक-उचन् । (मादार) वृक्षभेदे ।

लक्तक पु० लक-क्त नि० संज्ञायां कन् । अलक्तके (आलता)

लक्तकर्म्मन पु० लक्तं करोति कृ-मनिन् । रक्तवर्णलोध्रे ।

लक्ष दर्शने,अङ्कने च चु०उभ०स० सेट् । लक्षयति ते अललक्षत् त

लक्ष न० लक्ष-अच् । पदे, चिह्ने, व्याजे,शरव्ये च । दशायुतसंख्यायां स्त्री० न० । [बोधके शब्दे ।

लक्षक त्रि० लक्षयति लक्षणयार्थम् लक्ष-ण्वुल् । लक्षणयार्थ

लक्षण न० लक्ष्यतेऽनेन लक्ष-करणे ल्युट् । इतरभेदानुमापके चिह्ने,यथा पृथिव्या गन्धोलक्षणं स हि पृथिवीं परस्मात् भिन्नतया अनुमापयति । 'स्वरूपं तटस्थ' द्विधा लक्षणं स्यात् स्वरूपे प्रविष्ट' स्वरूपादिभिन्न'मित्युक्ते स्वरूपलक्षणे तटस्थलक्षणे च यथा आकाशो नित्यम् सच्चिदानन्दो ब्रह्मेति । काकवत् गृहम्, जगज्जन्मादिकर्तृ ब्रह्मेति । स्वरूपे,यथा घटस्वरूपं वस्तु । नाम्नि,व्यवहारोपयोगिनि-चिह्ने च । कर्त्तरि ल्यु । स्वरूपप्रतिपादके 'नोदनालक्षणा-र्थोधर्म्म,इति जैमिनिसूत्रम् नोदना विधिवाक्यमेव लक्षणं स्वरूपज्ञापिका यस्य तादृशोऽर्थः धर्मः इति तदर्थः । शब्द-साधुताप्रतिपादके व्याकरणादिसूत्रे च न० 'लक्षणं त्वम-भिधानामि'ति । कर्म्मणि ल्युट् । प्रतिपाद्ये यथा 'इत्थं द्वादशलक्षणेति माधवीयन्यायमाला द्वादशानां लक्षणानां प्रतिपाद्यविषयाणां समाहारः इति तदर्थः । लक्ष-युच् । शब्दनिष्ठवाच्यार्थसंबद्धार्थबोधकतारूपे 'मुख्यार्थबाधे तद्योगे यया न्योऽर्थः प्रतीयते । रूढेः प्रयोजनाद्वापि लक्षणा शक्ति-रर्पितेत्युक्ते, वृत्तिभेदे स्त्री० । यथा गङ्गायां घोषः प्रतिवस-तीत्यादौ गङ्गाशब्दस्य जलप्रवाहरूपे स्वार्थेऽन्वयासम्भवात् तत्सम्बद्धतीरादिबोधकता । सा च बहुधा विस्तरो वृहद-भिधाने । लक्ष्मणे,सारसपक्षिणि च पु० तत्स्त्रियां स्त्री०

लक्षित त्रि० लक्ष-कर्म्मणि क्त । लक्षणया बोधितेऽर्थे, ज्ञाते, अनुमिते च कर्त्तरि क्त । लक्षणाश्रये, लक्षकशब्दे च ।

लक्ष्मन् न० लक्ष-मनिन् । चिह्ने,प्रधाने च । स्वार्थे अण् पु० । सारसपक्षिणि दशरथपत्न्याः सुमित्रायाः ज्येष्ठात्मजे च पु० । श्वेतकण्टकार्य्यां, सारसपक्षिस्त्रियाम्, ओषधभेदे च स्त्री०

लक्ष्मी स्त्री० लक्ष-ई-मुट् च । शोभायां,कान्तौ,विष्णोः-पत्न्याम्, सम्पत्तौ, ऋद्ध्योषधे, वृद्धिनामौषधे, फलिनीवृक्षे, स्थलपद्मि-न्याम्, हरिद्रायां, शम्यां, शुक्तायां, द्रव्ये च ।

लक्ष्मीकान्त पु ६त० । विष्णौ, राजनि च लक्ष्मीपत्यादयो-प्यत्र । 'विहाय लक्ष्मीपतिलक्ष्म'ति भारविः ।

लक्ष्मीपुत्र पु०६त० । कामदेवे, गन्धर्व्वभेदे, अश्वे, कुशे च ।

लक्ष्मीवत् पु० लक्ष्मीः शोभास्त्यस्य मतुप् मस्य वः । पनसे श्रीयुक्ते त्रि० । स्त्रियां ङीप् । [चन्द्रे, उच्चैःश्रवसि च

लक्ष्मीसहज पु० लक्ष्म्या सह क्षीराब्धौ जायते जन-ड ।

लक्ष्य न० लक्ष-यत् । वेधार्थसङ्ख्यमाने शरव्ये । लक्षणया बोध्येऽर्थे, उद्देश्ये, ज्ञेये, अनुमेये च त्रि० ।

लख गतौ भ्वा०पर०सक०सेट् । लखति । अलखीत्-अलाखीत् इदित्त्वयम् लङ्खति अलङ्खीत् ।

लग सङ्गीभावे अक० गतौ भ्वा०सक०प०सेट् । लङ्गति अलङ्गीत्

लग सङ्गे भ्वा० पर०सक०सेट् एदित् । लगति अलगीत् घटा० लगयति । 'छायेव तस्या लगति स्मे'ति नैषधम् ।

लग स्वादे प्राप्तौ च सक०चु०उभ०सेट् । लागयति ते अलीलगत् त

लगित त्रि० लग-क्त । संसक्ते ।

लगुड़(ल)(र) पु० लग-उलच् लस्य डरौ वा । दण्डाकारे काष्ठनिर्म्मिते पदार्थे (लाठी) ।

लग्न न॰ लस्ज-क्त तस्य नः । मेषादिराशीनामुदये लज्जिते त्रि॰ । लग-क्त इ॰ । संसक्ते त्रि॰ । स्तुतिपाठके पु॰ । लग्नइव इवार्थे कन् । प्रतिभुवि । (जामिन) 'खादको वित्तहीनः स्यात् लग्नकोऽवित्तवान् यदी'ति स्मृतिः ।

लग्निका स्त्री॰ नग्नेव कन् इ॰ । अदृष्टरजस्कायां स्त्रियाम् ।

लघ अभोजने सीमातिक्रमगतौ च भ्वा॰ आ॰ स॰ सेट् इदित् । लङ्घते अलङ्घिष्ट । 'कल्लोलिनीवल्लभसप्तलङ्घे', इति नाटकम्

लघ शोषणे भ्वा॰ पर॰ सक॰ सेट् इदित् । लङ्घति अलङ्घीत् ।

लघ प्रकाशे चु॰ उ॰ स॰ सेट् इदित् । लङ्घयति-ते अललङ्घत् त

लघ आस्वादने चु॰ उभ॰ सक॰ सेट् । लाघयति-ते अलीलघत्-त

लघिमन् पु॰ लघोर्भावः इमनिच् डिच्च । लघुत्वे लाघवे, येनोर्द्ध्वगतिसम्भवः । ईश्वरस्य ऐश्वर्य्यभेदे च ।

लघिष्ठ त्रि॰ अतिशयेन लघुः इष्ठन् डिद्वद्भावः । अतिशय-लघुत्वयुक्ते । ईयसुन् । लघीयानप्यत्र स्त्रियां ङीप् ।

लघु त्रि॰ लघि-कु नि॰ नलोपः । शीघ्रे कृष्णागुरुणि, वीरणमूले च । पृक्कानामौषधौ स्त्री॰ । निःसारे, लाघवगुणान्विते, ह्रस्वे, मनोहरे च त्रि॰ । व्याकरणोक्ते ह्रस्वसंज्ञके अकारादौ वर्णे, ज्योतिषोक्तेषु 'पुष्याश्विहस्ता लघु'रित्युक्ते पुष्यादिनक्षत्रेषु च पु॰ । लघुतावत्यां स्त्रियां स्त्री॰ वा ङीप् ।

लघुकाश्मर्य्य पु॰ कर्म॰ । कट्फले वृक्षे ।

लघुचिर्भटा स्त्री॰ कर्म॰ । स्वर्गेर्वारौ कर्कटीभेदे ।

लघुदन्ती स्त्री॰ कर्म॰ । क्षुद्रदन्तीवृक्षे ।

लघुद्राक्षा स्त्री॰ कर्म॰ । काकलीद्राक्षायाम् । [चन्दने ।

लघुनामन् पु॰ लघुवर्णयुक्तं नाम वाचकशब्दो यस्य । अगुरु

लघुपत्रक पु॰ लघूनि ह्रस्वानि पत्राण्यस्य कप् । (गुड़ारोचना) लताभेदे ।

लघुपुष्प पु॰ लघु पुष्पं यस्य । भूमिकदम्बे ।

लघुबदर पु॰ कर्म॰ । क्षुद्रकोलौ । भूबदर्य्याम् स्त्री॰ ङीप् ।

लघुब्राह्मी स्त्री॰ कर्म॰ । क्षुद्रब्राह्म्याम् । [क्षुद्राग्निमन्थे ।

लघुमन्थ पु॰ । अग्निमन्थः मन्थः पूर्वपदलोपः कर्म॰ ।

लघुलय न॰ लघु शीघ्रं लीयते ली-अच् । वीरणमूले ।

लघुसदाफला स्त्री॰ सदा फलं यस्याः कर्म॰ । क्षुद्रोडुम्बरिकायाम् (छोट डुमुर) ।

लघुहेमदुग्धा स्त्री॰ कर्म॰ । क्षुद्रोडुम्बरे (छोट डुमुर) ।

लघूडुम्बरिका स्त्री॰ कर्म॰ । (छोट डुमुर) उडुम्बरभेदे ।

लङ्का स्त्री॰ लक-अच् नुम् च । स्वनामख्यातायां पुर्य्याम् ।

लङ्काधिप पु॰ ६त॰ । रावणे लङ्कानाथादयोऽप्यत्र ।

लङ्काथि(पि)का स्त्री॰ लङ्कामयते आप्नोति वा ण्वुल् । पृक्कायां (पिडिङ्) शाकभेदे । [वृक्षभेदे । लङ्कावासिनि त्रि॰

लङ्कास्थायिन् पु॰ लङ्कायां तिष्ठति स्था-णिनि । (लङ्कासिज)

लङ्कोपिका स्त्री॰ लङ्कायामुप्यते वप-ण्वुल् इ॰ । पृक्कायाम् । (पिड़िङ्शाक) । [प्लवने च ।

लङ्घन न॰ लघि-ल्युट् । अभोजने, अतिक्रम्य गमने, क्रमणे,

लछ चिह्नकरणे भ्वा॰ पर॰ सक॰ सेट् । लच्छति अलच्छीत् ।

लज व्रीडायाम् भ्वा॰ आ॰ सक॰ सेट् । लजते अलजिष्ट ।

लज तिरस्कारे भ्वा॰ पर॰ सक॰ सेट् इदित् । लञ्जति अलञ्जीत् ।

लज अन्तर्द्धाने चुरा॰ उ॰ सक॰ सेट् । लाजयति-ते अलीलजत् त

लज भाषणे हिंसायां दाने च सक॰ सामर्थ्ये वासे च अक॰ चुरा॰ सेट् इदित् । लञ्जयति-ते अललञ्जत् त ।

लज भासने अद॰ चु॰ उभ॰ सक॰ सेट् । लजयति-ते अललजत् त

लजकारिका स्त्री॰ लजं लज्जां करोति कृ-ण्वुल् अत इत्वम् । लज्जालुलतायाम् ।

लज्जा स्त्री॰ लस्ज-अ । अकार्य्यप्रवृत्तौ परदर्शने दुष्टत्वधिया ततो निवृत्तिसाधने चित्तवृत्तिभेदे ।

लज्जालु स्त्री॰ लस्ज-आलुच् । लताभेदे । लज्जावति त्रि॰ ।

लज्जाशील त्रि॰ लज्जां शीलयति शील-अण् । लज्जाविशिष्टे ।

लज्जित पु॰ लज्जा जाताऽस्य तार॰ इतच् । जातलज्जे व्रीडिते

लज्जिरी स्त्री॰ लज्जा अस्त्यर्थे इरच् गौ॰ ङीष् । लज्जालुलताभेदे ।

लञ्ज भासने अद॰ चु॰ उभ॰ अक॰ सेट् । लञ्जयति ते अललञ्जत् त

लट बालभावे अक॰ उक्तौ द्वि॰ भ्वा॰ पर॰ सेट् । लटति । अलाटीत्-अलटीत् ।

लटपर्ण न॰ लटं दुष्टं पर्णमस्य । त्वचे (दारचिनि) ।

लट्वा स्त्री॰ लट-व । (भाटाकरञ्जा) करञ्जभेदे, वाद्यभेदे, ग्रामचटके, कुसुम्भे, भ्रमरके च ।

लड विलासे भ्वा॰ पर॰ अक॰ सेट् । लडति । अलाडीत्-अलडीत्

लड उत्पीड़ने जिह्वाचालने च भ्वा॰ पर॰ सक॰ सेट् । लडति अलाडीत्-अलडीत् घटा॰ । लडयति ।

लड उपक्षेपे चु॰ उभ॰ सक॰ सेट् । लाडयति-ते अलीलडत् त ।

लड व्याप्तौ चु॰ उभ॰ सक॰ सेट् । लाडयति-ते अलीलडत् ।

लड भाषणे द्वि॰ वा चु॰ पक्षे भ्वा॰ पर॰ सेट् इदित् । लण्डयति ते लण्डति । अललण्डत् त अलण्डीत् ।

लड उत्क्षेपणे वा चुरा॰ उभ॰ पक्षे भ्वा॰ पर॰ सक॰ सेट् इदित् । लण्डयति-ते लण्डति । अललण्डत्-त अलण्डीत् ।

लड क्षेपणे अद॰ चु॰ उभ॰ सक॰ सेट् । लडयतिते अललडत् त ।

लड्डुक पु॰ लड-डु तस्य नेत्त्वम् स्वार्थे कन् । गोधूमादिचूर्ण

निर्म्मिते (लाडु) मिष्टान्नभेदे 'पृथुलड्डुकस्तनीति' नैषधम् क्लीबत्वमपि ।

लगड पु० लडि-रन् । (लखडन) इति ख्याते देशभेदे ।

लत आघाते सौ० पर०सक०सेट् । लतति अलातीत् अलतीत्

लता स्त्री० लत-अच् । शाखारहिते गुडूच्यादौ ।

लताकरञ्ज पु० लतारूपः करञ्जः । करञ्जभेदे ।

लताकस्तूरिका स्त्री० लतायां कस्तूर्य्या इव सुगन्धो यस्याः । कस्तूरीगन्धयुक्तपत्रवत्याम् लतायाम् ।

लतातरु पु० लतेव दीर्घस्तरुः । तालवृक्षे, शालवृक्षे, नागरङ्गवृक्षे च । लताद्रुमादयोऽप्यत्र । [लताभेदे ।

लतापनस पु० लतायां पनसमिव स्थूलं फलमस्य । (तरमुज)

लतापृक्का स्त्री० लतेव विस्तीर्णा पृक्का । (पिड़िङ्ग) शाकभेदे

लताफल न० लतायां फलमस्य । पटोले ।

लतामरुत् स्त्री० लतायां मरुत् वायुर्यस्याः । पृक्कायां तल्लतासेवने हि वायुवृद्धिरिति वैद्यकम् ।

लतायष्टि स्त्री० लतापि यष्टिरिव । मञ्जिष्ठायाम् ।

लतायावक न० लतायां यावकमिव । प्रबाले ।

लतार्क पु० लतयाऽर्क इव । हरित्पलाण्डौ ।

लप कथने भ्वा०पर द्विक सेट् । लपति । अलापीत्-अलपीत् । चङि न ह्रस्वः । [ल्युट् । कथने ।

लपन न० लप्यते उच्यतेऽनेन लप-करणे ल्युट् । मुखे । भावे

लपित त्रि० लप-कर्मणि-क्त । कथिते । भावे क्त । कथने न० ।

लब आलम्बने सक०शब्दे अक०भ्वा०आत्म० सेट् इदित् । लम्बते अलम्बिष्ट ।

लब्ध त्रि० लभ-कर्म्मणि क्त । प्राप्ते ।

लब्धवर्ण पु०लब्धो वर्णो वर्णनं प्रशंसा ज्ञानवत्त्वेन येन । पण्डिते

लभ शब्दे अक०भ्वा० आत्म० सेट् इदित् । लम्भते अलम्भिष्ट

लभ प्राप्तौ सक०भ्वा०आत्म०अनिट् । लभते । अलब्ध । लप्स्यते

लमक पु० रम-वुन् रस्य लः । षिङ्गे जारे । [आसक्ते त्रि०

लम्पट पु० रम-अठन् पुक् च रस्य लः । परस्त्रीषु लोलुपे,

लम्ब पु० लबि-अच् । नर्त्तके, कान्ते, उत्कोचे, अङ्कशास्त्रोक्ते त्रिभुजादिक्षेत्रे भुजकर्णयोर्मध्यस्थे लम्बमाने सूत्रे च 'लम्बगुणं भूम्यर्द्धं स्पष्टं त्रिभुजे फलं भवती'ति लीलावती दीर्घे, लम्बमाने च त्रि० ।

लम्बकर्ण पु० लम्बः कर्णो यस्य । छागे, हस्तिनि, राक्षसे, श्येनपक्षिणि, अङ्कोटवृक्षे च । लम्बश्रोत्रवति त्रि०।कर्म० । लम्बमाने श्रोत्रे पु० ।

लम्बकेश त्रि० लम्बः दीर्घः केशः यस्य । दीर्घकेशाढ्ये । कुशमये विष्टरे । दीर्घकेशयुक्ते त्रि०। कर्म०। दीर्घे केशे ।

लम्बदन्ता स्त्री० लम्बोदीर्घः दन्त इव बीजकण्टको यस्य सिंहलद्वीपभवपिप्पल्याम् । दीर्घदन्तवति त्रि० कर्म०दीर्घे दन्ते पु० । [भावे ल्युट् । आश्रयणे न० ।

लम्बन न०लम्बते ल्यु । नाभिदेशपर्य्यन्तं लम्बमाने माल्यादौ

लम्बबीजा स्त्री० लम्बं दीर्घं बीजं यस्याः । सिंहलदेशजात पिप्पल्याम् । [लक्ष्म्यां, गौर्य्याञ्च ।

लम्बा स्त्री० लम्बते लबि-अच् । तिक्ततुम्ब्यां (तितलाउ) ।

लम्बोदर पु० लम्बं दीर्घमुदरं यस्य । गणेशे, तारानाम्न्यां देव्यां स्त्री० ङीप् । तुन्दोदरवति त्रि० ।

लय गतौ भ्वा०आत्म०सक०सेट् । लयते । अलयिष्ट ।

लय पु०ली-अच् । संश्लेषे विनाशे, नृत्यगीतवाद्यानामेकतानतारूपे साम्ये च। लीयतेऽत्र । सर्व्वभूतक्षरकरे प्रलयकाले, ईश्वरे च

लर्व गतौ भ्वा०पर०सक० सेट् । लर्व्वति अलर्व्वीत् ।

लल इच्छायां चु०उभ०सक०सेट् । लालयति-ते अलीललत् त

लल इच्छायां अद०चु०उभ०सक०सेट् । ललयति ते अललत् त

ललज्जिह्व पु० ललन्ती आस्वाद्यास्वादनाय चलन्ती जिह्वा यस्य । कुक्कुरे, उष्ट्रे, हिंस्रसत्त्वे च । चलद्रसनायुक्ते त्रि०।

ललन न०लड वुन् डस्य लः । चालने । केलौ,बाले, सालवृक्षे, पियालवृक्षे च पु० । लल-ल्यु । जिह्वायां, नार्य्याञ्च स्त्री०।

ललनाप्रिय पु० कर्म० । कदम्बे । ह्रीवेरे न० । जिह्वाप्रिये, रमणीवल्लभे च त्रि० ।

ललन्तिका स्त्री० लड-झच् स्वार्थे कन् अत इत्त्वम् डस्य लः नाभिदेशपर्य्यन्तं लम्बमाने माल्यादौ। [काधःस्थेटङ्कभेदे(कपाल)

ललाट न० लड-अच् डस्य लः ललमटति अट-अण् । अल-

ललाटन्तप पु०ललाटं तापयति तप-णिच् खच् ह्रस्वः। सूर्य्ये ललाटतापके त्रि०'लिपिर्ललाटन्तपनिष्ठुरे'ति नैषधम् ।

ललाटपट्ट न० ललाटं पट्टमिव विस्तीर्णम् । प्रशस्तललाटे ललाटफलकादयोऽप्यत्र । [ललाटस्थे चिह्ने च।

ललाटिका स्त्री० ललाटे आबध्यते ठन् । ललाटभूषणे,

ललाम न० लल-अच् तममति अम अण् । प्रधाने, ध्वजे, शृङ्गे,बालधौ,चिह्ने,भूषायां च घोटके पु० । नान्तत्वमपि।

ललामक न० ललाम तिलकमिव इवार्थे कन् । ललाटपर्य्यन्तं सम्मुखन्यस्ते माल्यभेदे ।

ललित न० लल-क्त । शृङ्गारानुगुणे चेष्टाभेदे, स्वरभेदे पु० । सुन्दरे, ईप्सिते त्रि० लड-क्त डस्य लः । चालने न० कस्तूर्य्यां नदीभेदे स्त्री० । [व्रतभेदे च ।

ललितासप्तमी स्त्री० भाद्रशुक्लसप्तम्याम्, तद्दिनकर्तव्ये

लव पु० लू-अप् । लेशे, विनाशे,छेदने,श्रीरामपुत्रे, कालपरिमाणभेदे, गोलाङ्गूललोम्नि, बाले च ।

लवङ्ग न० लू-अङ्गच् । स्वनामख्याते वृक्षे । स्वार्थे कन् तत्रैव

लवङ्गकलिका स्त्री० लवङ्गं कलिकेव । लवङ्गे ।

लवण न०लू-ल्युट् पृ०णत्वम् । रसभेदे,तत्प्रधाने-सैन्धवसौवर्चलविडादिरूपे पदार्थे च । तदुत्पत्तिस्थाने-सिन्धुदेशे, समुद्रे, मधुदैत्यसुते असुरभेदे च पु० । लवणरसयुक्ते,लावण्यवति च त्रि० । नदीभेदे, महाज्योतिष्मत्यां, दीप्तौ च स्त्री० ।

लवणकिंशुका स्त्री० लवणरसान्वितः किंशुकः तन्नामकं पलाशं यस्याः । महाज्योतिष्मत्याम् ।

लवणक्षार पु० लवणमयः क्षारः । लवणरसयुक्ते क्षारे ।

लवणखनि स्त्री० ६त० । शाम्भरिलवणोत्पत्तिस्थाने ।

लवणधेनु स्त्री० दानार्थं कल्पितायां लवणनिर्मितायां धेनौ ।

लवणाचल पु० दानार्थं कल्पिते अचलाकारे लवणस्तूपे ।

लवणाब्धि पु० लवणमयोऽब्धिः । लवणप्रचुरसमुद्रे । लवणसमुद्रादयोऽप्यत्र । [(करकचलवण) ।

लवणाब्धिज न० लवणाब्धेर्जायते जन-ड । सामुद्रलवणे

लवणोत्तम न० लवणेषु उत्तमम् । सैन्धवलवणे ।

लवणोद पु० लवणमयमुदकं यस्य उदादेशः । लवणसमुद्रे ।

लवन न० लू-ल्युट् । छेदने, (लोना आता) वृक्षे स्त्री० ङीप् ।

लवली स्त्री०लवं लेशं लाति-ला-क गौ०ङीष् । (नोयाड़) वृक्षे ।

लवित्र न० लूयतेऽनेन लू-इत्र । दात्रे । [अलीलश(ष)(स)त् त

लश(ष)(स) शिल्पयोगे चु०उ०अक०सेट् । लाश(ष)(स)यति ते

लशु(शू)न न० लश-उनन् ऊनन् वा । रशुने ।

लष स्पृहायां दिवा०भ्वा०चउभ०सक०सेट् । लष्यति-ते लषति ते-अलषीत् । अलाषीत् अलषिष्ट । [सीत् अलसीत्

लस श्लेषे क्रीड़ायां दीप्तौ च अक०भ्वा०पर०सेट् । लसति-अला-

लसा स्त्री०लसति लस-अच् । हरिद्रायाम् ।

लसीका स्त्री०लस-ईकक् । इक्षुरसे ।

लस्ज व्रीड़ायां भ्वा०आ०अक०सेट् । लज्जते अलज्जिष्ट । निष्ठायामनिट् तस्य नश्च । लग्नः ।

लस्त त्रि० लस-क्त नि० इडभावः । श्लिष्टे, क्रीड़िते, शिल्पयुक्ते च । संज्ञायां कन् । धनुर्मध्यभागे पु० ।

लहरि(री) स्त्री०लेन-इन्द्रेणेव ह्रियते ऊर्द्धगमनाय हृ-कर्मणि इन् वा ङीप् । महातरङ्गे ।

ला आदाने अदा०पर०सक०अनिट् । लाति अलासीत् ।

लाक्षणिक त्रि० लक्षणया बोधयति ठक् । लक्षणया अर्थबोधके शब्दे । अस्त्यर्थे ठन् स्वार्थे अण् । लक्षणयुक्ते ।

लाक्षण्य त्रि० लक्षणं वेत्ति ञ्य । शुभाशुभलक्षणज्ञे । अस्त्यर्थे ष्यञ् यत् वा । लक्षणयुक्ते 'ल(ला)क्षण्यां स्त्रियमुद्वहे'दिति स्मृतिः । [पदार्थे ।

लाक्षा स्त्री० लक्ष्यतेऽनया लक्ष-अ पृ० वृद्धिः । (ला) ख्याते

लाक्षातरु पु० लाक्षयोनिस्तरुः । (ला) द्रव्यसाधने वृक्षे लाक्षावृक्षादयोऽप्यत्र ।

लाक्षातैल न० लाक्षया पक्वं तैलम् । वैद्यकप्रसिद्धे तैलभेदे ।

लाक्षाप्रसाद पु० लाक्षायां प्रसादो यस्य । पट्टिकालोध्रे ।

लाक्षाप्रसाधन न० प्रसाध्यते भूष्यतेऽनेन ल्युट् लाक्षा तद्रूप एव प्रसाधनम् । अलक्तके ।

लाक्षारस पु० लाक्षानिःसृतो रसः द्रवः । अलक्तकरसे ।

लाख शोषे, भूषणे, दाने वारणे च सक० सामर्थ्ये अक० भ्वा० पर०सेट् । लाखति अलाखीत् चङि न ह्रस्वः । [ह्रस्वः

लाघ सामर्थ्ये भ्वा०आ०अक०सेट् । लाघते अलाघिष्ट चङि न

लाघव न० लघोर्भावः अण् । लघुत्वे,आरोग्ये च । [पदार्थे

लाङ्गल न० लगि-कलच् पृ० वृद्धिः । स्वनामख्याते भूमिकर्षके

लाङ्गलदण्ड पु० ६त० । लाङ्गलमध्यस्थे काष्ठमये दण्डे (ईश)

लाङ्गलपद्धति स्त्री० लाङ्गलखाता पद्धतिः रेखा । सीतायाम् लाङ्गलखातक्षेत्रस्थभूमिरेखायाम् ।

लाङ्गलिकी स्त्री० लाङ्गलमिवाकारोऽस्त्यस्याः ठन् गौ०ङीष् । (विषलाङ्गला) वृक्षभेदे । तत्र भवः अण् । विषभेदे पु० ।

लाङ्गलिन् पु० लाङ्गलं प्रहरणत्वेनास्त्यस्य इनि । बलरामे लाङ्गलदण्ड इव दीर्घः आकारोऽस्त्यस्य इनि । नारिकेलवृक्षे । [(काचड़ा) शाकभेदे ।

लाङ्गली स्त्री० लाङ्गलाकारः पुष्पमस्त्यस्याः अच् गौरा०ङीष् ।

लाङ्गूल न०लगि ऊलच् पृ०। पशूनां पश्चाद्वर्त्तिनि रोमगुच्छे ।

लाङ्गूलिका स्त्री० लाङ्गूलाकारोऽस्त्यस्याः ठन् । पृश्निपर्ण्याम्

लाङ्गूलिन् पु० लाङ्गूलमस्त्यस्य इनि । वानरे तदाकरपुष्पवति ऋषभौषधे च ।

लाछ अङ्कने भ्वा०पर०सक०सेट् इदित् । लाञ्छति अलाञ्छीत् ।

लाज भर्त्सने भ्वा०पर०सक०सेट् । लाजति अलाजीत् । इदिदयप्ययम् । लाञ्जति अलाञ्जीत् ।

लाज न० लाज-अच् घञ् वा । उशीरे । आर्द्रतण्डुले पु० । भृष्टधान्ये (खइ) पु०ब०व० स्त्रीत्वमप्यत्र । [भावे ल्युट् । अङ्कने ।

लाञ्छन न०लाञ्छ्यते लाछि-कर्मणि ल्युट् । चिह्ने, नामनि च

लाट पु० लट-संज्ञायां घञ् । देशभेदे, वस्त्रे, जीर्णालङ्कारे, विदग्धपुरुषे च । [शब्दालङ्कारभेदे ।

लाटानुप्रास पु० लाटस्य विदग्धस्य प्रियः कर्म० । अलङ्कारोक्ते

लाड क्षेपे अद०चु०उभ०सक०सेट् । लाडयति ते अललाडत् त

लाभ पु० लभ्यते लभ-कर्म्मणि घञ् । मूलधनादितोऽधिके लभ्यमाने धने । भावे घञ् । प्राप्तौ । [रोयस्य कप् । वीरणमूले

लामज्जक न० लायते ला-क्विप् लाः आदीयमानः मज्जा या

लालन न०चु०लल-ल्युट् । स्नेहपूर्व्वकपालने । [खोदोहदे च

लालसा स्त्री० लस-स्पृहायां यङ् अ । अतिशयेच्छायाम्, गर्भि

लाला स्त्री० चु० लल-अ टाप् । मुखजजललवे ।

लालाटिक पु० ललाटं प्रभोर्भाग्यं पश्यति ठञ् । प्रभुभाग्योप जीविनि-कार्य्याक्षमर्थे । ललाटात् ललाटस्थभाग्यात् आगतः, तस्येदं वा ठण् । भाग्याधीने त्रि० 'प्राप्तिस्तु लालाटिकीत्युद्भटः ललाटशब्दनि त्रि० ।

लालाविष पु० लालायां विषमस्य । लूतादौ कीटे ।

लालाद्राव लालां द्रावयति द्रु-णिच्-अण् । लूताकीटे ।

लालित्य न० ललितस्य भावः ष्यञ् । सौन्दर्य्ये, मनोहरत्वे 'नैषधे पदलालित्य'मित्युद्भटः । [घञ् । छेदने

लाव पु०लू-कर्त्तरि घञ् । पक्षिभेदे । स्वार्थे कन् । तत्रैव भावे

लावण न० लवणे संस्कृतम् अण् । लवणसंस्कृते औषधादौ ।

लावणिक न० लवणे संस्कृतम् ठञ् । लवणे संस्कृतौषधादौ, लवणं पण्यमस्य ठण् । लवणविक्रयोपजीविनि वणिग्भेदे

लावण्य न० लवणस्य भावः ष्यञ् । लवणत्वे,'मुक्ताफलेषु च्छायायास्तरलत्वमिवान्तरा । प्रतिभाति यदङ्गेषु तल्लावण्यमिहोच्यते' इत्युक्ते देहसौन्दर्य्यभेदे च ।

लासिका स्त्री० लस-ण्वुल् । नर्त्तक्याम् ष्ट० । लासकाप्यत्र ।

लास्य न० लस-ण्यत् । नृत्ये, वाद्यनृत्यगीतित्रिके । 'स्त्रीनृत्यं लास्यमुच्यते' इत्युक्ते स्त्रीनृत्ये च । स्वार्थे कन् तत्रैव ।

लिकुच पु० लकुच+पृ० इत्त्वम् । (मान्दार) वृक्षे ।

लिक्षा(क्षा) स्त्री० लक्ष-अ पृ० वा इत्त्वम् वा कप । यूकाण्डे, 'जालान्तरगते भानौ यच्चाणुदृश्यते रजः । तैश्चतुर्भिर्भवेल्लिक्षे'त्युक्ते परिमाणभेदे । [हिरण्ययम्

लिख लेखने तुदा०पर०सक०सेट् । लिखति अलेखीत् । कुटा-

लिख गतौ भ्वा०पर०सक०सेट् इदित् । लिङ्खति अलिङ्खीत् ।

लिखन न० कृ० लिख-ल्युट् । लेखने, लिपौ च ।

लिखित न० लिख-भावे क्त । लेखने । आधारे क्त । लिपौ, विवादे अर्थसाधके पत्रादौ च 'प्रमाणं लिखित'मितिस्मृतिः

लिग गतौ भ्वा०पर०सक०सेट् इदित् । लिङ्गति अलिङ्गीत् ।

लिग चित्रीकरणे चुरा०उभ०सक०सेट् इदित् । लिङ्गयति ते । अलिलिङ्गत् त ।

लिङ्ग पु० लिगि-अच् । चिह्ने, पुंसोऽसाधारणचिह्ने, अनुमानसाधने हेतौ, सांख्योक्ते प्रधाने, शिवमूर्त्तिभेदे, व्याप्ये, व्यक्ते, शब्दनिष्ठे पदसाधुताप्रयोजके धर्म्मभेदे, अर्थप्रकाशनसामर्थ्ये च । 'सामर्थ्यं च लिङ्गमिति' मीमांसकाः ।

लिङ्गक पु० लिङ्गेन कायति कै-क । कपित्थवृक्षे ।

लिङ्गवर्द्धिनी स्त्री० लिङ्गं पुरुषचिह्नभेदं वर्द्धयति वृध-णिच् णिनि । अपामार्गे ।

लिङ्गवृत्ति पु० लिङ्गं संन्यासादिवेशधारणमेव वृत्तिः जीविका यस्य । जीविकार्थसन्यासचिह्नादिधारिणि कपटपरिव्राजके

लिङ्गिनी स्त्री० लिङ्गमिवाकारोऽस्त्यस्याः इनि ङीप् । (पंचगुरिया) लताभेदे ।

लिङ्गिन् त्रि० लिङ्गमस्त्यस्य इनि । चिह्नवति, जीविकार्थसंन्यासादिचिह्नवति, प्रशस्तलिङ्गवति-गजे च पु० ।

लिप लेपने, तुदा०उभ०मुचा०सक०अनिट् । लिम्पति ते अलिपत् अलिपत अलिप्त । [लेखने च ।

लिपि(पी) स्त्री० लिप-इक् वा ङीप् । लिखिताक्षरके पत्रे,

लिपिक(का)र पु० लिपिं करोति कृ-अच् अण् वा । लेखके ।

लिप्त त्रि० लिप-क्त । भुक्ते, कृतचन्दनादिलेपे, मिलिते, विषदिग्धे च । ज्योतिषोक्ते राशेः षष्टिभागात्मके कलारूपे भागे । '-लिप्तार्द्धहीनं यदि पूर्णमेतदि'ति ताजकम् दण्डात्मककाले पु० । स्वार्थे कन् । अत इत्त्वम् । तत्रैव ।

लिप्तक पु० कुत्सितं लिप्तम् कन् । विषाक्तवाणे ।

लिप्सा स्त्री० लभ-सन्-अ । लाभेच्छायाम् ।

लिम्पाक पु० लिप-आकन् पृ० । जम्बीरभेदे(पातिलेबु)खरे च

लिवि(वी) स्त्री० लिप-इक् पृ० पस्य व० वा ङीप् । लिपिशब्दार्थे लिविकरादयोपि लिपिकराद्यर्थे । [अलिक्षत

लिश श्लेषे अल्पीभावे च दि० आ० अक० अनिट् । लिश्यते

लिश गतौ तु०पर०सक०अनिट् । लिशति अलिक्षत ।

लिह आस्वादने अदा० उभ० स०अनिट् । लेढि लीढे । अलिक्षत् त । [नः । लीनः

ली श्लेषे दिवा०आ०अक०अनिट् । लीयते अलेष्ट । निष्ठातस्य

ली श्लेषे क्र्या०प्रा०पर०अक०अनिट् । लिनाति अलैषीत् ।

ली द्रावणे वा चु०उभ०सक०पक्षे भ्वा०प०अनिट् । लाययति ते लापयति ते लयति अलीलयत् त अलीलपत् त अलैषीत्

लीढ त्रि०लिह-आस्वादे क्त । आस्वादिते, स्पृष्टे च ।

लीला स्त्री० ली-क्विप् लियं लाति अच् । केलौ, विलासे, शृङ्गारादिचेष्टायाम् क्रीड़ायाञ्च ।

लीलावती स्त्री० लीला+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः । विलासवत्यां स्त्रियां, भास्कराचार्य्यस्य पुत्र्यां, तत्कृते अङ्कग्रन्थभेदे,

न्यायशास्त्रप्रसिद्धे 'नाथः सृजतीत्यादिके' पदार्थप्रतिपादके ग्रन्थभेदे, पुराणप्रसिद्धे वेश्याभेदे च । [देववने च ।

लीलोद्यान न० लीलार्थमुद्यानम् । क्रीड़नार्थे आरामे,

लुक्कायित त्रि० लुच्यते लुन्च-अपनयने क्विप् लुक् कायो यस्य तादृश इवाचरति लुक्काय+क्विप्-क्त । अन्तर्हितदेहे गुप्तदेहे

लुज कथने अट्टधातोरर्थे च चुरा०उभ०सक०सेट् इदित् । लुञ्जयति ते अलुलुञ्जत् त ।

लुञ्चित त्रि० लुन्च णिच्-क्त । अपसारिते दूरीकृते ।

लुट दीप्तौ अक० प्रतिघाते सक०भ्वा० आत्म०सेट् । लोटते लुङि उभ० अलुटत् अलोटिष्ट ।

लुट हरणे भ्वा०पर०सक०सेट् इदित् । लुण्टति अलुण्टीत् ।

लुट दीप्तौ चु०उभ०सक०सेट् । लोटयति ते अलूलुटत् त ।

लुट विलोड़ने, हरणे च सक० पर०सेट् । लुठति अलुठत् । चङि वा ह्रस्वः । [ठीत्

लुठ विलोड़ने, विमोटने च भ्वा०पर०सक०सेट् । लोठति अलो

लुठ गतौ चौर्य्ये च सक०खञ्जीभावे आलस्ये च अक० भ्वा०पर० सेट् इदित् । लुण्ठति अलुण्ठीत् । [अलोठिष्ट ।

लुठ प्रतीघाते भ्वा०आ०लुङि उ०सक०सेट् । लोठते । अलुठत्-

लुठ उपघाते भ्वा०पर०सक०सेट् । लोठति अलोठीत् ।

लुट लोटे तु०कु०प०अक०सेट् । लुठति अलुठीत् ।

लुठ चौर्य्ये चु०उभ०सक०सेट् । लोठयति ते अलूलुठत् त ।

लुठन न० चु० लुठ-ल्युट् । अश्वादेर्भूम्यादौ श्रमापनयनार्थं पुनः पुनरङ्गचालने (लोटा) ।

लुठित त्रि०लुठ-क्त । भूरिक्रमाङ्गपरावर्त्तने ।

लुड मन्थने भ्वा०पर०सक०सेट् । लोडति अलोडीत् । [डीत् ।

लुड संवृतौ सक० क्षेपे अक०तु०कु०पर०सेट् । लुडति अलु-

लुण्ट अवज्ञायां चौर्य्ये च वा चु०उ०पक्षे भ्वा०प०सक०सेट् । लुण्टयति ते लुण्टति अलुलुण्टत् त अलुण्टीत् ।

लुण्टक पु० लुण्ट-ण्वुल् । (नटिया) शाकभेदे ।

लुण्टाक त्रि० लुटि-काकन् । चौरे स्त्रियां गौ० ङीष् ।

लुण्ठक त्रि० लुठि-ण्वुल् । चौरे ।

लुण्ड चौर्य्ये चु०उ०सक०सेट् । लुण्डयति ते अलुलुण्डत् त

लुथ वधे सक०क्लेशे अक०भ्वा०पर०सेट् इदित् । लुन्थति अलुन्थीत्

लुन्च अपनयने भ्वा०पर०सक०सेट् । लुञ्चति अलुञ्चीत् ।

लुप छेदने विनाशने च तु०कु०उ०स०अनिट् । लुम्पति ते अलुपत् अलुप्त । चङि वा ह्रस्वः । अलूलुपत् अलुलोपत् ।

लुप आकुलीभावे दिवा०पर०अक० सेट् । लुप्यति अलुपत् अलोपीत् नित्यघङ् इत्येके ।

लुप्त न० लुप-क्त । अपहृतधने नष्टे । छिन्ने त्रि० ।

लुब अर्द्दने वा चु०उ०पक्षे भ्वा०पर०सक० सेट् इदित् । लुम्बयति ते लुम्बति । अलुलुम्बत् त अलुम्बीत् । [च त्रि०

लुब्ध पु० लुभ-क्त । व्याधे । स्वार्थे कन् तत्रैव । लम्पटे लोलुपे

लुभ विमोहने तु०पर०अक० सेट् । लुभति अलोभीत् ।

लुभ आकाङ्क्षायां दि०प०स०सेट् । लुभ्यति । अलुभत्-अलोभीत्

लुल विमर्द्दने सौ०पर०सक०सेट् । लोलति । अलोलीत् ।

लुलाप पु० लुल-घञर्थे क तमाप्नोति आप् । महिषे ।

लुलित त्रि०लुल-क्त । आन्दोलिते, चालिते च 'अथ लुलितपतत्त्रिमालम्'इति भट्टिः ।

लुष चौर्य्ये भ्वा०पर०सक०सेट् । लोषति अलोषीत् ।

लुष हिंसायां सौ० पर०सक०सेट् । लोषति अलोषीत् ।

लुह आकाङ्क्षायां भ्वा०पर०सक० अनिट् । लोहति अलुक्षत् ।

लू छेदने क्र्या०भ्वा०उभ०सक० सेट् । लुनाति लुनीते अलावीत्

लूता स्त्री० लू-तक् । कीटभेदे (माकड़सा) । स्वार्थे कन् अतइत्त्वम् । तत्रैव ।

लून त्रि० लू-क्त निष्ठातस्य नः । छिन्ने ।

लूम न० लू-मक् । लाङ्गूले ।

लूष वधे स्तेये च चु० उभ० सक० सेट् । लूषयति ते अलूलुषत्

लेख पु० लिख्यते चित्रादि पटेऽसौ लिख-कर्मणि घञ् । देवे भावे घञ् । लेखने । कर्मणि घञ् । लेख्ये त्रि० । आधारे घञ् । पत्रे लिपौ च 'निर्द्धारितेऽर्थे लेखेने'ति माघः ।

लेखक पु० लिख-ण्वुल् । लिपिकरे ।

लेखन न० लिख-ल्युट् । पत्रादौ वर्णादिविन्यासे, छर्दने च । आधारे ल्युट् । भूर्ज्जपत्रे लिख्यतेऽनया ल्युट् । लेखनसाधने स्त्री०ङीप् । 'मस्याधारं लेखनीञ्चे'ति स्मृतिः ।

लेखनिक पु० लेखनं शिल्पमस्य ठन् । लिपिकरे ।

लेखर्षभ पु० लेख ऋषभ इव श्रेष्ठत्वात् । इन्द्रे ।

लेखहार पु० लेखं हरति हृ-अण् । पत्रवाहके । ण्वुल् । लेखहारकोऽप्यत्र । [संज्ञायां घञ् टाप् । लिपौ ।

लेखा स्त्री० लिख-अ टाप् । रेखायां, पङ्क्तौ च । आधारे

लेख्य त्रि० लिख-ण्यत् । लेखनीये । व्यवहारे स्वत्वादाःवेदके पत्रभेदे न० ।

लेख्यपत्त्र पु० लिख्यतेऽत्र ण्यत् लेख्यं पत्त्रं यस्य । तालवृक्षे ।

लेप गमनेभ्वा०आत्म०सक०सेट् चङि न ह्रस्वः । लेपते अलेपिष्ट

लेप पु० लिप-लेप-वा घञ् । भोजने,लेपने च । कर्मणि घञ् । सुधायाम् (कलिचुन) । [मलगन्धे

लेपक पु० लिम्पति लिप-ण्वुल् । लेपनकरे जातिभेदे ।

लेपन न० लिप-ल्युट् । (लेपा) इति ख्याते व्यापारे । कर्मणि ल्युट् । तुरस्कनामगन्धद्रव्ये ।

लेलिहान पु० लिह-यङ् कानच् द्व० यलोपः । सर्पे, पुनःपुनः लेहनकरे तारादिदेवतापूजाङ्गे अङ्गुल्यादिसन्निवेशविशेष रूपे मुद्राभेदे स्त्री० । तल्लक्षणं वृहदभिधाने ।

लेश पु० लिश-अल्पीभावे घञ् । अल्पे, लवे च ।

लेष्टु पु० लेष-तुन् । लोष्टे । [दनोप्यत्र ।

लेष्टुघ्न पु० लोष्टुं हन्ति हन क । लेष्टभेदके मुद्गरे । लोष्टुभे-

लेह पु० लिह-घञ् । आहारे, आस्वादे (चाटा) व्यापारभेदे च । भावे ल्युट् । लेहनमप्यत्र न० ।

लेहिन पु० लिह-इनन् । टङ्कणे (सोहागा) ।

लेह्य त्रि० लिह-ण्यत् । जिह्वया आस्वाद्ये । अमृते न० ।

लैङ्ग न० लिङ्गमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः अण् । अष्टादशसु, महापुराणेषु तृतीये पुराणे, लिङ्गं तदाकारः अस्त्यस्यां फलेषु वस्याः अण् ङीप् । लिङ्गिनीवृक्षे । तस्येदमण् । लिङ्गसम्बद्धे त्रि० । [गतो वा ठण् । लिङ्गादिभिः कल्पिते ।

लैङ्गिक त्रि० लिङ्गेनानुमापकचिह्नादिना आपादितस्तत आ-

लोक दीप्तौ चु०उ०सक०सेट् । लोकयति ते अलूलुकत् त ।

लोक दर्शने भ्वा०आ०सक०सेट् । लोकते अलोकिष्ट । चङि न ह्रस्वः । अलुलोकत ।

लोक पु० लोक्यते ऽसौ लोक-घञ् । भुवनेषु, जने च ।

लोकपाल पु० लोकान् पालयति पा-णिच् अण् । लोकपालके नृपे, इन्द्रादिदिक्पाले, विनायकादिषु पञ्चसु । लोकरक्षकमात्रे त्रि० । लोकनाथादयोप्यत्र ।

लोकबान्धव पु० लोकानां बान्धवः सर्व्वकर्मप्रवर्त्तकत्वात् । सूर्य्ये

लोकमातृ स्त्री० लोकानां मातेव रक्षिका । लक्ष्म्याम् ।

लोकलोचन पु० लोकैर्लोच्यतेऽनेन लुच-ल्युट् । सूर्य्ये । ६त० । सूर्य्ये न० । लोकनेत्रादयोप्यत्र न० ।

लोकवाह्य त्रि० वहिश्चरति वहिस्+ष्यञ् टिलोपश्च ५त० । लोकवहिर्भूते । [चार्व्वाकमते ।

लोकायत न० लोकेषु आयतम् विस्तीर्णम् अनायाससाध्यत्वात् ।

लोकायतिक पु० लोकायतं तन्मतम् अस्त्यस्य ठन् । चार्व्वाके ।

लोकालोक पु० लोक्यतेऽसौ लोकः न लोक्यतेऽसौ कर्म्म० । स्वनामख्याते सूर्य्यकिरणसम्पर्कसीमापर्व्वते । तस्य च पार्श्वयोरातपानातपसम्बन्धात्तथात्वम् ।

लोकेश पु० ६त० । ब्रह्मणि, नृपतौ पारदे च । [न ह्रस्वः

लोच दीप्तौ चु०उ०अ०सेट् । लोचयति ते अलुलोचत् त चङि

लोच दर्शने भ्वा०आ०स०सेट् । चङि न ह्रस्वः । लोचते अलोचिष्ट

लोचक न० लोच-ण्वुल् । मांसपिण्डे, अक्षितारके, कज्जले, स्त्रीणां ललाटाभरणे, नीलवस्त्रे, कर्णपूरे, कदल्यां, मूर्व्वायां सर्पकञ्चुके च ।

लोचन न० लोच्यतेऽनेन करणे ल्युट् । नेत्रे । भावे ल्युट् । दर्शनक्रियायाम् । युच् । दर्शने आलोचने च स्त्री० टाप् ।

लोचनहिता स्त्री० ६त० । तुत्याञ्जने । (तुंते) । [खायाम्

लोचमस्तक पु० लोच्यते इति, लोचं मस्तकं यस्य । मयूरशि-

लोट(ड) उन्मादे भ्वा०पर०सक०सेट् चङि न ह्रस्वः । लोट-(ड)ति । अलोटी(डी)त् ।

लोणा स्त्री० लवणमपेलते भक्षणसमये अण् पृ० । क्षुद्राम्लिकायाम्, लोणाम्लाप्यत्र स्त्री० । [पृ० । लवणजे क्षारभेदे ।

लोणार न० लवणमृच्छति कारणत्वेन ऋ-अण् उप० ।

लोत न० लू-तन् । चौरधने, लोप्त्रे, (वमाल) चिह्ने च । नेत्राम्बुनि, लवणे च पु० ।

लोत्र न० लू-ष्ट्रन् । चक्षुर्जले, चोरितधने च ।

लोध पु० रुध-अच् रस्य लः । स्वनामख्याते वृक्षे ।

लोध्र पु० रुध-रन् रस्य लः । (लोध) ख्याते वृक्षे ।

लोप पु० लुप-घञ् । विनाशे, छेदने, व्याकुलीभावे, व्याकरणोक्ते अदर्शनरूपे नाशे च । लोपयति स्त्रीणां रूप गर्भम् अच् । अगस्त्यमुनिपत्न्यां स्त्री० ।

लोपामुद्रा स्त्री० मुदं राति रा-क कर्म० । अगस्त्यमुनिपत्न्याम्

लोप्त्र न० लुप-ष्ट्रन् । स्तेयधने स्त्रीत्वमपीच्छति तत्पक्षे ङीष् ।

लोभ पु० लुभ-आकाङ्क्षायाम् घञ् । परद्रव्येषु अतिशयिताभिलाषे

लोभिन् त्रि० लुभ-णिनि । परद्रव्येष अतितृष्णावति ।

लोभ्य पु० लुभ-यत् । मुद्गे । लोभनीयपदार्थे त्रि० । [लाङ्गूले च

लोम न० लू-मन् । देहजाते केशाकारे रोमाख्ये द्रव्ये, तद्वति

लोमकर्ण पु० लोमबहुलः कर्णौ यस्य शाक० । शशके ।

लोमकूप पु० लोम्नां कूप इव । रोमाधारे विन्दाकारे, गर्त्ते

लोमघ्न न० लोमानि हन्ति हन-टक् (टाक) रोगभेदे ।

लोमन् लू-मनिन् । देहस्थे केशतुल्ये (रोया) पदार्थे ।

लोमपाद पु० लोमयुक्तौ पादावस्य । अङ्गदेशस्य नृपभेदे ।

लोमश पु० लोमानि वाहुल्येन सन्त्यस्य श । मुनिभेदे । लोमयुक्ते त्रि० काकजङ्घायां, जटामांस्यां, वचायाम्, शुकशिम्ब्याम् महामेदायां, बलायां च स्त्री० ।

लोमशकाण्डा स्त्री० लोमश इव काण्डोऽस्याः । कर्कट्याम् ।

लोमशपर्णिका स्त्री० लोमशानीव पर्णानि सन्त्यस्याः ठन् । माषपर्ण्याम् ।

लोमशपुष्पक पु० लोमशमिव पुष्पमस्य । शिरीषवृक्षे ।

लोमहर्षण न० लोम्नां हर्षणं हर्षजनकव्यापारइव उद्भेद इति यावत् । रोमाञ्चे । लोमानि हर्षयति उत्तमकथया हृष-णिच्-ल्यु व्यासशिष्ये सूतवंश्ये स्वनामख्याते पौराणिके ।

लोमहृत् पु० लोमानि हरति हृ-क्विप् तुक् च । हरिताले

लोल त्रि० लोड अच् डस्य लः । सतृष्णे चञ्चले च जिह्वायां लक्ष्म्याञ्च स्त्री० । [चाङ्गेर्य्याम् (चुकोपालङ्ग) ।

लोलिका स्त्री० लोडयति सेवने दन्तान् लोड ण्वुल् ।

लोलित त्रि० लुल-विमर्द्दे णिच् क्त । चालिते । [लोभयुक्ते ।

लोलुप(भ) त्रि० लुभ-यङ्-अच् पृ० भस्य वा पः । अति-

लोष्ट संहतौ भ्वा० आ० सक० सेट् । लोष्टति अलोष्टिष्ट ।

लोष्ट पु० न० लोष्ट-घञ् अच् वा । मृत्पिण्डे (ढेला) लौहमले च

लोष्टघ्न पु० लोष्टं हन्ति मर्द्दयति हन-क । लोष्टभेदने मुद्गरादौ । [लोष्टभेदनसाधके मुद्गरादौ ।

लोष्टभेदन पु० लोष्टं भिनत्ति विमर्द्दयति भिद-ल्यु ।

लोह पु० न० लू-विच् लौल्यं जहाति हा-क । धातुभेदे, धातुमात्रे सीसे च । अगुरुचन्दने न० ।

लोहकण्टक पु० लोहमिव कण्टको यस्य । मदनवृक्षे ।

लोहकार पु० लोहं तन्मयं शस्त्रादि करोति कृ-अण् । कर्मकारे ण्वुल् । लोहकारकोऽप्यत्र ।

लोहकिट्ट न० ६त० । लौहमले । (लोहार गु) । [कांस्ये च ।

लोहचूर्ण न० ६त० । (लोहाचुर) ख्याते पदार्थे । [धातुद्वयजे

लोहज न० लोहात् लोहाभ्यां वा जायते जन-ड । लौहमले,

लोहद्राविन् पु० लोहानि धातुद्रव्याणि द्रावयति द्रु-णिच् णिनि । टङ्कणे (सोहागा) । धातुद्रावके त्रि० ।

लोहपृष्ठ पु० लोहमिव कठिनं पृष्ठमस्य । कङ्कपक्षिणि ।

लोहमारक पु० लोहं मारयति जारयति मृ-णिच्-ण्वुल् । शालिमशाके । [त्रि०

लोहल पु० लोहमिव लाति ला-क । अव्यक्तवचने, लोहप्राहके

लोहवर न० लोहेषु सर्व्वधातुषु मध्ये वरम् । स्वर्णे ।

लोहश्लेषण न० लोहानि स्वर्णादीनि श्लेषयति योजयति श्लिष-णिच् ल्यु । टङ्कणे (सोहागा) । [धातौ रीत्यादौ ।

लोहसङ्कर न० लोहानां धातुद्रवाणां सङ्करो यत्र । मिश्रित

लोहाभिसा(हा)र पु० लोहेन अभिसि(ह्रि)यतेऽत्र सृ-(हृ)-वा घञ् । राज्ञां युद्धयात्रादौ शस्त्रनीराजनाविधौ

लोहित न० रुह-इतच् रस्य लः । कुङ्कुमे, रक्तचन्दने, तृणकुङ्कुमे, रुधिरे च । रक्तशोभाञ्जने, रक्तवर्णे च पु० तद्वति त्रि०

लोहितक न लोहितमिव कायति कै-क । पित्तले । लोहित+इवार्थे कन् । पद्मरागमणौ, मङ्गलग्रहे च पु० ।

लोहितचन्दन न० कर्म० । कुङ्कुमे रक्तचन्दने च ।

लोहितपुष्पक पु० लोहितानि रक्तानि पुष्पाण्यस्य कप् । दाडिमवृक्षे ।

लोहितमृत्तिका स्त्री० कर्म० । गैरिके (गेरिमाटी) ।

लोहिता स्त्री० लोहित+अर्श आद्यच् । वराहक्रान्तायां, रक्तपुनर्नवायाञ्च । [कोकिले च । रक्तनेत्रवति त्रि० ।

लोहिताक्ष पु० लोहिते अक्षिणी यस्य षच् समा० । विष्णौ,

लोहिताङ्ग पु० लोहितमङ्गमस्य । मङ्गलग्रहे, काम्पिल्लवृक्षे च

लोहितायस् न० लोहितवर्णमेति इण् असुन् । ताम्रे ।

लोहितायस न० लोहितमयः अच् स० । ताम्रे, रक्तवर्णायो जातिभेदे च । [रक्तवर्णयुक्तायां स्त्रियाम् ।

लोहिनी स्त्री० लोहितवर्णा स्त्री ङीप् तस्य नश्च ।

लोहोत्तम न० लोहेषु धातुषूत्तमम् । स्वर्णे ।

लौकायतिक न० लोकायतं चार्व्वाकशास्त्रं वेत्त्यधीते वा ठण् । चार्व्वाकमताभिज्ञे । [लोकप्रसिद्धे च ।

लौकिक त्रि० लोके विदितः प्रसिद्धो वा ठण् । लोकविदिते

लौकिकाग्नि पु० कर्म० । विधानेनासंस्कृते वह्नौ ।

लौड उन्मादे भ्वा० पर० सक० सेट् चङि न ह्रस्वः । लौडति अलौडीत् ।

लौह पु० लोहमेव स्वार्थे अण् । (लोया) धातुभेदे ।

लौहज न० लौहाज्जायते जन ड । मण्डूरे ।

लौहभाण्ड पु० लोहस्य विकारः अण् कर्म० । (हामनदिस्ता) लौहमये पात्रभेदे ।

लौहमल न० लोहस्य यमण् कर्म० । लोहकिट्टे ।

लौहित्य न० लोहितस्य भावः ष्यञ् स्वार्थे ष्यञ् वा । रक्तवर्णे, नदीभेदे स्त्री० । 'तीर्णलौहित्ये' इति रघुः ।

ल्पी श्लेषे क्र्या० धा० पर० सक० अनिट् । ल्पिनाति अल्पैषीत् ।

ल्वी गतौ क्र्या० धा० प० सक० अनिट् । ल्विनाति अल्वैषीत् ।

व

व पु० वा-ड । वायौ, राहौ, मन्त्रणे, सान्त्वने, कल्याणे बलपति, वसतौ, समुद्रे, व्याघ्रे, वसने, शालूके, वन्दने च वरुणे पु० न० । सादृश्ये अव्य० 'मणी वोष्ट्रस्य लम्बेते' इति

वंश पु० वश-घ नि० नुम् । पुत्रपौत्राद्यपत्यवर्गे तृणजातिभेदे (वांश) पृष्ठावयवे, वर्गे, इक्षौ सालवृक्षे च । वाद्यभेदे स्त्री० गौ० ङीष् । 'वंशीकलेन वद्धिणेनेति वृन्दावनचम्पूः ।

वंशकर्पूररोचना स्त्री० कर्पूरमिव रोचते रुच-ल्यु ६त० । वंशरोचनायाम् ।

वंशक्षीरी स्त्री०वंशस्य क्षीरमिवास्त्यस्य अच् गौरा० ङीष्। वंशरोचनायाम्।
वंशज पु० वंशात् जायते जन-ड। वंशद्रवजाते यवाकारे द्रव्ये। सत्कुलजाते त्रि०। वंशरोचनायां स्त्री०टाप्।
वंशतण्डुल पु० ६त०। वेणुजाते तण्डुलाकारे पदार्थे।
वंशधर त्रि०वंशं धरति। कुलाविच्छेदकारके वंशवर्द्धनोऽप्यत्र।
वंशनेत्र न० वंशस्येव नेत्रमस्य। इक्षुमूले।
वंशपत्त्र पु० वंशस्य पत्त्रमिव पत्त्रमस्य। नलनामके तृणे ६त०। वंशदले न०। नाडीहिङ्गौ स्त्री०गौ०ङीष्। स्वार्थे कन् तत्रैव
वंशपत्त्रक न०। वंशपत्त्रमिव कन्। हरिताले।
वंशपत्त्रपतित न० सप्तदशाक्षरपादके छन्दोभेदे।
वंशपीत पु० वंशस्तत्पत्त्रमिव पीतः। कणगुग्गुलौ।
वंशपुष्पा स्त्री०वंशस्य पुष्पमिव पुष्पमस्याः। सहदेवीलतायाम्
वंशपूरक न० वंशस्येव पूरकं यस्य। इक्षुमूले।
वंशरो(लो)चना स्त्री० वंशेषु रोचते रुच-ल्यु वा रस्य लः। वंशपर्व्वस्थिते श्वेतवर्णे कर्पूराकारे द्रव्ये। (वंशलोचन)।
वंशशर्करा स्त्री० वंशस्य शर्करेव। (वंशलोचन) पदार्थे।
वंशस्तनित न०। द्वादशाक्षरपादके छन्दोभेदे।
वंशस्थविल न०। द्वादशाक्षरपादके छन्दोभेदे।
वंशाग्र क० वंशस्य अग्रं मूलम्। वंशाङ्कुरे।
वंशाङ्कुर पु० ६त०। (कोँड़) इति ख्याते पदार्थे।
वंशिक न० वंशोऽस्त्यत्र ठन् वंशइव वा कन्। अगुरुचन्दने
वंशीधर पु० वंशीं वंशजवाद्यं धरति धृ-अच्। श्रीकृष्णे।
वंश्य त्रि० वंशे सत्कुले जातः यत्। सत्कुलजाते। [अवङ्किष्ट
वक कौटिल्ये अक० गतौ सक०भ्वा०आ०सेट् इदित्। वङ्कते
वक पु० वकि-अच् पृ० नलोपः। स्वनामख्याते विहगे, स्वनामख्याते पुष्पवृक्ष,कुबेरे, राक्षसभेदे, यो भीमेन हतः। औषधादिपाचनयन्त्रभेदे, श्रीकृष्णेन हते दैत्यभेदे च।
वकजित् पु० वकं जितवान् जि-क्विप् उप०स०। श्रीकृष्णे भीमसेने च वकान्तकादयोऽप्यत्र।
वकधूप पु० वक इव शुभ्रो धूपः। हकधूपे।
वकपञ्चक न०। कार्त्तिकशुक्लपक्षैकादश्यादितिथिपञ्चके।
वकपुष्प पु० वक इव कुटिलं पुष्पमस्य। स्वनामख्याते पुष्पवृक्षे
वकवृत्ति पु० वकस्येव स्वार्थपरा वृत्तिश्चेष्टा यस्य। 'अर्वाग्दृष्टि र्नैकृतिकः स्वार्थसाधनतत्परः। शठो मिथ्याविनीतश्च वकवृत्तिरुदाहृत' इत्युक्तलक्षणे परवञ्चके जने।
वकव्रतधर पु० वक इव व्रतं धारयति धृ-अच्। 'अधोदृष्टि र्नैकृतिकः स्वार्थसाधनतत्परः। शठो मिथ्याविनीतश्च वकव्रतधरोद्विज' इत्युक्ते स्वार्थसाधतत्परे वञ्चके विप्रादौ।
वकव्रतिन्(क) पु०वकव्रत+अस्त्यर्थे इनि ठन् वा। वकव्रतधरे।
वकुल पु०वकि-कुलच् नलोपः। स्वनामख्याते पुष्पवृक्षे। कटुकायां स्त्री०टाप्। काकोल्यां ङीप् पृ०। वकूलोऽपि वकुले पु०
वक्क गतौ भ्वा० आत्म०सक०सेट्। वक्कति अवक्किट।
वक्तव्य न० वच-तव्य। कुत्सिते, हीने, दुष्टे च 'दिवा वक्तव्यता पापे' इति स्मृतिः। कथनीये त्रि०। भावे क्त। कथने न०
वक्तृ त्रि० उचितं वक्ति वच-तृच्। उचितवक्तृवादिनि
वक्त्र न० वक्त्यनेन ष्ट्रन्। मुखे,तगरमूले,वसनभेदे,छन्दोभेदे च
वक्त्रभेदिन् पु० वक्त्रं भिनत्ति भिद-णिनि। तिक्तरसे। मुखविदारके त्रि०। [नागरङ्गे ६त०। मुखगन्धे।
वक्त्रवास पु० वक्त्रं वासयति सुरभीकरोति वासि-अण्।
वक्त्रशोधिन् पु० वक्त्रं शोधयति शुध-णिच्-णिनि। जम्बीरे मुखशोधके ताम्बूलादौ त्रि०। स्त्रियां ङीप्।
वक्त्रासव पु० वक्त्रस्यासव इव। अधररसे।
वक्र न० वकि-रन् पृ०नलोपः। नदीवङ्के। शनैश्चरे, मङ्गलग्रहे रुद्रे, त्रिपुरासुरे, पर्व्वते, कुटिलगतौ च पु०। तद्वति त्रि० 'राहुकेतू सदा वक्रा'विति ज्योतिषम्।
वक्रकण्ट पु० वक्रः कुटिलः कण्टः कण्टकोऽस्य। बदरवृक्षे ततः संज्ञायां कन्। खदिरवृक्षे।
वक्रखड्ग पु० कर्म०। करवाले।
वक्रग्रीव पु०वक्रा ग्रीवा यस्य। उष्ट्रे। कुटिलग्रीवावति त्रि०
वक्रपुच्छ पु० वक्रं पुच्छं यस्य। कुक्कुरे वक्रलाङ्गूलादयोऽप्यत्र।
वक्रपुष्प न० वक्राणि पुष्पाण्यस्य। वकवृक्षे, पलाशवृक्षे च।
वक्रशल्या स्त्री०वक्रं शल्यमिव पत्त्रादि यस्याः। कुटुम्बिनीवृक्षे
वक्राङ्ग पु०वक्राण्यङ्गान्यस्य। हंसे। कुटिलावयववति त्रि०।कर्म० कुटिलदेहे न०।
वक्रिम न० वक्रस्य भावः इमनिच्। कौटिल्ये 'वञ्चितवक्रिम प्रेक्षित'मिति मालतीमाधवम् पृ० अदन्तोऽप्यत्र।
वक्रोक्ति स्त्री०कर्म०। कुटिलोक्तौ. 'वक्रोक्तिः वाक्यजीवितमि' त्यलङ्कारोक्ते काव्याङ्गे, काकुवचने च।
वक्ष रोषे भ्वा०पर०सक० सेट्। वक्षति अवक्षीत्।
वक्षस् न० वह-असुन् सुट् च। हृदये उरसि।
वक्षः(क्ष)स्थल न०वक्षः स्थलमिव वा विसर्गलोपः। प्रशस्तवक्षसि
वक्षोज पु० वक्षसि जायते जन-ड। स्तने 'वक्षोजपानकृदि'-त्युद्भटः। [अवक्षीत् अवाक्षीत्।
वक्षोरुह पु०वक्षसि रोहति रुह-क। स्तने। [व्ययम् वक्षति
वख गतौ भ्वा०पर०सक०सेट् इदित्। वङ्खति अवङ्खीत् अनिद-

वग गतौ भ्वा०प०सक०सेट् इदित् । वङ्गति अवङ्गीत् ।

वग खञ्जे भ्वा०पर०अक०सेट् इदित् । वङ्गति अवङ्गीत् ।

वगाह पु० अव+गाह-घञ् अवातो लोपः । अवगाहने ।

वघ गतौ, निन्दायाम् आरम्भे च सक०जवे अक०भ्वा०आ०सेट् इदित् । वङ्घते अवङ्घिष्ट ।

वङ्क पु० वकि-घञ् । नदीवक्रे । पल्ययने (पालान) स्त्री०टाप् ।

वङ्ग न०वगि-अच् । धातुभेदे (राङ्) 'रत्नाकरं समारभ्य ब्रह्मपुत्रान्तगं प्रिये ! वङ्गदेश इति प्रोक्त' इत्युक्ते देशभेदे पु० ब०व०। चन्द्रवंश्ये नृपभेदे पु०।

वङ्गज न० वङ्गात् जायते जन-ड। सिन्दूरे, वङ्गदेशजाते त्रि०

वङ्गशुल्वज न० वङ्गशुल्वाभ्यां रङ्गताम्राभ्यां जायते जन-ड। रङ्गताम्रमितेश्रिकांस्ये धातौ ।

वङ्गसेन पु० वङ्गमिव शुभ्रा सेना पुष्पमस्य । वकवृक्षे ।

वङ्गारि पु० ६त० । हरिताले तस्य वङ्गधातुजारणात्तथात्वम्

वङ्क्षण पु० वच-ल्युट् पृ० नुम् । ऊरुसन्धौ (कुचकी)

वच सन्देशे चु०उभ०सक०सेट् । वाचयति ते अवीवचत् त ।

वच कथने अदा०द्विक०पर०अनिट् । वक्ति । अवोचत् । वक्ता ।

वचन न० वच-ल्युट् । कथने, वाक्ये, शुण्ठ्याम्, व्याकरणोक्ते संख्यार्थके सुप्तिङ्रूपे प्रत्यये च ।

वचनग्राहिन् त्रि० वचनं गृह्णाति तदनुसारेणाचरति ग्रह-णिनि । वचनेस्थिते वशीभूते ।

वचनीय त्रि० वच-अनीयर् । कथनीये, निन्दनीये लोकापवादे च 'वचनीयमिदं व्यवस्थितमि'ति कुमारः ।

वचनेस्थित त्रि० वचने वाक्ये तदुपदिष्टाचारे तिष्ठति स्था-क्त अलुक्स० । वाक्यप्रतिपालके वशीभूते ।

वचस् न० वच-असुन् । वाक्ये ।

वचसांपति पु० ६त० अलुक्स० । बृहस्पतौ । [पालके वश्ये।

वचस्कर त्रि० वचः करोति कृ-अच् कस्कादि० । वाक्यप्रति-

वचा स्त्री० वच-अच् । (वच) इति ख्याते द्रव्ये ।

वज गतौ भ्वा०पर०सक०सेट् । वजति । अवाजीत्-अवजीत् ।

वज मार्गसंस्कारे गतौ च चुरा०उभ०सक०सेट् । वाजयति ते अवीवजत् त ।

वज्र पु०न० वज-रन् । हीरके, इन्द्रस्यास्त्रभेदे च तच्च दधीचिमुन्यस्थितोजातम् । बालके, धात्र्याम्, काञ्जिके, वज्रपुष्पे, लौहभेदे अभ्रभेदे, ज्योतिषोक्ते विष्कुम्भादिषु सप्तविंशतौ योगेषु मध्ये योगभेदे च न० । कोकिलाक्षवृक्षे, श्वेतकुशे श्रीकृष्णस्य प्रपौत्रे यदुवंश्ये, नृपभेदे च पु० ।

वज्रचर्म्मन् वज्रमिव कठिनं चर्म्म यस्य । गण्डके खड्गिनि ।

वज्रतुण्ड पु० वज्राकारं तुण्डमस्य । गणेशे, गरुडे, मशके, गृध्रे च । [वज्रदशनादयोप्यत्र

वज्रदन्त पु० वज्रमिव कठिनोदन्तोऽस्य । शूकरे, मूषिके च

वज्रद्रु पु० वज्राकारोद्रुः । स्नुहीवृक्षे, वज्रद्रुमादयोप्यत्र ।

वज्रधर पु० वज्रं धरति धृ-अच् । इन्द्रे वज्रभृदादयोप्यत्र ।

वज्रनिर्घोष पु०६त०। वज्रस्तनितशब्दादौ, वज्रनिष्पेषोप्यत्र ।

वज्रपाणि पु० वज्रं पाणौ यस्य । इन्द्रे, वज्रहस्तादयोप्यत्र ।

वज्रपुट न०वज्रमिव कठिनं पुटमस्य । औषधपाचनपात्रभेदे

वज्रपुष्प न० वज्राकारं पुष्पम् । तिलपुष्पे ।

वज्रपुष्पा स्त्री० वज्राकृति पुष्पं यस्याः । शतपुष्पायाम् ।

वज्रमय त्रि० वज्रात्मकम् मयट् । अतिकठिने ।

वज्रमूली स्त्री०वज्रमिव कठिनं मूलमस्याः ङीप्। माषपर्ण्याम्

वज्रवल्ली स्त्री० वज्रमिव कठिना वल्ली । (हाड़जोड़ा) अस्थि-सञ्चारलतायाम् ।

वज्रवीजक पु० वज्रमिव कठिनं वीजमस्य । लताकरञ्जे ।

वज्रवृक्ष पु० वज्रमिव कठिनो वृक्षः । सेहुण्डवृक्षे (सेओड़ा)

वज्रा स्त्री०वज-रक् । गुडूच्याम्, स्नुह्याम्, स्नुह्यां ङीषन्तोऽपि

वज्राङ्गा स्त्री० वज्रमिवाङ्गं यस्याः । गवेधुका (गड़गडे) धान्य भेदे (हाड़जोड़ा(लताभेदे च ।

वज्रास्थिशृङ्खला स्त्री० वज्रजनकमस्थीव शृङ्खला बन्धन यस्याः । कोकिलाक्षवृक्षे ।

वज्रिन् पु० वज्रमस्त्यस्य इनि । इन्द्रे । [प्रतारके च त्रि०

वञ्चक पु० वन्च-णिच्-ण्वुल् । शृगाले गृहबभ्रौ च । खले,

वञ्चन न० वन्च-ल्युट्। प्रतारणे अन्यथास्थितस्य वस्तुनोऽन्यथा रूपेण कथनादिनाऽन्यमोहोत्पादने । युच्। वञ्चनाप्यत्र स्त्री०

वञ्चुक त्रि० वन्च-उकञ् । वञ्चनाशीले । खल । अपत्यार्थे ।

वञ्जुल पु० वन्च-उलच् पृ० चस्य जः । तिनिशवृक्षे, अशोकवृक्षे, वेतसवृक्षे, स्थलपद्मवृक्षे पक्षिभेदे च । वक्रे त्रि० ।

वञ्जुलद्रुम पु० वञ्जुलाख्यः द्रुमः । अशोकवृक्षे ।

वञ्जुलप्रिय पु०वञ्जुलं वक्रं प्रीणाति प्री-क । वेतसे । [टत् त

वट वेष्टने भागे च अद०चु०उभ०सक०सेट् । वटयति ते। अववटत् त

वट वेष्टने भ्वा०पर०सक०सेट् । वटति । अवटीत्-अवाटीत् ।

वट विभाजने वा चु० उभ० पक्षे भ्वा०पर०सक०सेट् इदित् । वण्टयति ते वण्टति । अववण्टत् त अवण्टीत् । [अवटीत्

वट कथने भ्वा०पर०द्विक०सेट् घटा० । वटयति । अवाटीत्-

वट स्तेये सौ०पर०सक०सेट् इदित् । वण्टति अवण्टीत् ।

वट पु०वट-अच् । स्वन मख्याते वृक्षे शणनिर्मिततन्तौ च। (बेढ़े)

वटक पु० वट-कुन् । पिष्टकभेदे (वड़ा) [लतायां स्त्री०ङीष्

वटपत्त्र पु० वटस्येव पत्त्रमस्य । सितार्कजह्वये, पाषाणभेदी-
वटी स्त्री० वट-अच् गौरा ङीष् । गोलाकारे (वड़ी) पदार्थे
स्वार्थे कन् ह्रस्वः । वटिकाप्यत्र स्त्री० ।
वटु पु० वट-उ । माणवके, ब्रह्मचारिणि च ।
वटुक पु० वट-उक । बालके, भैरवभेदे च ।
वठ असहायकरणे भ्वा०आत्म०सक०सेट् इदित् । वण्ठते अवण्ठिष्ट
वठ सामर्थ्ये भ्वा०पर०अक०सेट् । वठति । अवाठीत्-अवठीत् ।
वठर पु० वठ-अरन् । मूर्खे, अम्बष्ठे च । शठे, मन्दे च त्रि० ।
वड विभजने चु०उभ०सक०सेट् इदित् । वण्डयति ते । अववण्डत् त
वड वेष्टने विभागे च भ्वा०आ०स०सेट् इदित् । वण्डते अवण्डिष्ट
वड आरोहणे सौ०पर०सक०सेट् । वडति । अवाडीत्-अवडीत्
वडभि(भी) स्त्री० वड्यते आरुह्यतेऽत्र वड-अभि वा ङीप्
(सुदनि) गृहचूडायाम् प्रासादाग्रस्थगृहे च (चिलेवर) ।
वडा स्त्री० वड-अच् । स्वनामख्याते पिष्टकभेदे ।
वडिश न०वड इन् वडिं श्यति शो-क । मत्स्यधारणार्थे वक्रलौह
कण्टकयुक्ते पदार्थे, 'वडिशेन झषीरिवाखानि'ति वृन्दावनचम्पूः
वड्र त्रि० वल-रक् लस्य डः । वृहति । [चडिवा ह्रस्वः
वण शब्दे भ्वा० पर०सक०सेट् । वणति अवाणीत्-अवणीत् ।
वण्ट विभाजने अद०चु०उभ०सक०सेट् । वण्टयति ते अववण्टत् त
वण्ट पु० वण्ट-अच् । भागे, दात्रादेः धारणस्थाने (बांठ)
अकृतोद्वाहे त्रि० । (डेङ्गो) ।
वण्टक पु० वण्ट-घञ् । स्वार्थे कन् । भागे । ण्वुल् । विभाजके
वण्ठ त्रि० वण-ठ तस्य नेत्त्वम् । खर्वे (वेंटे)
वण्ड त्रि०वडि-अच् । अकृतोद्वाहे, हस्ताद्यङ्गविकले (वेंडे) च
वत् अव्य० वा-डति । सादृश्ये वतिप्रत्ययान्तोप्यत्रार्थे अव्य० ।
वत अव्य० वन-क्त । खेदे, अनुकम्पायाम्, हर्षे, विस्मये, आमन्त्रणे च
वतंस पु०अव+तन्स-घञ् अवाल्लोपः । कर्णभूषणभेदे, शेखरे,
शिरोभूषणे, भूषणमात्रे च ।
वतण्ड पु० अव+तडि अच् अवाल्लोपः । मुनिभेदे । [स्त्रियाम्
वतोका स्त्री०अवगतं तोकं यस्याः अवाल्लोपः । अपत्यहीनायां
वत्स न० वद-स । वक्षःस्थले । गवादिशिशौ द्वि० । वत्सरे पु०
वत्सक न०वत्स इव इवार्थे कन् । पुष्पकासीसे । कुटजे, इन्द्रयवे च
वत्सकबीज न० वत्सस्य कुटजस्य बीजम् । इन्द्रयवे ।
वत्सतर पुं०स्त्री० क्षुद्रः वत्सः तरप् । क्षुद्रवत्से, अप्राप्तदमन
काले गवादौ । स्त्रियां ङीप् । वत्सतरी । [विषभेदे ।
वत्सनाभ पु०वत्सान् पशुशिशून् नभ्यति हिनस्ति नभ-अण् ।
वत्सपत्तन न० वत्सस्य वत्सराजस्य पत्तनम् । उत्तरदेशस्थायां
कौशाम्ब्यां नगर्याम् ।

वत्सपाल पु० वत्सान् पालयति पाल-अण् । श्रीकृष्णे ।
वत्सर पु० वस-सरन् । द्वादशमासात्मके काले । [वली
वत्सराज पु०चन्द्रवंश्ये नृपभेदे । 'वत्सराजचरितमि'ति रत्ना-
वत्सरान्तक पु० वत्सरस्यान्तं करोति अन्त+णिच्-ण्वुल् ।
फाल्गुनमासे वत्सरस्य चैत्रादिकत्वात् फाल्गुनस्य तद-
न्तकालत्वम् । [तद्वति त्रि० ।
वत्सल त्रि०वत्सं लाति ला-क । स्नेहयुक्ते वात्सल्ये रसे पु० ।
वत्साक्षी स्त्री०वत्सस्याक्षीवाक्षि अस्य षच्समा० । गोडुम्बायाम्
(गोमक) । [गुडूच्याम् ।
वत्सादनी स्त्री० वत्सैरद्यते प्रियत्वेन अद-ल्युट् ङीप् ।
वद् स्तुत्ये अक० अभिवादने सक० भ्वा०आ० सेट् इदित् ।
वन्दते अवन्दिष्ट । [अवदिष्ट
वद् वाक्ये सन्देशे च भ्वा०उभ०सक०सेट् । वदति ते अवादीत्
वद् वाचि भ्वा०पर०सक०सेट् यजा० । वदति अवादीत् उवाद ।
वद् वाक्ये सन्देशे च सक०चुरा०उभ०सेट् । वादयति ते अवीवदत्
वद त्रि० वदति वद-अच् । वक्तरि । [कथने न०
वदन न० उद्यतेऽनेन वद-करणे ल्युट् । मुखे । भावे ल्युट् ।
वदा(द)न्य पु० वद-अन्य पृ० वा दीर्घः । भूरिदानशीले ।
वदाम न० वद-आमन् । (वदाम) फलभेदे ।
वदाल पु० वद-आल । पाठीनमत्स्ये (बोयाल) स्वार्थे कन् तत्र
वदावद पु० अत्यन्तं वदति वद-अच् नि० । बहुवक्तरि ।
वधू स्त्री० उह्यते पितृगेहात् पतिगृहं वह-ऊ धुकच् ।
भार्यायाम् नवोढायां' पुत्रजायायाम्' स्नुषायां शट्याञ्च ।
वधूजन पु० कर्म० नारीजने । [इक्षुवेति भाषापरि०
वधूटी स्त्री० अल्पा वधूः टी अल्पवयस्कायाम् नार्यां 'गोपवधूटी
वन सेवने सक०शब्दे अक०भ्वा०पर०सेट् । वनति अवानीत्-
अवनीत् । [अवतीत् । वनः वानः । वनयति ।
वन व्यापारे भ्वा०पर०सक०सेट् ज्व०घटा० । वनति अवानीत्-
वन याचने द्विक०तना०आ०सेट् क्त्वा वेट् । वनुते अवनिष्ट ।
वन उपकारे उपतापे च सक० शब्दे अक०वा चु०उ०पक्षे भ्वा०
प० सेट् । वानयति ते वनति । अवीवनत् त । अवनीत्-
अवानीत् ।
वन न०स्त्री० वन-अच् । वृक्षसमुदायात्मके अरण्ये । स्त्रीत्वे
ङीष् । 'सुवनी समवदत् पिकाधिके'ति नैषधम् जले,
निवासे, आलये च ।
वनकदली स्त्री० ७त० । काष्ठकदल्याम् ।
वनकन्द पु० वनजातः कन्दः । अरण्यजाते सूरणे ।
वनकार्पासी स्त्री०वनोद्भवा कार्पासी । (वनकापास) क्षुपभेदे

वनकोलि पु० वनोद्भवः कोलिः । (वनकुल) वृक्षे ।
वनचन्दन न० वनस्थं चन्दनम् । अगुरुचन्दने ।
वनचन्द्रिका स्त्री० वने चन्द्रिकेव प्रकाशकत्वात् शुभ्रत्वाच्च । मल्लिकायाम् ।
वनचम्पक पु० ७त० (वनचांपा) चम्पकभेदे ।
वनज न० वने जलेऽरण्ये वा जायते जन-ड । पद्मे । मुस्तकभेदे, वनशूरणे च पु० । अश्वगन्धायां, गन्धपत्रायां, वनकार्पास्यां, मुद्गपर्ण्यां च स्त्री० । वनजातमात्रे त्रि० ।
वनतिक्त पु० वनेषु वनजातेषु मध्ये तिक्तः । हरीतक्याम्, पाठायां (आकनादि) च स्त्री० । स्वार्थे कन् तत्रैव ।
वनदीप पु० वनस्य दीप इव । वनचम्पके ।
वनपल्लव पु० वनमिव निविड़ः पल्लवोऽस्य । शोभाञ्जने ।
वनपुष्पा स्त्री० वनमिव संहतं पुष्पं यस्याः । शतपुष्पायाम् ।
वनपूरक पु० पूरकः बीजपूरकः पूर्व्वपदलोपः वनोद्भवः पूरकः । वनबीजपूरे । [प्रियमात्रे त्रि० । त्वचे न० ।
वनप्रिय पु० वनं वनस्थं प्रीणाति प्री-क । कोकिले, अरण्य-
वनभुज् पु० वनं भुङ्क्ते भुज-क्विप् । ऋषभे, तन्नामौषधे च ।
वनमक्षिका स्त्री० वनोद्भवा मक्षिका । दंशे, कीटभेदे (डांश)
वनमल्ली स्त्री० वनोद्भवा मल्ली । अरण्यमल्लिकायाम् ।
वनमाला स्त्री० 'आजानुलम्बिनी माला सर्व्वर्त्तुकुसुमोज्ज्वला मध्ये स्थूलकदम्बाढ्या वनमालेति कीर्त्तिते'त्युक्तायां मालायाम्
वनमालिन् पु० वनमालाऽस्त्यस्य इनि । श्रीकृष्णे, वाराहील-तायां स्त्री० ङीप् । [स्त्री० गौरा०ङीष् ।
वनमुद्ग पु० वनोद्भवः मुद्गः । मुद्गभेदे (मुगानि) । मुद्गपर्ण्यां
वनमूर्द्धजा स्त्री० वनस्य मूर्द्धजं शृङ्गमिवास्त्यस्याः अच् । (काकड़ाशिङ्गा) कर्कटशृङ्ग्याम् ।
वनमोचा स्त्री० वनोद्भवा मोचा । काष्ठकदल्याम् ।
वनलक्ष्मी स्त्री० वनस्य लक्ष्मीरिव तदधिष्ठानत्वात् । कदल्याम्
वनवर्वर पु० वनोद्भवः वर्व्वरः । कृष्णार्जके । (वनबावुइ) वृक्षे
वनवासिन् पु० वनं वासयति सुरभीकरोति वासि-णिनि । मुष्ककवृक्षे, वाराहीकन्दे, शाल्मलीकन्दे, नीलमहिषकन्दे, ऋषभनामौषधे च । वने वसति वस-णिनि । वनवासकर्त्तरि त्रि० । [बीजपूरे ।
वनबीज पु० बीजो बीजपूरकः उत्तरपदलोपः ६त० । वन-
वनवृन्ताकी स्त्री० वनस्य वृन्ताकी वार्त्ताकी । वृहत्याम् ।
वनव्रीहि पु० वनस्य व्रीहिः । नीवारे (उड़िधान) ।
वनशूकरी स्त्री० वनस्य शूकरीव रोमशत्वात् । कपिकच्छ्वाम् । ६त० । वनशूकरयोषिति । वनवराहे पु० ।
वनशृङ्गाट पु० वनस्य शृङ्गाट इव कण्टकावृतः । गोक्षुरे । स्वार्थे कन् । तत्रैवार्थे ।
वनशोभन न० वनं जलं शोभयति शुभ-णिच ल्यु । पद्मे ।
वनसङ्कट पु० सम्+कट-अच् ६त० । मसूरे ।
वनसरोजिनी स्त्री० वनस्य सरोजिनी पद्मिनीव शोभाकरत्वात् । वनकार्पास्याम् ।
वनस्पति पु० वनस्य पतिः नि० सुट् । पुष्पं विना जायमानफले अश्वत्थादौ वृक्षे । [स्वार्थे कन् । तत्रैव ।
वनहास पु० वनस्य हास इव प्रकाशकत्वात् । काशतृणे
वनाखाक पु० अव+नख-उकञ् अवालोपः । शशे ।
वनामल पु० वनस्यामल इव । करमर्द्दे ।
वनाम्र पु० वनस्य आम्र इव । कोशाम्रे ।
वनायु पु० वन-आयुच् । प्रशस्तघोटकोद्भवदेशभेदे (आरव) ।
वनायुज पु० वनायुदेशे जायते जन-ड । प्रशस्तघोटके । (आरवि)
वनारिष्टा स्त्री० वनस्य न रिष्टं यस्याः । वनहरिद्रायाम् ।
वनालिका स्त्री० वनमलति भूषयति अल-ण्वुल् । हस्तिशुण्डीलतायाम् ।
वनिता स्त्री० वन-क्त नि-इट् । योषिति, अनुरक्तायां स्त्रियाञ्च
वनिन् पु० वनम् आश्रयतयाऽस्त्यस्य इनि । वानप्रस्थाश्रमयुक्ते
वनीयक स्त्री० वन-इन् आत्मनो वनिं याचनमिच्छति क्यच्-ण्वुल् । याचके । पु० यलोपः । वनीकोप्यत्र ।
वनेक्षुद्रा स्त्री० ७त० अलुक्स० । करञ्जे । [व्याधादौ
वनेचर पु० वने चरति चर-अच् अलुक् स० । अरण्यचारिणि
वनेसर्ज्ज पु० सृजति-सृज-अच् ७त० अलुक्स० । असनवृक्षे ।
वनोद्भवा स्त्री० वन एव उद्भवति उद्+भू-अच् । वनकार्पास्याम् । वनजाते त्रि० । त्रि०
वनौकस् पु० वनमेव ओकः स्थानं यस्य । वानरे । वनवासिनि-
वन्च प्रतारणे भ्वा०पर०सक० सेट् क्त्वा वेट् । वञ्चति अवञ्चीत्
वन्दन न० वदि-ल्युट् । स्तवने, प्रणामे च । युच् । वन्दनाप्यत्र स्त्री०
वन्दनीय त्रि० वदि-अनीयर् । नमनीये, स्तवनीये च पीतभृङ्गराजे पु० । गोरोचनायां स्त्री० ।
वन्दा स्त्री० वदि-कर्म्मणि घञ् । (परगाछा) लताभेदे ।
वन्दाका स्त्री० वदि-आकन् । वन्दायाम् । गौ० ङीष् वन्दाकीत्यप्यत्र
वन्दारु त्रि० वदि-आरु । वन्दनशीले । [(कयदी) वन्दने च
वन्दि(न्दी) स्त्री० वदि-इन् वा ङीप् । कारावद्धमनुष्यादौ
वन्दिपाठ पु० वन्दिं स्तुतिं पठति पठ-अण् । स्तुतिपाठके ।
वन्दिन् पु० वन्दते स्तौति णिनि । राजादेः स्तुतिपाठके ।
वन्द्य त्रि० वदि-यत् । वन्दनीये । गोरोचनायाम् स्त्री० ।

वन्य न० वने भवः यत् । त्वचे,(दारचिनि)। वनसूरणे वाराहीकन्दे, देवनले च पु० । वनजातमात्रे त्रि० । वनानां जलानां समूहः यत् । जलसमूहे स्त्री० ।

वप वीजवपने, तन्तुवपने मुण्डने च सक०भ्वा० उभ० अनिट् यजा० । वपति-ते अवाप्सीत् अवप्त । उप्तिमः ।

वपन न० वप-ल्युट् । केशमुण्डने वीजाधाने, तन्त्वाधाने च

वपनी स्त्री० उप्यतेऽनया अत्र वा वप-ल्युट् ङीप्। नापितास्त्रे, तन्तुशालायां, (तान्तघर) यन्त्रभेदे (माकु) च ।

वपा स्त्री० वप-अच्। मेदसि (चरवि) छिद्रे च । 'वपाया हविष इति श्रुतिः । [वप-उसि । शरीरे, प्रशस्ताकारे च ।

वपुस् न० उप्यन्ते देहान्तरभोगसाधनवीजीभूतानि कर्माण्यत्र

वपुष्टमा स्त्री० अतिशयेन वपुः प्रशस्ताकृतिः तमप् षत्वम् । पद्मचारिण्याम् लतायाम् ।

वप्तृ पु० वप-तृच् । जनके, कृषीवले च । वीजादिवापके त्रि० ।

वप्र पु० न० उप्यतेऽत्र रन् । दुर्गनगरादौ परिखाया उद्धृतमृत्तिकास्तूपे । क्षेत्रे, रेणौ, तटे, सीसके च न० । जनके, प्राचीरे, प्रजापतौ च पु० । मञ्जिष्ठायाम् स्त्री०।

वभ्र गतौ भ्वा०पर०सक० सेट् । वभ्रति अवभ्रीत् ।

वम उद्गारे भ्वा० पर०सक० सेट् फणा०ज्वला० । वमति अवमीत् । टु वमथुः । ण वामः ।

वमथु पु० वम-अथुच् । वमने ।

वमन न० वम-ल्युट् । मर्द्दने, अर्द्दने, आहुतौ,अधिकनिःसारणे च 'स्वर्गाभिष्यन्दवमन'मिति कुमारः। शणे पु०। जलौकायां स्त्री० गौ० ङीष् ।

वमि स्त्री० वम-इन् । छर्द्दने । अग्नौ पु० । धूर्त्ते त्रि० ।

वमित पु० वम-णिच्-क्त । कृतोद्गारे ।

वय गतौ भ्वा० आ० सक० सेट् । वयते अवयिष्ट ।

वयस् न० अज-असुन् वीभावः । विहगे, वाल्याद्यवस्थायाम् 'वयोतिपातोद्गतवाते'ति नैषधम् यौवने च ।

वय(यः)स्थ पु०स्त्री० वयसि यौवने तिष्ठति स्था-क । तरुणे विभीतक्यां स्त्री० । 'वयस्था नागरासङ्गा'दिति वैद्यकम् ।

वयस्य पु० वयसा तुल्यः यत् । समानवयस्के। सख्यां स्त्री० ।

वयुन न० वय-उनन् । ज्ञाने । देवतागारे पु० ।

वयोधस् पु० वयो यौवनं धत्ते धा-असुन् । तरुणे ।

वर ईप्से अद०चु०उ०सक०सेट् । वरयति ते अववरत् त ।

वर न० व्रियते वृ-अप् वर-घञ् वा । कुङ्कुमे, मनागभीष्टे 'वरं प्राणान् परित्यक्ष्ये' इति तन्त्रम् । भावे अप् वर-घञ् वा । इच्छायाम् याचने, आवरणे, वेष्टने च । कर्मणि अप् । अभीष्टे, श्रेष्ठे च त्रि० । जारे, गुग्गुलौ, जामातरि, पत्यौ च पु० । [वस्त्रभेदे च ।

वरक पु० वृ-वुन् । वनमुद्गे, पर्पटे, तृणधान्यभेदे (चीना)

वरचन्दन न० कर्म्म० । कालीये, देवदारुणि कुसुम्भवीजे च ।

वरट न०वृ-अटन्। कुन्दपुष्पे। कीटभेदे (वोलता) हंसे च पु०स्त्री०

वरण न० वृ-ल्युट् । कन्यादिदानाय जामात्रादेरभ्यर्थनानुकूले व्यापारभेदे,वेष्टने,ऋत्विगादेः क्रियासु नियोगाय पूजनादौ, उष्ट्रे, प्राकारे, वरुणवृक्षे च । काशीस्थे नदीभेदे (सांको) ख्याते पदार्थे च स्त्री० । [मध्यवेदौ च ।

वरण्ड पु० वृ-अण्डच् (वयसफोड़ा) मुखरोगभेदे मातङ्गयुद्धार्थे

वरण्डक पु०न० वृ-अण्डच् । स्वार्थे कन् । वरण्डशब्दार्थे वर्त्तुले, भित्तौ च । विशाले, कृपणे, भीते च त्रि० ।

वरण्डालु पु० वरण्ड+आलु। एरण्डवृक्षे ।

वरतिक्त पु० वरः श्रेष्ठस्तिक्तो रसो यस्य । कुटजवृक्षे। पाठायां (आकनादि) स्त्री० । स्वार्थे कन् तत्रैव ।

वरता स्त्री० वृ-अतच् । हस्तिकचस्थरज्जौ ।

वरत्वच पु० वरा त्वचा यस्य । निम्बवृक्षे ।

वरद त्रि० वरं ददाति दा-क । अभीष्टदातरि, प्रसन्ने च । तच्चिह्नसूचके हस्तादिविन्यासरूपे मुद्राभेदे न० 'अभयं वरदञ्चैव दक्षिणे' इति तन्त्रम् । कन्यायाम्,अश्वगन्धायाम्, आदित्यभक्तायां, दुर्गायाञ्च स्त्री० ।

वरदाचतुर्थी स्त्री०माघशुक्लचतुर्थ्याम्। तामधिकृत्य 'चतुर्थी-वरदा नाम तस्यां गौरी सुपूजिते'ति स्मृतिः । [न०

वरफल पु० वरं फलमस्य । नारिकेले वृक्षे । कर्म०। श्रेष्ठे फले

वरमुखी स्त्री० वरं मुखं यस्याः ङीप्। रेणुकानामगन्धद्रव्ये ।

वरम् अव्य० वृ-अम् । ईषदभीष्टे । [पतिम्वरायां कन्यायाञ्च

वरम्वरा स्त्री०वरं वृणोति खच् । (चाकुलिया) चक्रपर्ण्याम्।

वररुचि त्रि०वरा रुचियस्य । श्रेष्ठप्रीतिमति । पाणिनिसूत्र वार्त्तिककारे कात्यायनमुनौ, विक्रमादित्यसभास्थे पण्डित भेदे च , [प्राप्तवरे त्रि० ।

वरलब्ध पु० वरः उत्कर्षः पुष्पेषु लब्धो येन प०ब०नि०। चम्पके

वरला स्त्री० वरटा+पृ० टस्य लः । हंस्यां (वोलता) कीटभेदे च गौरा० ङीष् । हंसाम् । [मक्षिकायाम् ।

वरवर्णिनी स्त्री०वरः श्रेष्ठोवर्णः प्रशंसाऽस्त्यस्याः इनि। उत्त-

वरवाह्लीक न० कर्म्म० । कुङ्कुमे ।

वरा स्त्री०वृ-अच् । हरितक्यामलकीवयस्थात्मके फलत्रिके । रेणुकानामगन्धद्रव्ये, गुडूच्याम्, मेदायां, ब्राह्म्याम्, विडङ्गे, पाठायाम्, हरिद्रायाञ्च ।

वराक पु० वृ-षाकन् । शिवे । युद्धे न० । अवरे, शोचनीये च त्रि०

वराङ्ग न० कर्म० । मस्तके । व्रियते आव्रियते गुप्यते वृ-अप्, कर्म० । गुह्ये योनौ, गुड़त्वचि च । ६ब० । गजे विष्णौ कामदेवे च पु० । श्रेष्ठावयवयुक्ते त्रि० । संज्ञायां कन् । गुड़त्वचि (दारचिनि) न० हरिद्रायाम् स्त्री० गौ०ङीष् ।

वराङ्गिन् पु० वराङ्गमस्त्यस्या इनि । अम्लवेतसे । श्रेष्ठाङ्गवति त्रि०

वराट पु० वरमल्पमटति अट-अण् । कपर्द्दे । क्षुद्रो वराटः ङीप् । क्षुद्रकपर्द्दे, स्वार्थे कन् । तत्रार्थे 'वराटकानां दशक-द्वयं यदि'ति लीलावती अट-ण्वुल् । पद्मबीजाधारे कोषे, रज्जौ च पु० ।

वराटकरजस् पु० वराटके इव रजोऽत्र । नागकेशरे वृक्षे

वरादन न० वरै र्न्टपैरद्यते अद-ल्युट् । राजादने (पियासाल)

वराम्र पु० वरः आम्र इव । करमर्द्दे ।

वरारोह पु० वर आरोहो मध्यं यस्य । हस्तिनि । प्रशस्त-नितम्बवत्यां स्त्रियां च स्त्री० ।

वराशि पु० वरमावरणमश्नुते अश-इन् । स्थूलवस्त्रे ।

वरासन न० वराय वरणीयायास्यते क्षिप्यते अस-ल्युट् । जवापुष्पे । कर्म० । उत्तमे आसने न० । वरं पतिमस्यति अस-ल्यु । षिड्गे, जारे पु० । वरान् श्रेष्ठानपि अस्यति दूरीकरोति ल्यु । द्वारपाले पु० ।

वरासि पु० वरायावरणायास्यते अस-इन् । स्थूलवस्त्रे ।

वराह पु० वराय अभीष्टाय मुस्तादिलाभाय आहन्ति खनति भूमिम् आ+हन-ड । शूकरे यज्ञवराहाख्ये भगवतोऽव-तारभेदे च । पर्व्वतभेदे, मुस्तके, शिशुमारे, वाराहीकन्दे, द्वीपभेदे च । [वृक्षभेदे ।

वराहकन्द पु० वराहस्य कं सुखं ददाति । खनामख्याते

वराहकान्ता स्त्री० वराहाणां कान्ताऽभीष्टा । वराहकन्दे ।

बराहक्रान्ता स्त्री० वराहेण क्रान्तेव । लज्जालुलतायाम् ।

वराहिका स्त्री० वराहो भक्षकत्वेनास्त्यस्याः ठन् । कपिकच्छ्वाम्

वराही स्त्री० वराहो भक्षकत्वेनास्त्यस्या अच् गौरा० ङीष् । भद्रमुस्तायाम् ।

वरिवस् न० वृ-इवसुन् नि० इट् च । पूजने ।

वरिवसि(स्वि)त त्रि० वरिवः पूजनं करोति क्यच्-क्त वा यलोपः । पूजिते ।

वरिवस्या स्त्री० वरिवस्+करणार्थे क्यच् अ । पूजने शुश्रूषायाम्

वरिष्ठ त्रि० अतिशयेन उरुः इष्ठन् वरादेशः । उरुतमे । तित्तिरिविहगे पु० । आदित्यभक्तायां स्त्री० । [मत्स्याञ्च

वरी स्त्री० वरी शतावरी पूर्व्वपदलोपः । शतावर्य्याम्, सूर्य-

वरीयस् त्रि० अतिशयेन उरुः श्रेष्ठः ईयसु वरादेशः । उरुतमे विष्कम्भादिषु मध्ये योगभेदे पु० ।

वरी(ली)वर्द्द पु० वृध-यङ्-लुक् अच् पृ० रस्य वा लः । वृषभे ।

वरुड पु० वृ-उडन् । अन्त्यजजातिभेदे 'रजकश्चर्म्मकारश्च नटोवरुड एव चे'ति स्मृतिः ।

वरुण पु० वृ-उनन् । पश्चिमाशापतौ जलेशे खनामख्याते, देवभेदे, जले, सूर्य्ये च । [भवे मद्ये ।

वरुणात्मजा स्त्री० वरुणस्य जलस्यात्मजेव जन्यत्वात् । जल-

वरुणानी स्त्री० वरुणस्य पत्नी ङीप् आनुक् च । वरुणपत्न्याम्

वरूथ न० वृ-ऊथन् । तनुत्राणे वर्म्मणि । रथगुप्तिस्थाने परप्रहाररक्षार्थमावृते स्थाने पु० ।

वरूथिनी स्त्री० वरूथोऽस्त्यस्याः इनि । सेनायाम् ।

वरेण्य न० वृ-एन्य । कुङ्कुमे । प्रधाने, प्रार्थनीये च त्रि० ।

वरोट न० वराण्युटानि दलान्यस्य । मरुवकपुष्पे ।

वर्कर पु० वृक-अरन् । तरुणपशौ, मेषशावके, छागमात्रे च ।

वर्ग पु० वृज-घञ् । सजातीयसमूहे यथा मनुष्यवर्गः पशुवर्गः । समानधर्म्मभिः प्राण्यप्राणिभिः कृते संघे च यथा कवर्गः च-वर्गः । ग्रन्थपरिच्छेदे यथा स्वर्गवर्गः पातालवर्गः । अङ्कशास्त्रोक्ते समानाङ्कद्वयस्य परस्परगुणने, यथा द्विकस्य चत्वारि, त्रिकस्य नव, चतुष्कस्य षोड़श, इत्यादि । "वर्गं मूलं घनं कृति'मिति लीलावती । त्यागे च ।

वर्गमूल न० वर्गस्य समद्विघातात्मककृतेः मूलम् । अङ्कशास्त्र-प्रसिद्धं समाङ्कद्वयेन हताङ्कसङ्ख्यायाः यन्मूलं घातसाधनं तत्र । यथा षोड़शानां चत्वारि, नवानां त्रयः चतुर्णां द्वौ इत्यादि ।

वर्गोत्तम पु० वर्गेषु षट्सु क्षेत्रादिषु उत्तमः नवांशः । 'चराणां प्रथमे चांशे स्थिराणां पञ्चमे तथा द्व्यात्मकानाञ्च नवमे वर्गोत्तम इति स्मृत' इति ज्योतिषोक्ते त्रिंशांशकात्मक-राशेर्नवांशभेदे । [विष्ठायाम् ।

वर्च दीप्तौ भ्वा० आ० अक० सेट् । वर्चते अवर्चिष्ट । [कन्

वर्चस् न० वर्च-असुन् । रूपे, शुक्रे, तेजसि, विष्ठायाञ्च, संज्ञायां

वर्च्चस्विन् त्रि० वर्चस्+अस्त्यर्थे विनि । तेजस्विनि ।

वर्जन न० वृज-ल्युट् । त्यागे, मारणे, हिंसायां च ।

वर्ण स्तुतौ विस्तारे शुक्लादिवर्णकरणे उद्योगे दीपने च अद० चु० उभ० स० सेट् । वर्णापयति ते वर्णयति ते अववर्णत् त

वर्ण वर्णने चु० उभ० सक० सेट् । वर्णयति ते अववर्णत त ।

वर्ण न० वर्ण-घञ् । कुङ्कुमे । ब्राह्मणादिजातौ, शुक्लादिरूपे, भेदे, अकाराद्यक्षरे च पु० । करणादौ घञ् । यशसि,

गुणे, अङ्गरागे च। स्वर्णे, व्रतभेदे, विलेपनद्रव्ये च। भावे घञ्। विलेपने, स्तुतौ, गीतक्रमे, चित्रे च।

वर्णक न० वर्णयति वर्ण-ण्वुल्। हरिताले, अनुलेपनयोग्ये पिष्टे घृष्टे वा चन्दनादौ द्रव्ये च। हिङ्गुलादौ पु० स्त्री० मण्डने न०। एकस्यैव सूत्रादेः पक्षान्तरव्याख्यानरूपे ग्रन्थभेदे न० 'लिप्सासूत्रे तृतीयवर्णके' इति मिताक्षरा।

वर्णकूपिका स्त्री० वर्णानामक्षराणां लेखनाय क्षुद्रः कूपः कूपी सैव कन्। मस्याधारे। [चित्रकरे।

वर्णचारक पु० वर्णं शुक्लादिरूपं चारयति चर णिच्-ण्वुल्।

वर्णज्येष्ठ पु० वर्णेषु ज्येष्ठः प्रथमसूत्पन्नत्वात्। अग्रजे, विप्रे। स्वस्यापेक्षया श्रेष्ठवर्णे त्रि० 'वर्णज्येष्ठा च या नारीति स्मृतिः

वर्णतूलि(ली) स्त्री० वर्णानां लेखनसाधनं तूलिः। लेखन्याम् स्वार्थे कन्। अत्रैव।

वर्णद न० वर्णं ददाति दा-क। कालीयके गन्धद्रव्ये। वर्णप्रदे त्रि०

वर्णदात्री स्त्री० वर्णं रूपं ददाति दा-तृच् ङीप्। हरिद्रायाम् वर्णदातरि त्रि०।

वर्णदूत पु० वर्णा एव दूतो यत्र। लिपौ।

वर्णधर्म्म पु० न० ६त०। विप्रादीनामसाधारणे धर्म्मे यथा विप्रस्य याजनाध्यापनप्रतिग्रहादि, क्षत्रियस्य प्रजापालनादि।

वर्णसङ्कर पु० संकीर्य्यते सम्+कॄ-अप् वर्णतः सङ्करः। विप्रादिभ्यो वर्णेभ्योऽनुलोमप्रतिलोमजाते मूर्द्धाभिषिक्तादौ जातिभेदे 'जायते वर्णसङ्करः' इति गीता।

वर्णा स्त्री० प्रशस्तवर्णोऽस्त्यस्याः फलत्वादौ अच्। आढक्याम्।

वर्णाङ्का स्त्री० वर्णा अक्षराणि अङ्क्यन्तेऽनया अङ्क-अच्। लेखन्याम्। [अकारादाक्षरे शब्दभेदे

वर्णात्मन् पु० वर्णः आत्मा स्वरूपं यस्य। ध्वन्यात्मकादिलक्षणे

वर्णार्ह पु० वर्णं स्तुतिमर्हति अर्ह-अण्। मुद्गे। [न्याम्

वर्णिका स्त्री० वर्णा अक्षराणि लेख्यत्वेन सन्त्यस्याः ठन्। लेख-

वर्णित त्रि० वर्ण-क्त। स्तुते, कृतवर्णने, रूपान्तरमापादिते च

वर्णिनी स्त्री० प्रशस्तवर्णः अस्त्यस्याः इनि ङीप्। हरिद्रायाम्

वर्णिन् पु० वर्णोऽस्त्यस्य इनि। चित्रकरे, लेखके ब्रह्मचारिणि च 'अथाह वर्णी विदितो महेश्वर' इति कुमारः विप्रादि जातौ च 'वर्णिनां हि वधो यत्रे'ति स्मृतिः। [क्षुरे च

वर्त्तक पु० वृत-ण्वुल्। (भाटइ) पक्षिभेदे। वर्त्तकाप्यत्र अश्वस्य

वर्त्तन न० वृत-ल्युट्। वृत्तौ स्थितौ। णिच्-भावे ल्युट्। स्थापने। णिच्-करणे-ल्युट्। जीवनोपाये न०। तर्कुपीठे स्त्री० ङीप्। ल्यु। वृत्तिमति, वर्त्तिष्णौ च त्रि०। वामने पु०।

वर्त्तनी स्त्री० वर्त्यते पादादत्र। वृत-णिच्-आधारे ल्युट्। पथि

वर्त्तमान पु० वृत-शानच्। कालभेदे शब्दप्रयोगाधारे आरब्धापरिसमाप्ते काले। तत्कालवृत्तौ त्रि०। [लौहभेदे

वर्त्तलोह न० वर्त्त्यते वृत-णिच्-अच् कर्म०। आवर्त्तनयोग्ये

वर्त्ति(र्त्ती) स्त्री० वृत-इन् वा ङीप्। लेखे, नयनाञ्जने, गात्रानुलेपने, दीपदशायाञ्च।

वर्त्तिक पु० वृत-तिकन्। (वटेर) विहगभेदे। वर्त्मनि वर्त्तते वृत, अच् वर्त्तः तत्र साधुः हितो वा ठन्। भारे।

वर्त्तिन् त्रि० वृत, णिनि। वर्त्तनशीले।

वर्त्तिष्णु त्रि० वृत-इष्णुच्। वर्त्तनशीले। [काले। तद्वृत्तौ त्रि०

वर्त्तिष्यमाण पु० वृत-शानच् लृटः सद्वेति स्यट्। भविष्यत्-

वर्त्तुल त्रि० वृत-उलच्। गोलाकारे पदार्थे। सृञ्जने न०। कलाय भेदे पु०। तर्कुपीठ्याम् स्त्री०। गजपिप्पल्याम् स्त्री० ङीप्।

वर्त्मन् न० वृत-मनिन्। पथि, आचारे, 'आ मनोर्वर्त्मनः' इति रघुः। नेत्रच्छदे च।

वर्त्मनि स्त्री० वृत-अनि मुट् च। पथि।

वर्द्ध छेदने, पूरणे च चु० उ० स० सेट्। वर्द्धयति ते अववर्द्धत् त।

वर्द्ध पु० वृध-अच्। ग्राह्माभ् (वामनहाटि) घञ्। पूरणे, छेदे च

वर्द्धक पु० वृध-ण्वुल्। ब्राह्मणयष्टौ (वामनहाटी) पूरके, छेदके च

वर्द्धकि पु० वृध-अच् कप डि कर्म०। त्वष्टरि (छुतार)।

वर्द्धकिन् पु० वर्द्धकः वर्द्धोऽस्त्यस्य इनि। त्वष्टरि (छुतार) जातिभेदे

वर्द्धन न० वृध-ल्युट्। छेदने, पूरणे च। वृध-णिच्-ल्यु। वृद्धिकारके त्रि०। 'करोमि चितिवर्द्धन'मिति भट्टिः। वृध-ल्यु। वृद्धियुक्ते त्रि०। [सनालपात्रभेदे च (बदना)

वर्द्धनी स्त्री० वर्द्ध्यतेऽनया वृध-णिच्-ल्युट्। संमार्ज्जन्याम्,

वर्द्धमान पु० वृध-शानच्। एरण्डवृक्षे। वृद्धिशीले त्रि०। शरावे (सम्पात्रभेदे) विष्णौ, धनिनां, गृहभेदे, देशभेदे, नगरभेदे च। वृद्धियुक्ते त्रि०।

वर्द्धापन न० वर्द्धं छेदं करोति वर्द्ध+णिच्-आप् च ततोभावे ल्युट्। नाडीच्छेदनकर्म्माङ्गे संस्कारभेदे।

वर्द्धित न० वृध-णिच्-क्त। छेदिते, पूरिते, प्रस्तुते च।

वर्द्धिष्णु त्रि० वृध-इष्णुच्। वृद्धिशीले।

वर्ध्र न० वृध-ष्ट्रन्। चर्म्मणि। चर्मरज्जौ स्त्री० ङीष्।

वर्फ गतौ वधे च भ्वा० पर० सक० सेट्। वर्फति अवर्फीत्।

वर्म्मकण्ठक पु० वर्म्म इव कण्टकोऽस्य। वर्वुरे।

वर्म्मकषा स्त्री० वर्म कषति अच्। (चामकषा) सप्तलायाम्

वर्म्मन् न० वृ-मनिन्। कवचे सन्नाहे। क्षत्रियोपाधौ पु०।

वर्म्महर पु० वर्म्म हरति हृ-अच्। सन्नाहधारणयोग्ये अवस्थाभेदे तरुणे।

वर्म्मित त्रि॰ वर्म करोति णिच्-क्त । कृतसन्नाहे, उद्युक्ते च ।
वर्य्य त्रि॰वृ-यत् । प्रधाने, श्रेष्ठे च। कामदेवे पु॰। पीताम्बरायां कन्यायां, कन्यामात्रे च स्त्री॰ । [मक्षिकाभेदे ।
वर्वणा स्त्री॰ वरिति वणति शब्दायते अच् । (भणभणे)
वर्व(र्ब)र न॰ वर्व(र्ब)-अरच् । हिङ्गुले, पीतचन्दने, गन्धरसे च। पामरे, मूर्खे च त्रि॰ 'शत्वमिच्छन्ति वर्वरा' इत्युद्भटः । केशभेदे (वाउरी) देशभेदे कृष्णार्जके । (कालतुलसी) वृक्षे च पु॰। संज्ञायां कन्। चन्दनभेदे, शाकभेदे च पु॰। पुष्पभेदे, मक्षिकाभेदे च स्त्री॰ (वावुइ) वृक्षे स्त्री॰ टाप् ङीप् वा ।
वर्वा(र्बा) स्त्री॰ वर्व(र्ब) अच् । (वावुइ) वृक्षभेदे ।
वर्वुर पु॰ वर्व-उरच् । (वावला) वृक्षभेदे ।
वर्ष पु॰न॰ वृष-अच् । वृष्टौ जम्बुद्वीपांशभेदे जम्बुद्वीपे च। कर्त्तरि अच् । मेघे, द्वादशमासात्मके काले च । प्रभवादिषु षष्टिवत्सरेषु पु॰ ।
वर्षकेतु पु॰ वर्षस्य केतुरिव । रक्तपुनर्नवायाम् ।
वर्षपर्व्वत पु॰ वर्षाणां चिह्नभूतः सीमाभूतो वा पर्व्वतः । 'हिमवान् हेमकूटश्च निषधो मेरुरेवच । चैत्रः कर्णी च शृङ्गी च सप्तैते वर्षपर्व्वता' इत्युक्तेषु पर्व्वतेषु ।
वर्षपाकिन् पु॰ वर्षेण पाकोऽस्त्यस्य इनि । आम्रातकवृक्षे । तस्य हि मुकुलोद्गमात् प्रायेण वत्सरानन्तरं फलपाकः ।
वर्षपुष्पा स्त्री॰ वर्षकाले पुष्पमस्याः । सहदेवीलतायाम् ।
वर्षप्रिय पु॰ वर्षं प्रियोऽस्य । चातकपक्षिणि ।
वर्षवर पु॰ वर्षं रेतोवर्षणं वृणोति आवृणोति वृ-अच् । 'ये त्वल्पसत्त्वाः प्रथममात्मीयाः स्त्रीस्वभाविनः । जात्या न दुष्टाः कार्य्येषु ते वै वर्षवराः स्मृता' इत्युक्तलक्षणे राज्ञामन्तः पुररक्षके षण्ढे (खोजा) । 'नष्टं वर्षवरैरि'ति रत्नावली ।
वर्षवृद्धि पु॰वर्षस्य वृद्धिरधिकता यस्मिन् । जन्मतिथौ, तद्दिन-कर्त्तव्ये पूजादौ च । 'युगाद्या वर्षवृद्धिश्चे'ति स्मृतिः ।
वर्षा स्त्री॰ ब॰व॰ । वर्षन्ति मेघा अत्र । श्रावणभाद्रात्मके मासद्वये ऋतौ 'वर्षासु च मघासु चे'ति स्मृतिः ।
वर्षाङ्गी स्त्री॰वर्षासु अङ्गमस्याः । पुनर्नवायाम् । [वर्षासमाप्तौ
वर्षापगम पु॰ वर्षाणामपगमो यत्र । शरत्काले ६त॰ ।
वर्षाभव पु॰ वर्षासु भवति भू-अच् । रक्तपुनर्नवायाम् ।
वर्षाभू पु॰वर्षासु भवति भू-क्विप् । भेके, इन्द्रगोपे, महीलतायाञ्च । पुनर्नवायां, भेक्याञ्च स्त्री॰ । वर्षाभवमात्रे त्रि॰ । शक्रां पुनर्नवायाम् स्त्री॰ ङीप् ।
वर्षामद पु॰ वर्षासु माद्यति मद्-अच् । मयूरे ।
वर्षिष्ठ त्रि॰ अतिशयेन वृद्धः इष्ठन् वर्षादेशः । अतिशयवृद्धे

वर्षीयस् त्रि॰ अतिशयेन वृद्धः । वृद्ध+ईयसु वर्षादेशः । अतिवृद्धे स्त्रियां ङीप् ।
वर्षुक त्रि॰ वृष-उकञ् । वर्षणशीले ।
वर्षोपल पु॰ वर्षस्य वृष्टेरुपलः प्रस्तर इव । करकेषु । (शिल)
वर्ष्मन् न॰ वृष्-मनिन् । देहे ।
वर्ह वधे सक॰दीप्तौ अक॰ चु॰उभ॰सेट् । वर्हयति-ते अववर्हत् त
वर्ह उत्कर्षे भ्वा॰आ॰सक॰सेट् । वर्हते अवर्हिष्ट । [यज्ञे च ।
वर्ह न॰ वर्ह-अच् । मयूरपिच्छे, ग्रन्थिपर्णे वृक्षे, अग्नौ, दीप्तौ,
वर्हि(र्हिः)कुसुम न॰ वर्हिरिव कुसुममस्य ष्ट॰ सलोपः । ग्रन्थिपर्णे । वर्हिःकुसुमादयोऽप्यत्र ।
वर्हिःपुष्प न॰ वर्हिः वह्निरिव पुष्पमस्य । ग्रन्थिपर्णे ।
वर्हिःशुष्मन् पु॰ वर्हिःकुशः शुष्म बलमस्य । वह्नौ कुशेन हि वह्निरुद्दीप्यते । [यत्नम् । ह्रीवेरे ।
वर्हि(र्हिः)ष्ठ न॰ वर्हिरिव तिष्ठति स्था-क वा विसर्गलोपः
वर्हिण पु॰ वर्हमस्त्यस्य इन । मयूरे । इनि । 'वर्हीत्यप्यत्र
वर्हिर्ज्योतिस् पु॰ वर्हिषा कुशेन ज्योतिरस्य । वह्नौ ।
वर्हिर्मुख पु॰ वर्हिर्वह्निर्मुखं यस्य । देवे तद्द्वारैव हि देवा हविरश्नन्ति ।
वर्हिषद् पु॰ब॰व॰ वर्हिषि विप्रपाणिस्थेऽग्नौ अदन्ति वर्हिस् अद-क्विप् ष्ट॰। पितृगणभेदे 'अग्निष्वात्ता वर्हिषद ऊष्मपा आज्यपास्तथे'ति स्मृतिः । [वह्नौ
वर्हिष्केश पु॰ वर्ह-दीप्तौ इसुन् वर्हिः दीप्तिमान् केशो यस्य ।
वर्हिस् स्त्री॰वृहि इसुन् नि॰ नलोपश्च । वह्नौ 'वर्हिषि रजतं न देय'मिति श्रुतिः। ग्रन्थिपर्णे, चित्रके च (चिते) कुशे पु॰ न॰। 'वर्हिर्देवसदन'मिति श्रुतिः वर्ह-इसुन्। दीप्तियुक्ते त्रि॰
वल संवरणे भ्वा॰ आ॰सक॰सेट् वा घटा॰ । वलते अवलिष्ट
वल न॰ वल्यतेऽनेन वल-क सैन्ये, बलशब्दार्थे च ।
वलच्च पु॰ वल-क्विप् अच्च-अच् कर्म॰। धवले वर्णे तद्वति त्रि॰
वलभि(भी) स्त्री॰ वल्यते आच्छाद्यते वल-अभि वा ङीप् । वडभीशब्दार्थे गोपालस्याम् ।
वलय पु॰ न॰ वल-अयन् । हस्तपादकटकादौ । उत्तरपदस्थः तदाकारवेष्टने यथा भूवलयम् । वेष्टनभूमौ, गोले च ।
वलयित त्रि॰ वलयमिव आचरितम् वलय-क्वि-क्त । वेष्टिते ।
वला स्त्री॰ वल-अच् । (वेडाला) ओषधिभेदे ।
वलाक पु॰स्त्री॰ वल-आकन् । वकपक्षिणि स्त्रियां टाप् ।
वलाहक पु॰ वारि वहति ष्ट॰ । वलाहकशब्दस्यार्थे मेघादौ
वलिर त्रि॰ वल-अच् वलं संवरणमस्त्यस्य इरन् । केकरे ।
वलिप्र न॰वलिना उपहारद्रव्येण प्रृणाति भक्षान्।वह्निशब्दार्थे

वलीक न० वल्यते संव्रियतेऽनेन ईकन् । वनीकशब्दार्थे पटले

वलून त्रि० वलं देहोत्थापनमस्त्यस्य ऊनच् । बलविशिष्टे ।

वल्क भाषणे चु०उ०द्वि०सेट् । वल्कयति ते अववल्कत् त ।

वल्क न० वल-संवरणे कच् कस्य नेत्त्वम् । वृक्षादीनां त्वचि, वल्कले, मत्स्यानां त्वचि शुल्के (आंइस) खण्डे च ।

वल्कतरु पु० वल्काय तरुः । पट्टिकालोध्रे, गुवाकवृक्षे च ।

वल्कद्रुम पु० वल्कप्रधानोद्रुमः । भूर्जपत्रवृक्षे ।

वल्कल न० वल-कलन् कस्य नेत्त्वम् । त्वचे । (दारचिनि) वृक्ष त्वचि (छाल) पु० न० ।

वल्कलोध्र पु० वल्कभवो लोध्रः । पट्टिकालोध्रे ।

वल्ग गतौ प्लुतगतौ च भ्वा०पर०सक०सेट् । वल्गति अवल्गीत्

वल्गा स्त्री० वल्ग-अ । (लागाम) अश्वमुखस्थे रज्जुभेदे ।

वल्गित न० वल्ग-क्त । अश्वस्य गतिभेदे, गमने,बहुभाषणे च ।

वल्गु पु० वल संवरणे उ-गुक् च । छागे । मनोहरे त्रि० । संज्ञायां कन् । चन्दने,वने,पणे च न० । चारुणि सुन्दरे च त्रि०

वल्गुपत्त्र पु० वल्गूनि पत्त्राणि यस्य । वनमुद्गे ।

वल्भ भक्षणे भ्वा० आत्म०सक० सेट् । वल्भते अवल्भिष्ट ।

वल्मिकि पु० वल-इकि मुट् च । } कीटविशेषकृते मृत्तिका

वल्मीक पु० वल-ईक मुट् च । } स्तूपे (उयेर ढिपि ।

वल्यु(ल्य)ल छेदने पवित्रताकरणे च अद० चुरा०उभ०सक० सेट् । वल्यु(ल्य)लयति-ते अववल्यु(ल्यू)लत् त ।

वल्ल संवरणे भ्वा०आ०सक०सेट् । वल्लते अवल्लिष्ट ।

वल्ल पु०वल्ल-घञ् । गुञ्जत्रयपरिमाणे 'वल्लस्त्रिगुञ्ज' इति लीला०

वल्लकी स्त्री० वल्ल-कुन् गौ० ङीष् । वीणायाम् सल्लकीवृक्षे च ।

वल्लभ पु० वल्ल-अभच् । दयिते, अध्यक्षे, उत्तमाश्वे च ।

वल्लभपाल पु० वल्लभं पालयति पाल-अण् । अश्वपाले ।

वल्लर न० वल्ल-अरन् । कृष्णागुरुणि,गहने, कुञ्जे च ।

वल्लरि(री) स्त्री० वल्ल-अरिन् वा ङीप् । मञ्जर्य्यां,मेथिकायां च

वल्लव पु०वल्ल-अच् तं वाति वा-क । गोपे, पाचके, भीमसेने च

वल्लि(ल्ली) स्त्री० वल्ल-इन् वा ङीप् । लतायाम् पृथिव्याञ्च दीर्घान्तस्तु । अजमोदायां, कैवर्त्तिकायाम्, चव्ये च ।

वल्लीज न० वल्ल्यां जायते जन-ड । मरिचे ।

वल्लीदूर्वा स्त्री० वल्लिरूपा दूर्वा । मालादूर्व्वायाम् ।

वल्लीवदरी स्त्री० वल्लीरूपा बदरी । भूमिवदर्य्याम् ।

वल्लीमुद्ग पु० वल्लीप्रधानः मुद्गः । वनमुद्गे (मुग.नि)

वल्लीवृक्ष पु० वल्लीव दीर्घो वृक्षः । सालवृक्षे ।

वल्लुर न० वल्ल-उरन् । कुञ्जे, मञ्जर्य्यां, क्षेत्रे, निर्जनस्थाने शाद्वले, गहने च ।

वल्लूर त्रि० वल्ल-ऊरन् । आतपादिना शुष्कमांसे,शूकरमांसे, वनक्षेत्रे, वाहने, उषरभूमौ च ।

वल्ल्या स्त्री० वल्ल-यत् । धात्रीवृक्षे ।

वल्वज पु० वलते भुवं वेष्टयति वल-क्विप् तादृशः सन् वजति गच्छति वज-अच् । उलपे तृणभेदे । (वावुइ) वृक्षभेदे स्त्री०

वल्ह दीप्तौ चु०उ०अक०सेट् । वल्हयति ते अववल्हत्-त ।

वल्ह उत्कर्षे भ्वा० आ०अक०सेट् । वल्हते अवल्हिष्ट ।

वव पु० वा-ड प्रकारे द्वित्वम् । ज्योतिषोक्ते तिथ्यर्द्धात्मके प्रथमे करणे । [अवशीत् ।

वश स्पृहायाम् अदा०पर०सक०सेट् स्वपा० । वष्टि अवाशीत्

वश पु० न० वश-अच् । आयत्तत्वे, प्रभुत्वे च आयत्ते त्रि० ।

वशंवद त्रि०वशं वशकरं मधुरं, वशोऽहमिति वा वदति वद-अच् मुम् च । प्रियवाक्यवादिनि, मधुरवादिनि, 'तवाहं वश' इति वादिनि च ।

वशक्रिया स्त्री० वशस्य क्रिया करणम् कृ-श । वशीकरणे ।

वशग त्रि० वशं गच्छति गम-ड । वशीभूते ।

वशवर्त्तिन् त्रि० वशे वर्त्तते वृत-णिनि । वशीभूते ।

वशा(सा) स्त्री० वश-(वस)-अङ् । वन्ध्यायां योषायां, कन्यायां, करिण्यां, स्त्रीगव्याञ्च । [स्त्री० ।

वशिक त्रि० वशोऽस्त्यस्य ठन् । शून्ये आयत्ते च अगुरुचन्दने .

वशित्व न० वशिनो भावः त्व । स्वातन्त्र्ये, ईश्वरस्य ऐश्वर्य-भेदे च । तल् । वशिताऽप्यत्र स्त्री० ।

वशिन् त्रि०वशोऽस्त्यस्य इनि । जितेन्द्रिये,स्वाधीने, स्वतन्त्रे च

वशिर न०वश-इरन् ।सामुद्रलवणे गजपिप्पल्याम्, चव्ये च।पु०

वशि(सि)ष्ठ पु०अतिशयेन वशी इष्ठन् इनेर्लुक् पृ०वा शस्य सः । अतिशयजितेन्द्रियतायुक्ते मुनिभेदे ।

वशीकरण न० अवशः वशः क्रियतेऽनेन वश-च्वि-कृ-ल्युट् । तन्त्राद्युक्ते वशतासम्पादके मणिमन्त्रादौ ।

वशीर पु० वश-ईरन् । गजपिप्पल्याम् ।

वश्य न० वश-यत् । लवङ्गे । आयत्ते त्रि० ।

वष वधे भ्वा०पर०सक०सेट् । वषति अवषीत् अवाषीत् ।

वषट् अव्य० वह-डषटि । देवोद्देश्यकहविस्त्यागे ।

वषट्कार पु० वषट्+कृ-घञ् । देवोद्देशकत्यागरूपे यज्ञे ।

वषट्कृत त्रि० वषट् इति कृतम् कृ-क्त । हुते ।

वष्क गतौ भ्वा०आ०सक०सेट् । वष्कते । अवष्किष्ट ।

वष्कय पु० वष्क-अयन् । एकहायने वत्से ।

वष्कयणी स्त्री० वष्कयमेकहायनवत्सं नयति स्थानान्तरं नी-ड गौ०ङीष् णत्वम् । चिरप्रसूतायां गवि ।

वष्कयिणी स्त्री० वष्कय एकहायनो वत्सोऽस्त्यस्या इनि । चिरप्रसूतायां गवि । [अवीवसत् त

वस नम्रतायां अक० बधे सक० चु० उभ० सेट् । वासयति ते

वस स्तम्भे दिवा०पर०सक० सेट् । वस्यति अवसत् अवासीत् । क्त्वा वेट् ।

वस निवासे भ्वा०पर०सक० अनिट् यजा० । वसति अवात्सीत्

वस आच्छादने अदा०आ०सक० सेट् यजा० । वस्ते अवसिष्ट ।

वस वासने अद०चु०उभ०सक०सेट् । वसयति ते अववसत् त ।

वसति(ती) स्त्री० वस-अति वा ङीप् । वासे यामिन्याम्, 'वसतीरुषित्वे'ति रघुः, निकेतने, स्थाने च ।

वसन न० वस-ल्युट् । वस्त्रे, छादने, निवासे, वस्त्रभूषणे च

वसन्त पु० वस-झ । मधुमाधवात्मके ऋतुभेदे, रागभेदे च ।

वसन्तक पु० वसन्ते कायति कै-क । श्योनाकवृक्षे ।

वसन्तकुसुमाकर पु० प्रमेहरोगनाशके औषधभेदे ।

वसन्तजा स्त्री० वसन्ते जायते जन-ड । माधवीलतायाम् ।

वसन्ततिलक न० चतुर्दशाक्षरपादके छन्दोभेदे ।

वसन्तदूत पु० वसन्तस्य दूत इव । कोकिले, आम्रवृक्षे, पञ्चमस्वरे च । माधवीलतायाम्, पाटलीवृक्षे, गणिकारिकायाञ्च स्त्री० ङीप् ।

वसन्तद्रु पु०वसन्तस्य प्रधानः द्रुः । आम्रवृक्षे । वसन्तवृक्षादयोऽप्यत्र

वसन्तसख पु० वसन्तस्य सखा अच् समा० । कामदेवे ।

वसा स्त्री० वस-अङ् । मांसजाते, देहस्थे, धातुभेदे मेदसि, मांसरोहिण्यां लतायाञ्च ।

वसु न० वस उ । धने, रत्ने, वृद्ध्यौषधे, श्यामे, स्वर्णे, जले च । वकवृक्षे, सूर्य्ये, वह्नौ, रश्मौ, गणदेवताभेदे, अष्टसङ्ख्यायाञ्च पु० । मधुरे, शुष्के च त्रि० । दीप्तौ, वृद्ध्यौषधौ च स्त्री० । वसुदेवताके धनिष्ठानक्षत्रे पु० ।

वसुक पु०वसु इव कायति कै-क । अर्कवृक्षे वकवृक्षे च ।

वसुच्छिद्रा स्त्री०वसुसङ्ख्यातानि छिद्राण्यस्याः । महामेदायाम्

वसुदेव पु० वसुना दीव्यति दिव-अच् । श्रीकृष्णजनके यादवे क्षत्रियभेदे । [सुतादयोऽप्यत्र ।

वसुदेवभू पु० वसुदेवात् भवति भू-क्विप् । श्रीकृष्णे वसुदेव-

वसुधा स्त्री० वसूनि धीयन्तेऽस्यां धा-क । पृथिव्याम् ।

वसुधारा स्त्री० वसोश्चेदिराजस्य प्रियार्थं धारा घृतादिस्रवसन्ततिः । माङ्गल्येषु चेदिराजवसूद्देशेन दीयमानायां घृतादिधारायाम् ।

वसुन्धरा स्त्री० वसूनि धारयति धृ-खच् मुम् च । पृथिव्याम्

वसुमती स्त्री० वसूनि सन्त्यस्यां मतुप् । पृथिव्याम् ।

वसुहट्ट पु० वसूनां हट्ट इव । वकवृक्षे । [अववस्तत् त

वस्त बधे गतौ च सक०याचने द्वि०चु०उभ०सेट् । वस्तयति ते

वस्त पु० वस्यते बध्यते वस्त घञ् । छागे ।

वस्तक न० वस्त इव कायति कै-क । कृत्रिमलवणे ।

वस्तकर्ण पु० वस्तस्य कर्ण इव पत्रमस्य । सालवृक्षे ।

वस्तगन्धा स्त्री० वस्तस्येव गन्धोऽस्याः । अजगन्धायाम् ।

वस्तमोदा स्त्री० वस्तस्येव मोदो यस्याः । अजमोदायाम् ।

वस्ति पु०वस्ते आवृणोति मूत्रम् वस-तिच् । नाभेरधोभागे मूत्राधारे स्थाने, वासे च वसनदशायां स्त्री० ब०व० । [अम्बष्ठवृक्षे ।

वस्तिकर्म्माढ्य पु० वस्तिकर्मणा तच्छोधनव्यापारेणाढ्यः ।

वस्तिमल न० ६त० । मूत्रे ।

वस्तु न० वस-तुन् । द्रव्ये । पदार्थे, सत्यपदार्थे च ।

वस्तुक न०वस्तु+इवार्थे कन् । वास्तुके शाकभेदे, श्वेतकञ्चीशाके च

वस्त्य न० वस्तौ साधु यत् । गृहे ।

वस्त्र न० वस-ष्ट्रन् । परिधानाद्युपयुक्ते कार्पासादौ वसने ।

वस्त्रकुट्टिम न० वस्त्रनिर्म्मितं कुट्टिमं यत्र । वस्त्रगृहे (ताम्बु) ।

वस्त्रगृह न० वस्त्रनिर्म्मितं गृहम् शाक० । (ताम्बु) वस्त्रनिर्म्मिते गृहे ।

वस्त्रग्रन्थि पु० ६त० नीव्याम् । [लिकायाम् ।

वस्त्रपुत्तिका स्त्री० वस्त्रनिर्म्मिता पुत्तिका । वस्त्रनिर्म्मितपुत्त

वस्त्रभूषणा स्त्री० वस्त्रस्य भूषणं यस्याः ५ब० । मञ्जिष्ठायाम् । शाकरखण्डवृक्षे पु० ।

वस्त्ररञ्जन पु० वस्त्रं रञ्जयति रन्ज-णिच्-ल्यु । कुसुम्भे ।

वस्न न०वस-मन् । वेतने, द्रव्ये च । धने, त्वचि, मृत्यौ च मूल्ये पु०

वस्नसा स्त्री० वस्नं स्यति षो-क । स्नायौ ।

वस्वौकसारा स्त्री० वसूनामोकस्य सारो यत्र । इन्द्रनगर्य्याम् इन्द्रनद्यां, कुबेरपुर्य्याञ्च ।

वह दीप्तौ चु०उ० अक०सेट् इदित् । वंहयति ते अवंहिष्ट ।

वह प्रापणे भ्वा० उ०द्विक० यजा० अनिट् । वहति ते अवाक्षीत् उवाह । [पथि, नदे च ।

वह पु० उह्यतेऽनेन वह-अच् । वृषस्कन्धदेशे, घोटके, वायौ,

वहल पु० वह-अलच् । पोते, दृढे त्रि० ।

वहलगन्ध न० वहलो दृढो गन्धो यस्य । शम्बरचन्दने ।

वहलचक्षुस् पु० वहलानि चक्षुषीव पुष्पाण्यस्य । मेषशृङ्ग्यां (गाडरशिङ्गा) ।

वहलत्वच पु० वहला कठिना त्वचा यस्य । श्वेतलोध्रे ।

वहला स्त्री० वहलानि पुष्पादीनि सन्त्यस्य अर्श आद्यच् । शतपुष्पायाम् स्थूलैलायाञ्च ।

वहित्र न॰ वह-इत्र। पोते जलयाने । स्वार्थे कन् । अत्रैवार्थे

वहिरङ्ग न॰वहिः प्रकृतेर्वाह्यमङ्गं यस्य । व्याकरणोक्ते प्रत्यया दिनिमित्तके प्रकृत्युरावयवादिकार्य्ये ।

वहिरिन्द्रिय न॰ वहिर्देहाद्वाह्यस्य पदार्थस्य ग्राहकमिन्द्रियम् । शब्दादिवाह्यविषयग्राहकेषु श्रोत्रादिषु ।

वहिर्मुख त्रि॰ वहिः वाह्यविषये मुखं प्रवणता यस्य । वाह्यविषयासक्तमनस्के विषयासक्ते जने, विमुखे च ।

वहिस् अव्य॰ वह-इसुन् । वाह्ये । [विभीतकवृक्षे ।

वहेडक पु॰ वह-अच् वहः एडुक इव वृहत् काण्डो यस्य ।

वह्नि पु॰ वह-नि । अग्नौ, चित्रकवृक्षे, भल्लातके, निम्बूके तन्त्रोक्ते रकारे च । 'वर्गाद्यं वह्निसंस्थ'मिति श्यामास्तोत्रम्

वह्निकरी स्त्री॰ वह्निं देहस्थवह्निं करोति उद्दीपयति कृ-ट ङीप् । धात्रीवृक्षे (धाइफुल) वह्न्युद्दीपके त्रि॰ ।

वह्निकाष्ठ न॰ वह्नेर्दाह्यदाहानुकूलं काष्ठम् । दाहागुरुणि ।

वह्निगन्ध पु॰ वह्नौ दाहकाले गन्धो यस्य । यक्षधूपे (धुना)

वह्निगर्भ पु॰ वह्निर्गर्भे यस्य । वंशे, शमीवृक्षे स्त्री॰ ।

वह्निज्वाला स्त्री॰ वह्नेर्ज्वालेव पीडाकारकत्वात् । धातकीवृक्षे

वह्निदीपक पु॰ वह्निं देहस्थवह्निं सेवनाद्दीपयति दीप-णिच् ण्वुल् वह्निरिव दीप्यति दीप-ण्वुल् वा । कुसुम्भे अग्न्युद्दीपके त्रि॰ अजमोदायाम् स्त्री॰ ।

वह्निनी स्त्री॰ वह्निं नयति नी-ड गौ॰ङीष् । जटामांस्याम्

वह्निपुष्प स्त्री॰ वह्निरिव तापकं पुष्पं यस्य । धातकीवृक्षे ।

वह्निभोग्य न॰६त॰ । घृते । [गणिकारीवृक्षे ।

वह्निमन्थ पु॰ वह्नये वह्निजननाय मथ्यतेऽसौ मन्थ-घञ् ।

वह्निमित्र पु॰ वह्निर्मित्रं यस्य । वायौ ६त॰। तत्रैव न॰

वह्निरेतस् पु॰ वह्नौ निषिक्तं रेतो येन । शिवे । वह्नौ हि निषिक्तात् शिववीर्य्यात् गङ्गादिसंक्रमेण कार्त्तिकेयोत्पत्तिः

वह्निलोहक न॰ वह्नेः प्रियं लोहं धातुः स्वार्थे कन् । कांस्ये

वह्निवधू स्त्री॰ ६त॰ । अग्निभार्य्यायां स्वाहायाम्, तदात्मके मन्त्रे च । वह्निजायादयोऽप्यत्र ।

वह्निवर्ण न॰ वह्नेरिव वर्णोऽस्य । रक्तोत्पले ।

वह्निवल्लभ पु॰ वह्नेर्वल्लभ उद्दीपकत्वात् । सर्ज्जरसे, (धुना)

वह्निवीज न॰ वह्नेर्देहस्थवह्नेर्वीजमिव उद्दीपकत्वात् । जीरके, वह्निदेवताके तन्त्रोक्ते रकारे च ।

वह्निशिख न॰ वह्नेरिव रक्ता शिखाऽस्य । कुसुम्भे । फलिन्यां, धातक्याञ्च स्त्री॰।

वह्निसख पु॰ ६त॰ । वायौ । देहस्थवह्नेरुद्दीपके जीरके ।

वह्य न॰ वह यत् । शकटे, वाहनमात्रे च ।

वा सुखाप्तौ अक॰ गतौ सेवने च सक॰ चुरा॰ उभ॰ सेट् । वापयति ते अवीवपत् त ।

वा गमने हिंसने च अदा॰पर॰सक॰अनिट् । वाति अवासीत् ।

वा अव्य॰ वा-का । विकल्पे, सादृश्ये, अवधारणे, समुच्चये, वितर्के, पादपूरणे च ।

वांशिक पु॰ वंशो तद्वादनं शिल्पमस्य ठक् । वंशीवादनशीले

वांशी स्त्री॰ वंशे भवः अण् ङीप् । वंशरोचनायाम् ।

वाक पु॰ वच-घञ् । वचने 'नमोवाकं प्रशास्महे' इत्युत्तरचरितम् ग्रन्थभेदे च 'वाकोवाक्ये तद्धासेत्यादि' छान्दोग्यम् । वकस्येदम् अण् । वकसम्बन्धिनि त्रि॰ ।

वाकुची स्त्री॰वाति क्विप् वाः कुच-सङ्कोचे क गौ॰ङीष् कर्म॰। (हाकुच) औषधिभेदे । [वचनयुक्ते ।

वाक्पति पु॰६त॰। वृहस्पतौ, वाचः पतिरिव । निर्दोषोद्धत

वाक्पथ पु॰ वाचः पन्थाः विषयः अच् समा॰। वाक्यविषये

वाक्पारुष्य न॰ वाचा पारुष्यम् । 'देशजातिकुलादीनामाक्रोशोन्यङ्गसंयुतम । यद्वचः प्रतिकूलार्थं वाक्पारुष्यं तदुच्यते' इत्युक्तलक्षणे अष्टादशविवादान्तर्गते विवादभेदे ।

वाक्य न॰वच-ण्यत् चस्य कः । 'वाक्यं स्याद्योग्यताकाङ्क्षासत्तियुक्तः पदोच्चय' इत्युक्ते स्वार्थबोधसमाप्ते पदसमुदाये ।

वाच्छ स्पृहायां भ्वा॰पर॰सक॰सेट् इदित् । वाञ्छति अवाञ्छीत्

वागीश पु॰वाचामीशः । वृहस्पतौ 'वागीशाद्याः सुमनस इति न्यायमाला । सरस्वत्यां स्त्री॰ 'वागीशा हृदये यस्ये'ति श्रीधरः ।

वागीश्वर पु॰६त॰। वृहस्पतौ गुरौ च तत्पत्न्यां सरस्वत्यां स्त्री॰ ङीप् 'वागीश्वरी मृतुस्नातां फुल्लेन्दीवरलोचनाम्। वागीश्वरेण संयुक्ता'मिति तन्त्रम् ।

वागुजी स्त्री॰ वाचां गुज्यते ध्वन्यते गुज-क गौरा॰ ङीष् । सोमराज्याम् । [पाशादौ ।

वागुरा स्त्री॰ वा-हिंसने उर गत् च । मृगयार्थं मृगबन्धन-

वागुरावृत्ति पु॰ वागुरा मृगबन्धनपाशादिरेव वृत्तिर्जीविका यस्य । व्याधे । [व्याधे

वागुरिक पु॰ वागुरा प्रहरणं यस्य वागुरयाचरति वा ठक् ।

वागडम्बर पु॰६त॰ । वाक्यस्तोमे बहुलवाक्ये च ।

वाग्दण्ड पु॰ वाचो वागिन्द्रियस्य दण्डः संयमनम् । मितभाषणे वाक्यसंयमे च । [कृतसङ्कल्पायां कन्यायाम्

वाग्दत्ता स्त्री॰ वाचा दत्ता । विधिना वाक्यमात्रेण दातुं

वाग्दुष्ट त्रि॰ वाचा दुर्वचनेन दुष्टः । शुद्धेपि वस्तुन्यशुद्धकथनतया कथनेन दूषिते ।'वाग्दुष्टं भावदुष्टं च वर्जयेदिति'स्मृतिः

वाग्देवता स्त्री० वाचां देवता। सरस्वत्यां 'वाग्देवता चरितचित्रितचित्तसद्मे'ति जयदेवः। वाग्देव्यादयोऽप्यत्र।

वाग्मिन् त्रि० वाच्+अस्त्यर्थे ग्मिनि चस्य कः तस्य लोपः। प्रशस्तवाक्यवक्तरि। वृहस्पतौ पु०।

वाग्यत त्रि०वाचि वागिन्द्रियव्यापारो यतो येन। मौने 'वाग्यतस्त्रिसवनं चरेदि'ति स्मृतिः।

वाङ्मय त्रि०वाक्स्वरूपम् मयट् चस्य कः। वाक्यस्वरूपे शास्त्रे

वाङ्मती स्त्री० 'हिमाद्रेस्तुङ्गशिखरात् प्रोद्भूता वाङ्मती नदी'त्युक्ते नदीभेदे। सा च मिथिलादेशसन्निकृष्टतया वहति

वाचंयम त्रि० वाचां यच्छति वाचा+यम-खच् मुम् ह्रस्वश्च। मितभाषिणि। मौनावलम्बिनि मुनौ पु०।

वाचक पु० वक्ति अभिधावृत्त्या बोधयति ण्वुल्। 'साक्षात् सङ्केतितं योऽर्थमभिधत्ते स वाचक' इत्युक्ते शब्दभेदे। कथके त्रि०। वाचयति वच-णिच्-ण्वुल्। पुराणादिपाठके त्रि० 'वाचकः पूजितो येनेति' पुराणम्।

वाचन न० वच-णिच्-स्वार्थे वा णिच्-ल्युट्। पठने कथने च युच्। पठने स्त्री०। [पापादौ।

वाचनिक त्रि० वचनेन निर्वृत्तम् ठक्। वाक्यनिष्पादिते

वाचस्पति पु० ६त० अलुक् समा०। वृहस्पतौ।

वाच्(चा) स्त्री० उच्यतेऽसौ अनया वा वच-क्विप् नि० वा टाप्। वाक्ये, वागिन्द्रिये च।

वाचाट त्रि० वाक्+कुत्सायां वाक्शब्दात् अस्त्यर्थे आटच् भत्वात् न कः। कुत्सितबहुभाषिणि। आलच्। वाचालोऽप्यत्र।

वाचिक त्रि०वाचा कृतम् वाच्+ठक् भत्वात् न कः। वाक्यनिष्पादिते पापादौ। [वाक्यः नैर्मल्ये च।

वाचोयुक्ति स्त्री० ६त० अलुक् स०। वाचादर्शितयुक्तौ

वाच्य न०वच-भावे ण्यत् न कः। दूषणे,प्रतिपादने, कथने च। कर्म्मणि ण्यत्। दूष्ये, प्रतिपाद्ये, अभिधया बोध्यार्थे च।

वाञ्छ कामे भ्वा०पर०सक०सेट् इदित्। वाञ्छति अवाञ्छीत्।

वाज न०वज-घञ्। अन्ने,घृते,जले,यज्ञे च। शरपक्षे,वेगे च पु०

वाजपेय पु०न० वाजमन्नं घृतं वा पेयमत्र। यागभेदे।

वाजपेयिन् पु०वाजपेय+अस्त्यर्थे इनि। वाजपेययागकर्त्तरि उपचारात् तद्वंश्ये च।

वाजसनेयिन् पु०वाजसनेयः अध्येयत्वेनास्त्यस्य इनि। यजुर्वेद शाखाभेदाध्यायिनि विप्रादौ। तदुक्तरीत्या कर्मार्हे शूद्रे च 'शूद्रा वाजसनेयिनः इति स्मृतिः। [कन् तत्रैव।

वाजिदन्त पु० वाजिनां दन्त इव पुष्पमस्य। वासके। स्वार्थे

वाजिन् पु०वाजः वेगः पक्षो वा अस्त्यस्य इनि। घोटके,वाणे, वासके च वेगवति त्रि०। स्त्रियां ङीप्। सा च अश्वगन्धायाञ्च

वाजिन न० वाजिभ्योदेयम् अण्। आमिक्षानिःसृतजले 'तप्ते पयसि दध्यानयति सा वैश्वदेव्यामिक्षा वाजिभ्यो वाजिनमि'ति श्रुतिः।

वाजिपृष्ठ पु० वाजिन इव पृष्ठमस्य। अम्लानवृक्षे।

वाजिभक्ष पु० भक्ष्यते भक्ष-कर्म्मणि घञ् ६त०। चणके।

वाजिभोजन पु० वाजिभिर्भुज्यते भुज-कर्म्मणि ल्युट्। मुद्गे

वाजीकरण न० अवाजी वाजीव क्रियतेऽनेन वाजिन्+च्वि कृ-ल्युट्। 'यद्द्रव्यं पुरुषं कुर्यात् वाजिवत् सुरतक्षमम्। तद्वाजीकरणं ख्यातमि'त्युक्ते वीर्य्यवृद्धिकारके औषधभेदे

वाञ्छा स्त्री० वाछि-अ। इच्छायाम् इष्टसाधनताधीजन्येऽभीष्टविषये चित्तवृत्तिभेदे। [वास्तुभूमौ स्त्री०

वाट पु० वट-घञ्। पथि, स्थाने,वृतिस्थाने च। गौ० ङीष्।

वाटिका स्त्री०वट-ण्वुल्। वास्तुभूमौ (वेड़ियाला) क्षुपे, हिङ्गुपत्त्राञ्च। [क्षुपभेदे।

वाट्या स्त्री० वाट्यै हिता तत्र साधुर्वा यत्। (वेड़ियाला)

वाट्याल पु० वाटीमलति भूषयति अल-अण्। (वेड़ियाला) क्षुपभेदे गौरा० ङीष्। तत्रैव स्त्री०। ण्वुल्। तत्रैवार्थे पु०

वाड आप्लावे भ्वा०आ०अ०सेट् चङि न ह्रस्वः। वाडते अवाडि

वाड़वेय पु०वड़वायां भवः ढक्। समुद्रस्थे अश्वीमुखजेऽनले।

वाढ़ न० वह-क्त नि०। अतिशये,तद्युक्ते त्रि०। पृ० सान्त्वम्। प्रतिज्ञायां, स्वीकारे च अव्य०।

वाण पु०वण-घञ्। शरे, गवां स्तने, दैत्यभेदे, केवले,वह्नौ,काण्डावयवे, भद्रमुञ्जे,कादम्बरीग्रन्थकारके-कविभेदे च 'पञ्च वाणस्तु वाण'इति प्रसन्नराघवम्। नीलझिण्ट्यां पु०स्त्री०।

वाणपुर न० ६त०। शोणितपुरे कोट्टरीपुराख्ये पुरभेदे।

वाणवार पु० वाणं परमुक्तशरं वारयति कृ० वृ-अण्। योधादेश्चोलाकारे सन्नाहे कवचे।

वाणहन् पु० वाणं हतवान् हन-ताड़ने भूते क्विप्। श्रीकृष्णे वाणजिदादयोऽप्यत्र। [ङीप्। वाक्ये,तद्देवतायाञ्च

वाणि स्त्री० वण-इण् वा ङीप्। वयने, वाग्दण्डे, वेमनि,

वात गतौ सेवायां सुखीकरणे च सक० अद०चु०उभ० सेट्। वातयति ते अववातत् त।

वात पु० वा-क्त। स्पर्शमात्रविशेषगुणके भूतभेदे पवने, देहस्थे धातुभेदे च। गन्तरि त्रि०। जारे, धृष्टनायके च 'प्रभातवाताहतीति भट्टिः।

वातक पु०वात इव चञ्चलः इवार्थे कन्। असनपर्ण्याम् जारे च

वातकिन् त्रि० वातोऽस्त्यस्य इनि कुक् च। वातरोगयुक्ते।

वातकेतु पु० ६त०। धूलौ रजसि।

वातघ्नी स्त्री० वातं रोगभेदं हन्ति हन-टक् ङीप्। शालप
र्ण्याम् (सालपानि) अश्वगन्धायां, शिमुड़ीक्षुपे च।

वातध्वज पु० ६त०। मेघे। [वृक्षे

वातपोथ पु०वातं रोगभेदं पुथ्यति हिनस्ति पुथ-अण्। पलाश

वातप्रमी स्त्री० वातं प्रमिणोति प्र+मा- ई किच्च। शीघ्रगे मृगे

वातमज पु० वातमनुलक्ष्य अजति अज-अच् वभावः। मृगभेदे।

वातमृग पु० वातानुगो मृगः शाक०। शीघ्रगे मृगभेदे।

वातरक्त न० वातजं दुष्टं रक्तम् रुधिरं यत्र। रोगभेदे।

वातरक्तघ्न पु० वातजरक्तं रोगभेदं हन्ति ठक्। कुक्कुरवृक्षे
(कुकुरसोङा)।

वातरक्तारि पु०६त०। (गुलञ्च) ख्यातायां लतायाम्।[वृक्षे।

वातरङ्ग पु० वातस्येव सततं रङ्गश्चलनमस्य। चलदले अश्वत्थ

वातरायण पु० वा-क्त ततस्तरप् वातरमयनं यस्य णत्वम्।
उन्मत्ते,प्रयोजनशून्ये पुरुषे, काण्डे, करपात्रे, कूटे, सरलद्रुमे च

वातरूष पु०वातेन रूष्यते रूष-घञ्। वातूले, उत्कोचे, इन्द्र-
चापे च। [द्रव्ये त्रि०।

वातल पु० वातं रोगभेदं लाति ला-क। चणके। वायुकारके

वातव्याधि पु० वातेन कायस्य धातुभेदेन जनितो व्याधिः
शाक०। वातरोगे। [फलवृक्षे।

वाताद पु० वाताय वातनिवृत्तये ऽद्यते ऽसौ अद-घञ् (बादाम)

वातापि पु० अगस्त्यनाशितेऽसुरभेदे। 'आतापिर्भक्षितो येन
वातापिश्च महाबलः। समुद्रः शोषितो येन स मेऽगस्त्यः
प्रसीदतु इति भोजनान्ते पाठ्यमन्त्रः। [अगस्त्ये मुनौ।

वातापिसूदन पु० वातापिं सूदयति हिनस्ति सूद-ल्यु।

वातामोदा स्त्री० वातेनामोदो यस्याः। कस्तूर्याम्।

वातायन न० वातस्यायनं गतिर्येन। गवाक्षे वातस्येव शीघ्र
मयनं गतिरस्य। अश्वे पु०।

वातायु पु० वातमयते अय-उण्। हरिणे।

वातारि पु० वातस्य रोगभेदस्यारिः। एरण्डवृक्षे, शतमूल्यां,
शेफालिकायां, यवान्यां, भार्ग्यां, स्नुह्यां, विड़ङ्गे, शूरणे,
भल्लातके, जतुकायाञ्च।

वाताश्व पु० वात इव शीघ्रगोऽश्वः। आजानेये अश्वोत्तमे।

वाति पु० वा-क्तिच्। वायौ।

वातिक पु०वातादागतः ठक्। देहस्यवायुधातुजन्ये रोगभेदे।

वातिग पु० वातिं वायुं गच्छति गम-ड। वार्त्ताकौ गम-अच्
वातिगमोऽप्यत्र। [शम् च। वार्त्ताकौ।

वातिङ्गण पु० वातिं देहस्थवातं क्षेपणात् गणयति गण-खच्।

वातीय न० वाताय वातनिवृत्तये हितः छ। काञ्जिके।

वातुल पु० वातानां समूहः उलच्। वातसमूहे।

वातूल त्रि० वात+अस्त्यर्थे ऊलच्। वातरोगयुक्ते उन्मत्ते
समूहार्थे ऊलच् वातसमूहे पु०। [नोनः। वायुहीने त्रि०

वातोना स्त्री० वातमूनयति ऊन-अण्। गोजिह्वाक्षुपे वाते-

वात्या स्त्री० वातानां समूहः यत्। वातसमूहे 'त्रितय वात्या-
मयचक्रे'ति नैषधम्।

वात्सक न० वत्सानां समूहः वुञ्। वत्ससंघे।

वात्सल्य न० वत्सलस्य भावः ष्यञ्। पुत्रादिस्नेहात्मगुणे रसभेदे

वात्स्य पु० वत्सस्यापत्यं यञ्। गोत्रप्रवर्त्तके मुनिभेदे।

वात्स्यायन पु० वत्सस्य गोत्रापत्यं युवा वत्स+यञ् ततो यूनि
फक्। वत्सगोत्रोत्पन्ने न्यायसूत्रभाष्यकारके पक्षिलाख्ये मुनौ

वाद पु० वद-घञ्। तत्त्वबुभुत्सया कथने,'प्रमाणतर्कसाधनोपा-
लम्भः सिद्धान्ताविरुद्धः पञ्चावयवोपपन्नः पक्षप्रतिपक्षपरि
ग्रहो वाद' इति गौतमोक्ते विचारात्मके वाक्यभेदे च।

वादन न०वद-णिच्-कर्मणि ल्युट्। मृदङ्गादिवाद्ये। भावे ल्युट्।
मृदङ्गादिताडनरूपे व्यापारे। [निर्मिते वस्त्रादौ।

वादर न० वदरायाः कार्पास्याः विकारः अण्। कार्पाससूत्र-

वादरङ्ग पु० वादरं वदरासंबन्धिपत्रादिसादृश्यं गच्छति गम
खच् डिच्च। अश्वत्थवृक्षे।

वादरत त्रि० वादे विवादे रतः रम-क्त। अनुदिनविवादशीले

वादरा स्त्री० वातं वायुं राति ददाति रा-क पृ० तस्य दः।
कार्पास्याम्।

वादरायण पु० वदरीप्रधानं स्थानं वादरं तदयनं स्थानं यस्य।
नित्यं वदरिकाश्रमवासिनि वेदव्यासे। स्वार्थे इञ्।
वादरायणिरप्यत्र। अपत्ये इञ्। व्यासपुत्रे शुकदेवे।

वादल न०वातं लाति गृह्णाति ला क पृ० तस्य दः। मधुयष्टौ

वादाम न० वातममति हिनस्ति अम-अण् पृ० तस्य मः।
स्वनामख्याते फलभेदे।

वादित्र न०वद-णिच्-इत्र। मृदङ्गादिवाद्ये।

वादिन् त्रि० वदति वद-णिनि। वक्तरि-अर्थिनि,विवादकर्त्तरि,
विचारस्थले प्रथमपक्षप्रतिपादके च।

वाद्य न० वद-णिच्-यत्। वादनीये मृदङ्गादौ।

वाद्यभाण्ड न०कर्म०। वादनीयपात्रे। [विप्ट। चङि न ह्रस्वः

वा(बा)ध विघाते भ्वा०आत्म०सक० सेट्। वा(बा)धते अवा(बा)-

वा(बा)ध पु० वा(बा)ध-घञ्। प्रतिरोधे, प्रतिबन्धे, न्यायोक्ते
साध्याभाववत्त्वेन ज्ञाने, अवा(बा)धाप्यत्र, पीडायाञ्च स्त्री०।
ल्युट्। वा(बा)धनमप्यत्रार्थे न०।

वान न० वन-घञ् । शुष्कफले, शुष्के त्रि० । वनस्येदं समूहो वा अण् । वनसम्बन्धिनि त्रि० तत्सङ्घे न० ।

वानप्रस्थ पु० वाने वनसमूहे प्रतिष्ठति स्था-क । मधूकवृक्षे, पलाशवृक्षे,वनप्रस्थएव स्वार्थे अण् । 'गृहस्थस्तु यदा पश्येत् बलिपलितमात्मनः । पुत्रेषु दारान् निक्षिप्य वनं गच्छेत् सहैव वे'त्युक्ते आश्रमभेदे । [स्वनामख्याते पशुभेदे

वानर पु० वानं वनसम्बन्धिफलादिकं राति गृह्णाति रा-क ।

वानरप्रिय पु० ६त० । क्षीरिवृक्षे ।

वानराघात पु० वानराणामाघातो यत्र । लोध्रवृक्षे ।

वानरी स्त्री० वानरस्य प्रियम् भक्ष्यत्वात् अण् ङीप् । शूकशिम्बाम् । वानर+स्त्रियां ङीप् । वानरयोषिति ।

वानरेन्द्र पु० वानर इन्द्र इव । सुग्रीवे । ६त० । वानरनाथादयोऽप्यत्र । [तृणभेदे ।

वानल पु० वानं वनभावं निविडतां लाति ला-क । (बाबुइ)

वानस्पत्य पु० वनस्पतेरयम् प्रतिरूपः पुष्पाज्जातफलत्वात् । पुष्पजातफलके आम्रादौ वृक्षे ।

वानायु पु० वनायुदेशे (आरव) ।

वानायुज पु०वानायुदेशे जायते जन-ड । घोटकभेदे । (आरवी)

वानीर पु०वन-ईरन् स्वार्थेऽण् । वेतसे, वञ्जुलवृक्षे च ।

वानीरक पु० वानीर इव इवार्थे कन् । मुञ्जतृणे ।

वानेय न० वने जले भवः ढक् । कैवर्त्तीमुस्तके ।

वान्त त्रि० वम-क्त । उद्गीर्णे, वान्ताशीत्युच्यते बुधैरित्युद्भटः

वान्तिहृत् पु० वान्तिं वमनरोगं हरति हृ-क्विप् । (मयना) ख्याते वृक्षे ।

वान्तिदा स्त्री० वान्तिं वर्हिं ददाति दा-क । कटुकीवृक्षे ।

वाप पु०वप-घञ् । तन्त्वादेर्वीजादेश्च वपने,मुण्डने च । [दण्डे

वापदण्ड पु०उप्यतेऽनेन वप-करणे घञ् कर्म० । वेमनि तन्तुवपन

वापि(पी) स्त्री०वप-इञ् वा ङीप् । 'द्रोणात् दशगुणा वापी' त्युक्तलक्षणे जलाशयभेदे, जलाशयमात्रे च 'वापीं स्नातभितो गताशी'ति काव्यप्रकाशः ।

वापीह पु०वापीं तत्रस्थजलं जहाति हा-क । चातके विहगे

वाप्य न० वाप्यां भवः यत् । कुष्ठौषधे । वापीभवे, वप-ण्यत् । वपनीये च त्रि० ।

वाम न० वा-मन् । धने,वास्तूके च । मनोहरे, प्रतिकूले,सव्यभागस्थे, अधमे च त्रि०सव्यदेशे न० । कामदेवे, महादेवे, तन्त्रोक्ते वेदाचारविरुद्धे मद्यादिपानरूपाचारे च पु० ।

वामदेव पु०कर्म० । महादेवे ।

वामन त्रि० वम-णिच्-ल्युट्-ल्यु वा । दक्षिणदिग्गजे, खर्वाकृतौ, बलिवञ्चनार्थं प्रादुर्भूते हरेरवतारभेदे, पाणिनिसूत्रस्य काशिकावृत्तिकारके पण्डितभेदे च । ह्रस्वे त्रि० स्त्रियां ङीप् । वामनीं मूर्त्तिमादद इति ।

वामलूर पु० वामं लुनाति लू-रक् । वल्मीके ।

वामलोचना स्त्री० वामे सुन्दरे लोचने यस्याः । स्त्रीभेदे ।

वामवेध पु० वामः प्रतिकूलो वेधः । ज्योतिषोक्ते गोचरस्थग्रहाणां स्वस्वराशेरवधिकस्थानविशेषस्थग्रहभेदकृते योगभेदे 'वामवेधविधिना त्वशोभना अप्यमी' इति ज्योतिषम् ।

वामाचार पु०वामः वेदादिविरुद्धः आचारः । तन्त्रोक्ते मद्यमांसादिसेवनरूपे आचरणे । [पीड-ल्युट् । पीलुवृक्षे ।

वामापीडन पु०वामं यथा तथा आपीड्यते भूयतेऽनेन आ+

वामावर्त्त त्रि० वामेनावर्त्तते आ+वृत-अच् । वाममार्गेणावृत्तिमति पदार्थे । भावे घञ् । वाममार्गेणावृत्तौ ।

वामी स्त्री० वाम-गौरा०ङीष् । अश्वाम् 'अयोष्ट्रवामीशतवाहितार्थ इति रघुः । शृगाल्यां रासभ्यां करभ्याञ्च ।

वामोरू स्त्री० वामौ सुन्दरौ ऊरू यस्याः ऊङ् । प्रशस्तोरुमत्यां नार्य्याम् ।

वाय पु० वे-घञ् । वपने । [वापदण्डे ।

वायदण्ड पु० वायतेऽनेन वे-करणे घञ् कर्म० । वेमनि

वायवी स्त्री० वायोरियं यत् स्त्रियां ङीप् यलोपः । वायुसम्बन्धिन्यां, स्त्रियां तच्छक्तौ, उत्तरपश्चिमायां दिशि च ।

वायव्य त्रि०वायुर्देवताऽस्य वायु+यत् । वायुदेवताके पश्वादौ 'वायव्यं श्वेतं छागमालभेते'ति श्रुतिः । [हवे,श्रौवाशे च

वायस त्रि०वयएव अण् । काके,वायं वपनं स्यति षो-क । अगुरु-

वायसाराति पु०६त० । पेचके ।

वायसादनी स्त्री० वायसः काकैरद्यते अद-ल्युट् ङीप् । काकतुण्ड्यां, महाज्योतिष्मत्याञ्च ।

वायसी स्त्री०वायसस्येवभक्ष्यं प्रियत्वात् । काकोडुम्बरिकायाम् ।

वायसेक्षु पु० वायसानामिक्षुरिव प्रियः । काशतृणे ।

वायसोली स्त्री०वायसमोडते ओड-उत्क्षेपे अच् डस्य लः शक० । काकमाच्याम् । स्वार्थे कन् । तत्रैव ।

वायु पु० वा-उण् । स्पर्शगुणके पञ्चभूतमध्ये भूतभेदे, उत्तरपश्चिमविदिशाधिपतौ देवभेदे' देहस्थधातुभेदे च ।

वायुपुत्त्र पु० ६त० । हनुमति, भीमे च वायुसुतादयोऽप्यत्र ।

वायुभक्ष पु०वायुं भक्षति भक्ष-अण् । सर्पे । ल्यु । वायुभक्षणोऽप्यत्र

वायुवर्त्मन् न० । वायोर्वर्त्म सञ्चारमार्गोऽयत्र । आकाशे ।

वायुवाह पु० वायुना उह्यते वह-घञ् । धूमे ।

वायुवाहिनी स्त्री० वायु देहस्थवायुं वाहयति सञ्चारयति

वह-णिच्-णिनि । वायुसञ्चारिण्यां देहस्थशिरायाम् ।

वायुसख पु० वायोः सखा सहचरः अच् समा० । अग्नौ ।

वायुसखि पु० वायुः सखा यस्य । अग्नौ ।

वाय्वास्पद न० ६त० । वायुसञ्चारस्थाने आकाशे ।

वार् न० चु० वृ-क्विप् । जले ।

वार पु० वृ-घञ् । सङ्घे अवसरे स्वयोग्यकाले (पाला) 'वारोऽङ्गराजस्य चतुरि'ति मा० २प० द्वारे, शिवे, कुब्जवृक्षे, क्षणे, सूर्य्यादिग्रहाणां अधिकृते दिने, यथा रविवारः रविस्वामिकं दिनम् इत्यादि । मद्यपात्रे च ।

वारक त्रि०वारयति वृ-णिच्-ण्वुल् । प्रवृत्तिनिरोधके । अश्व-गतिभेदे, अश्वविशेषे च पु० ।

वारण न० वृ-णिच् ल्युट् । प्रवृत्तिप्रतिरोधे, निषेधे हस्ता-दिधारणे च । गजे पु०। बाणवारे कवचे पु०न० ।

वारणबुषा(सा)स्त्री०वारणं पुष्णाति पुष-क पृ० । कदल्याम्

वारणवल्लभा स्त्री० ६त० । कदल्याम् ।

वारवृषा स्त्री० वारं जलं वर्षत्यत्र वृष-क। धान्ये । [वेश्यायाम्

वारमुख्या स्त्री० वारे वेश्यावृन्दे मुख्या । बहुजनसत्कृतायां

वारंवारम् अव्य० वृ-णमुल् द्वित्वम् । पौनःपुन्ये ।

वारलीक पु० वार्जलं अलीकं यत्र । (वावुइ तुलसी) क्षुपे ।

वारयितृ पु० चु० वृ-तृच् । पत्यौ । वारणकर्त्तरि त्रि० ।

वारयोषा स्त्री० वारस्य जनसमूहस्य योषा साधारणत्वात् । वेश्यायाम् । ६त० । वारवध्वादयोऽप्यत्र ।

वारवाण पु०न०वार्य्यते वृ-घञ् वारोवार्य्यो बाणो यस्य । कवचे

वारवाणि स्त्री०वारं समूहं वणते वण-इण् वा ङीप् । वेश्यायाम्

वारांनिधि स्त्री०वारांजलराशीनां निधिराधारः नि+धा-कि अलुक् समा० । समुद्रे ।

वाराणसी स्त्री० वरणा च असी च सीमात्वेनास्त्यस्या अण् पृ० । काशीनगरे वराणस्यत्र ।

वाराह पु० वराहस्येदं प्रियत्वात् अण् । महापिण्डीतक वृक्षे वराहसम्बन्धिनि त्रि० । [ङीप् । अश्वगन्धायाम् ।

वाराहकर्णी स्त्री०वराहस्यायं वाराहइव कर्णः पत्रमस्याः

वाराहपत्री स्त्री० वाराहस्तत्कर्णइव पत्रमस्याः ङीप् । अश्वगन्धायाम् ।

वाराहाङ्गी स्त्री० वाराहमिवाङ्गमस्याः ङीप् । दन्तीवृक्षे ।

वाराही स्त्री० वराहस्येयमण् ङीप् । अष्टमातृकामध्ये वराह शक्तौ, 'वाराही नारसिंही चे'ति श्यामास्तवः । वराह-क्रान्तायाम् वराहयोषिति च ।

वारि न० वृ-इञ् । जले, ह्रीवेरे च । वार्य्यतेऽनया वृ-णिच्-इञ् वा ङीप् । गजबन्धन्याम् 'वार्य्यर्गलाभङ्गइव प्रवृत्त' इति रघुः । वाचिसरस्वत्याम् च स्त्री ।

वारिकण्टक पु०न० वारिणः कण्टकइव । शृङ्गाटके ।

वारिकर्णी स्त्री०वारिणि कर्णइव पत्रमस्याः ङीप्। कुम्भ्याम् (पाना) स्वार्थे कन् । तत्रैव । [स्वार्थे कन् । तत्रैव ।

वारिकुब्ज पु० वारिणि कुब्ज इव वक्राकृतित्वात् । शृङ्गाटके

वारिचत्वर पु० वार्य्येव चत्वररूपमस्याधारत्वात् । कुम्भिकायाम्

वारिचर पु० वारिषु चरति चर-अच् । मत्स्ये जलचर-जन्तुमात्रे त्रि० । [त्वात् शैवाले

वारिचामर न० वारिणश्चामरमिव शोभाहेतुपुञ्जाकृति-

वारिज न० वारिणि जायते जन-ड । पद्मे, लवङ्गे, गौर-सुवर्णे, लवणभेदे च । शङ्खे, शम्बूके च पु० । [च

वारितस्कर पु० वारिणस्तस्करइवापहारकत्वात् । सूर्य्ये, मेघे

वारित्रा स्त्री० वारिणस्त्रायते त्रै-क । छत्रे । [त्रि०

वारिद न० वारि ददाति दा-क । मेघे,मुस्तके च । जलदातरि

वारिधि पु० वारीणि धीयन्तेऽस्मिन् धा-कि ६त० । समुद्रे वारिनिध्यादयोऽप्यत्र । [(पाना)

वारिपर्णी स्त्री० वारिणि पर्णान्यस्याः ङीप् । कुम्भिकायाम्

वारिपालिका स्त्री० वारीणि पालयति आस्तृणाति पाल-ण्वुल् । कुम्भिकायाम् (पाना)। [कायाम् (पाना)।

वारिपृश्नी स्त्री० वारिणि पृश्निः पर्णमस्याः ङीप् । कुम्भि-

वारिबदरा स्त्री० वारिसमीपभवा बदरेव । प्राचीनामलके ।

वारिबालक न०वारिणो बालक इव । ह्रीवेरे

वारिभव न० वारिणे भवति प्रभवति भू-अच् । स्रोतोञ्जने ।

वारिमसि पु० वारि जलं मसिरिव नीलतापादकं यस्य। मेघे

वारिमूली स्त्री० वारिणि मूलमस्याः ङीप् । कुम्भ्याम् (पाना)

वारिरथ पु० वारिणि रथ इव गमनसाधनम्। भेलके ।

वारिराशि पु० वारीणां राशयोऽत्र । समुद्रे । [त्रि०

वारिरुह न० वारिणि रोहति रुह-क । पद्मे, जलजातमात्रे

वारिवदन न० वारियुक्तं वदनं यस्मात् । प्राचीनामलके तत्सेवने हि मुखे वारिनिस्रावः ।

वारिवर न०वारि वृणोति वृ-अच् । करमर्दके । [बदर्य्याम् ।

वारिवल्लभा स्त्री० वारि वल्लभमस्याः उत्पत्तिहेतुत्वात् ।

वारिवाह पु० वारीणि वहति वह-अण् । मेघे ।

वारिश पु० वारिणि समुद्रजले शेते शी-ड । विष्णौ ।

वारीश पु० ६त० । समुद्रे, वरुणे च । वारिनाथादयोऽप्यत्र ।

वारुण न० वरुणस्येदमण् । जले, वरुणसंबन्धिनि त्रि० ।

वारुणि पु० वरुणस्यापत्यम् इञ् । अगस्त्यमुनौ कुम्भजात-

त्वात् मैत्रावरुणापत्यत्वाच्च तथात्वम् ।

वारुणी स्त्री० वरुणोदेवतास्य वरुणस्येदं वा अण् ङीप् । पश्चिमदिशि, मदिरायाम्, शतभिषानक्षत्रे, दूर्व्वायां, गण्डदूर्व्वायाम्, इन्द्रवारुण्यां, शतभिषानक्षत्रयुक्तचैत्रकृष्णत्रयोदश्यां, वरुणस्त्रियाञ्च ।

वारेन्द्री स्त्री देशभेदे, (वारेन्द्रभूमि) (राजसाही) वङ्गदेशप्रदेशे

वार्त्त न० वृत्ति+अण् । आरोग्ये । निरामये, वृत्तिशीले च त्रि० । दुर्गायां, कृषिकर्म्मणि, वृत्तौ, जनश्रुतौ, वृत्तान्ते, कालकर्त्तृके भूतनाशने च स्त्री० 'अस्मिन् महामोहमये कटाहे सूर्य्याग्निना रात्रिदिनेन्धनेन । मासर्त्तुदर्व्वीपरिघट्टनेन भूतानि कालः पचतीति वार्त्ता इति भारतम् ।

वार्त्ताक पु० वार्त्तमारोग्यमाकयति गमयति अक-णिच्-अण् । वार्त्ताकौ । स्त्रियामपि तत्पक्षे ङीप् । पु० उक्तम् वार्त्ताकुरप्यत्र स्त्री० 'वार्त्ताकुरेषा गुणसम्प्रयुक्ते'ति वैद्यकम् ।

वार्त्तावह पु० वार्त्तामावहति आ+वह-अण् । कृषिवाणिज्याजीविनि वणिग्भेदे । वृत्तान्तवाहके त्रि० ।

वार्त्तिक न० वृत्तिरूपेण कृतो ग्रन्थः ठक् । 'उक्तानुक्तदुरुक्तार्थव्यक्तकारि तु वार्त्तिक'मित्युक्ते सूत्रानुक्ताद्यर्थाविष्कारके ग्रन्थभेदे ।

वार्द्दर न० वारि जलाय दीर्य्यते दृ-अप् । दक्षिणावर्त्तशङ्खे, काकचिञ्चायाम्, कृष्णलावीजे, कृमिजे, आम्रवीजे च । वारेव दरम् । जले । [समूहे, वृद्धस्य भावे कर्म्मणि च ।

वार्द्धक न० वृद्धानां समूहः तस्य भावः कर्म्म वा वुञ् । वृद्ध

वार्द्धक्य न० वृद्धस्य भावः कर्म्म वा ष्यञ् कुक् च । वृद्धत्वे ।

वार्द्धि पु० वारि जलानि धीयन्तेऽत्र धा-कि उप० । समुद्रे ।

वार्द्धिभव न० वार्द्धौ समुद्रे भवति भू-अच् । सामुद्रलवणे ।

वार्द्धुषि पु० वृद्ध्या जीवति इण् वृद्धेर्वृधुषिभावः । वृद्ध्याजीवे । स्वार्थे कन् । तत्रैव । [वृद्ध्याजीविनि

वार्द्धुषिन् त्रि० वृद्धि+अस्त्यर्थे इनि प्रकृतेः नि० वार्धुषिभावः ।

वार्द्धुष्य न० वार्द्धुषेर्भावः ष्यञ् । धान्यादेवर्द्धनोपाये (वाड़िदेया)

वार्द्धीणस पु० वारि जलानि धयति धा-क्विप् वार्ध्रीः नसा नासिका यस्य णत्वम् पृ० । गण्डके । पृ० वाध्रींणसः । 'त्रिपिवं त्विन्द्रियक्षीणं श्वेतं वृद्धमजापतिम् । वाध्रींणसः प्रोच्यतेऽसौ' इत्युक्ते पशुभेदे 'वाध्रींणसस्य मांसेन तृप्तिर्द्वादशवार्षिकी'ति मनुः ।

वार्म्मण न० वर्म्मणां समूहः अण् न टिलोपः । कवचसमूहे ।

वार्म्मिण न० वर्म्मिणां समूहः अण् न टिलोपः । कवचिसमूहे

वार्मुच् पु० वा:ं जलानि मुञ्चति मुच-क्विप् । मेघे ।

वार्षिक त्रि० वर्षे वर्षासु वा भवः ठञ् । वत्सरभवे, वर्षाकालभवे च । त्रायमाणालतायां न० स्त्री० स्त्रीत्वे ङीप् । वर्षकर्त्तव्यायां पूजायां स्त्री० ङीप् । 'शरत्काले महापूजा क्रियते या च वार्षिकी'ति चण्डी ।

वार्हत न० वृहत्याः फलम् अण् तस्य न लुप् । वृहतीफले ।

वार्हद्रथ(थि) पु० वृहद्रथस्यापत्यमण्, इञ् वा । वृहद्रथराजपुत्रे जरासन्धे नृपे ।

वार्हस्पत्य न० वृहस्पतिना प्रोक्तमधीते अञ् । चार्व्वाके । तेन प्रोक्तं तस्येदं वा अञ् । नीतिशास्त्रे, बौद्धागमे च वृहस्पतिसम्बन्धिनि त्रि० । [द्वितीये करणे ।

वालव पु० वल-घञ् वःलवलनमस्यास्ति व । तिथ्यर्द्धात्मके

वाल्क न० वल्केन निर्वृत्तमण् । वल्कजाते वस्त्रे । [मुनिभेदे

वाल्मिकि पु० वल्मिकौ भवः इञ् । रामायणग्रन्थकर्त्तरि

वाल्मीक(कि) पु० वल्मीके भवः अण् इञ् वा । मुनिभेदे ।

वावदूक त्रि० वद-यङ् लुक्-ऊकञ् । बहुवदनशीले वक्तरि

वावय पु० वय-यङ्लुक्-अच् । (वावुइ) तुलसीभेदे ।

वावृत संभक्तौ दि० आत्म० सक० सेट् क्त्वावेट् । वावृत्यते अवावर्त्तिष्ट । 'ततो वावृत्यमाना से'ति भट्टिः ।

वावृत्त त्रि० वावृत-क्त । कृतवरणे ।

वाश तिरश्चां शब्दे अक० आह्वाने सक० दि० आत्म० सेट् चङि न ह्रस्वः । वाश्यते अवाशिष्ट । 'उद्वाश्यमानः पितर'मिति भट्टिः

वाशा स्त्री० वां गतिं श्यति शो-क । वासके । स्वार्थे कन् तत्रैव

वाशित न० वाश-भावे क्त । तिरश्चां शब्दे, आह्वाने च ।

वाशिता स्त्री० वाश-क्त । करिण्याम्, स्त्रीमात्रे च ।

वाशि(सि)ष्ठ न० वशि(सि)ष्ठस्येदम् अण् तेन प्रोक्तं वा अण् । वशिष्ठप्रणीते उपपुराणभेदे, योगशास्त्रभेदे च । वशि(सि)ष्ठसंबन्धिनि त्रि० । गोमत्यां नद्यां स्त्री० ङीप् ।

वाश्र न० वाश-रक् । स्थहे, चतुष्पथे च । दिवसे पु० ।

वाष्प(स्प) पु० वा-प पु(सु)क् च । ऊष्मणि, लोहे, चक्षुर्जले च संज्ञायां कन् । मारिषशाके (नटिया) हिङ्गुपत्र्यां स्त्री० वा गौ० ङीप् । वाष्पी(स्पी)+कन् । वाष्पि(स्पि)काप्यत्र । [त

वास सुरभीकरणे अ० चु० उ० सक० सेट् । वासयति ते अववासत्-

वास पु० वस-घञ् । स्थहे वस्त्रे अवस्थाने, वास-अच् । वासके, तुगन्धे च । [वासकः कासनाशक' इति वैद्यकम् ।

वासक पु० वास-ण्वुल् । स्वनामख्याते वृक्षे 'येन तेन प्रकारेण

वासकसज्जा स्त्री० 'कुरुते मण्डनं या तु सज्जिते वासवेश्मनि । सा तु वासकसज्जा स्यादि'त्युक्तलक्षणे नायिकाभेदे वाससज्जाप्यत्र ।

वासगृह न० वासयोग्यं गृहम् । मध्यगृहे ।
वासतेयी स्त्री०वसतये हिता ढक् । रात्रौ । वसतियोग्ये त्रि० 'वनेषु वासतेयेष्वि'ति भट्टिः ।
वासन न० वास-ल्युट् । सुरभीकरणे धूपने, वारिधान्याम्, वस्त्रे, वासस्थाने, ज्ञाने च वस-णिच्-ल्युट् । निक्षेपाधारे, निक्षेपार्थे-मुद्राङ्किते च। [सुरभीकरणे च
वासना स्त्री०वास-युच् । प्रत्याशायां ज्ञाने, स्मृतिहेतौ, संस्कारे,
वासन्त पु० वसन्तस्येदम् वसन्ते भवः वा अण् । वसन्तप्रिये-उष्ट्रे, कोकिले च । वसन्तभवे-मलयवायौ-मुद्गे, कृष्णमुद्गे मदनवृक्षे च । तत्कालभवे त्रि० । यूथ्यां माधवीलतायां, पाटलायां नवमल्लिकायां, तत्कालेपूज्यायां-दुर्गायाञ्च स्त्री०
वासयोग पु० वासेन गन्धेन योगोयत्र । (आबिर) चूर्णभेदे
वासर पु०न० । वस-अरन् । दिवसे । नागभेदे पु० ।
वासव पु० वसुरेव स्वार्थेऽण् वसूनि सन्त्यस्य वा अण् । इन्द्रे वसोरपत्यं स्त्री अण् ङीप् । व्यासमातरि मत्स्य-गन्धायाम् स्त्री० ।
वासवदत्ता स्त्री० वासवदत्तामधिकृत्य कृतो ग्रन्थः अण् आख्यायिकायां तस्य लुक् । वासवदत्ताचरिताख्यापके ग्रन्थभेदे । ३त० इन्द्रदत्ते त्रि० ।
वासस् न० वस-असि । वस्त्रे ।
वासागार न० वासयोग्यमगारम् । वासयोग्ये गृहे गृहमध्ये
वासि(सी) स्त्री० वस-इञ् वा ङीप् । कुठारभेदे (वाइस)
वासित त्रि० वास-क्त । सुरभीकृते ।
वासिनी स्त्री० वासोऽस्त्यस्याः इनि । शुक्लझिण्ट्याम् ।
वासु पु० वस-उण् । विष्णौ ।
वासुकि पु० वसुना रत्नेन कायति कै-क सएव इञ् । सर्पराजे 'भगिनी वासुके स्तथे'ति मनसास्तोत्रम् ।
वासुदेव पु० वसुदेवस्यापत्यम् अण् । विष्णौ ।
वासुदेवप्रियङ्करी स्त्री० ६त० । शतावर्याम्, श्रीकृष्णप्रिय-कारिण्यां स्त्रियाञ्च ।
वासू स्त्री० वास-ऊ । नाट्योक्तौ बालायाम् ।
वास्तव न० वस्त्वेव अण् । सत्यभूते पदार्थे । [पदार्थे ।
वास्तविक त्रि० वस्तुतो निर्वृत्तम् ठक् । स्वतःसिद्धे सत्यभूते
वास्तव्य त्रि० वसति वस-तव्य नि० । वासकर्त्तरि, वासयोग्ये स्थाने, वसतौ च पु० । [स्वार्थे कन् । शाकभेदे ।
वास्तु पु० वस-तुण् । वासयोग्यभूमौ, स्वनामख्याते शाके च ।
वास्तूक न० वास्तु-कन् पु० दीर्घः । वास्तुशाके चिल्लीशाके स्त्री० गौरा० ङीष् ।

वास्तेय त्रि० वस्तेरिदम् वस्तये हितं वा ढक् । वस्तिसम्बन्धिनि वासयोग्ये च ।
वास्तोष्पति पु०६त० अलुक्समा० । इन्द्रे, वास्तुभूमिपतौ च ।
वास्त्र पु० वस्त्रेणावृतो रथः अण् । वस्त्रेण सम्यगावृते रथे ।
वास्पेय पु० वास्पाय हितं ढक् । नागकेशरे ।
वाह् यत्ने भ्वा०आ०अक०सेट् चङि न ह्रस्वः । वाहते अवाहिष्ट
वाह पु० उह्यतेऽनेन अश्वौवागवादिना वा वह-घञ् । अश्वे 'वाहोभारचतुष्टयमि'त्युक्ते परिमाणभेदे च । [दयोष्यत्र
वाहद्विषत् पु०वाहं द्वेष्टि द्विष-शतृ ६त० । महिषे वाहरिश्रा-
वाहन न० वाहयत्यनेन वह-णिच्-ल्युट् । रथादौ याने ।
वाहस पु० वाहं गतिं स्यति षो-क । अजगरे, सुनिषण्णे (सुसनि) शाके च । [पु० ।गजकुम्भस्याधोभागे ।
वाहित्थ न० वहतीति णिनि वाही-तस्मिन् तिष्ठति स्था-क
वाहिनी स्त्री० वाहोऽस्त्यस्याः इनि ङीप् । सेनायां, वहति वह-णिनि । नद्याम् 'वाहिन्यः पार्श्वमेता न जहतीति काव्यप्रकाशः ।
वाहिनीपति पु० ६त० । सेनापतौ, समुद्रे च ।
वाहीक पु० वह-ईकण् । जातिभेदे (जाट) । गौर्वाहीक इति अलङ्कारः । देशभेदे च ।
वाहु पु० वह-उण् । भुजे अवयवभेदे, अङ्कशास्त्रोक्ते क्षेत्र-व्यवहारे भुजाकारे रेखाभेदे च ।
वाहुमूल न० ६त० । भुजद्वयस्य मूले कक्षरूपे अङ्गे ।
वाहुवार पु० वाहुं वारयति वृ-णिच्-अण् । श्लेष्मातकवृक्षे
वाह्य न० वाहं चालनमर्हति यत्,वह-ण्यद्वा । अश्वादौ याने, वानरे च । वहिर्भवः ष्यञ् टिलोपः । वहिर्भवे त्रि० ।
वाह्येन्द्रिय न० वाह्यपदार्थानां शब्दादीनां ग्रहणयोग्यमिन्द्रि-यम् । शब्दादिग्राहके श्रोत्रादौ इन्द्रिये ।
वाह्लि(ह्ली)क पु० । वह-लिण् स्वार्थे कन् । देशभेदे । तद्देश-जाते-कुङ्कुमे, हिङ्गुनि न० ।
वि अव्य०वा-कि । नियोगे, विशेषे- निश्चये, असहने, निग्रहे, हेतौ, अव्याप्तौ, ईषदर्थे, परिभवे, शुद्धौ,अवलम्बने,ज्ञाने, गतौ, आलस्ये, पालने च । विहगे पु० । [पूर्य्यते तस्मिन्
विंश त्रि० विंशतेः पूरणः विंशति+डट् । येन विंशतिसङ्ख्या
विंशक न० विंशतेरवयवः ड्वुन । विंशतिसंख्यायाम् । विंशतिरधिका दीयतेऽस्मिन् शते आयो लाभो वृद्धि र्वा-ड्वुन् । प्रतिशतं विंशत्यधिकलाभादौ 'सामुद्रा विंशकं शत'मिति स्मृतिः ।
विंशति स्त्री०द्वे दशती नि० । द्विदशकसंख्यायां, तत्सङ्ख्याते च

एक व०। सङ्ख्याविशेषार्थे तु सर्व्व व० | हे विंशती विंशः विंशतय इति ।

विंशतिक त्रि० विंशतेर्योग्यः । विंशतियोग्ये । [ङीप् ।

विंशतितम त्रि०विंशतेः पूरणः तमट् । विंशशब्दार्थे स्त्रियां

विकङ्कट पु० वि+ककि-अटन् । गोक्षुरे ।

विकङ्कत पु० वि+ककि-अतच् । (बइँची) वृक्षे, अतिबलायाञ्च

विकच पु० विगतः कचो यस्य । क्षपणे बुद्धसंन्यासिनि, विशिष्टः कचो यत्र । ध्वजे केतौ । वि+कच-अच् । विकसिते इव० केशशून्ये त्रि० । महाश्रावणिकायाम् स्त्री० ।

विकट पु० वि+कट-अच् । विस्फोटके, शाकरुण्डवृक्षे च । वि+कटच् । विशाले, विकृते, सुन्दरे, दन्तुरे च त्रि० ।

विकण्टक पु० विगतः कण्टकोऽस्य । यवासे । शत्रुहीने त्रि० ।

विकत्थन न०वि+कत्थ-ल्युट्।आत्मश्लाघायाम्। युच्,तत्कर्त्तरि त्रि०

विकर्त्तन पु० वि+कृत-ल्यु । सूर्य्ये, अर्कवृक्षे च ।

विकर्म्मस्थ पु० त्रि० विकर्म्मणि निन्दिताचारे तिष्ठति स्था-क कुत्सिताचाररते । [हीने च ।

विकल त्रि० विरुद्धा कला यस्य । विह्वले, स्वभावहीने, कला

विकलाङ्ग त्रि० स्वभावहीनमङ्गमस्य । स्वभावतो न्यूनाधिकाङ्गे

विकल्प पु०विभिन्नः कल्पः । भ्रान्तिहेतौ कल्पने,विविधकल्पने, संसर्गारोपणे, पक्षतः प्राप्तौ च । [निवायाञ्च

विकश्व(स्व)र त्रि० वि+कश(स)-ष्वरच् । प्रकाशशीले स्फुटन-

विकषा स्त्री० विशेषेण कष्यतेऽसौ कष-घञर्थे क । मञ्जिष्ठायाम्

विक(शि)सित त्रि० वि+कश(स)-क्त । प्रकाशयुक्ते ।

विकार पु० वि+कृ-घञ् । प्रकृतेरन्यरूपे परिणामे ।

विकाल पु० विरुद्धः दैवपैत्रादिकर्म्मानर्हः कालः । राक्षसीनामकवेलायाम् दिवसान्त्यकाले ।

विकाश न० विरुद्धः काशः । रहसि, विशिष्टे काशे प्रकाशे च

विकाशिन् त्रि० वि+काश-णिनि । प्रकाशशीले विकस्वरे ।

विकिर पु०वि+कॄ-क । विहगे, कुशे च । विकीर्य्यते घञर्थे क । विघ्नोपशान्तये उत्क्षिप्रक्षिप्तसर्षपादौ ।

विकिरण न० वि+कॄ-ल्युट् नि० इत्वम् रपरत्वं च । क्षेपणे हिंसने, ज्ञाने च । अर्कवृक्षे पु० । इव० किरणशून्ये त्रि०

विकीर्ण त्रि० वि-कॄ-क्त । विक्षिप्ते । [विख्यातिप्राप्ते च ।

विकुर्व्वाण त्रि० वि+कृ-शानच् । हर्षहेतुना जातरोमाञ्चादौ

विकुक्षि पु०सूर्य्यवंश्ये इक्ष्वाकुराजपुत्रे नृपभेदे ।

विकृत त्रि० वि+कृ-क्त । बीभत्से मलिनीकृते, रोगयुते च ।

विकृति स्त्री० वि+कृ-क्तिन् । विकारशब्दार्थे ।

विकृति पु० वि+कृ-क्तिच् ङीप् । रोगे, डिम्बे च ।

विक्रम पु० विशेषेण क्रामति वि+क्रम-घञ् अच् वा । त्रिविक्रमे, विष्णौ, विक्रम इत्यन्त्यमे "रत्नानि वै वररुचिर्नव विक्रमस्येति" ज्योतिर्विदाभरणम् । भावे घञ् । क्रमणे करणे घञ् । चरणे, शौर्य्यातिशये, शाकाब्दे च षष्टिवर्ष-मध्ये त्रयं मधु गव्यञ्च मह्यर्थं विक्रमे प्रिये !' इत्युक्त-लक्षणे वत्सरभेदे च । [विक्रमार्कोऽप्यत्र ।

विक्रमादित्य पु० विक्रमेणादित्य इव । स्वनामख्याते नृपभेदे

विक्रमिन् पु०वि+क्रम-णिनि । सिंहे,विष्णौ च विक्रमयुक्ते त्रि०

विक्रय पु० वि+क्री-अच् । मूल्यग्रहणेन परस्वत्वापादके व्यापारे

विक्रयानुशय पु० विक्रयस्यानुशयः पश्चात्तापः । विक्रीतपदार्थस्य परावृत्तिफलके अनुतापे ।

विक्रयिक पु० विक्रयः अस्त्यस्य ठन् । विक्रेतरि ।

विक्रयिन् त्रि० वि+क्री-णिनि । विक्रयकर्त्तरि ।

विक्रान्त पु० वि+क्रम-क्त । सिंहे,शूरे च । भावे क्त । विक्रमे ।

विक्रिया स्त्री० वि+कृ-श । विकारे अयथास्थितस्य वस्तुनोऽन्यथापरिणामे ।

विक्रेय त्रि० वि+क्री-यत् । विक्रययोग्ये पदार्थे ।

विक्लव त्रि० वि+क्लु-अच् । व्याकुलीभावे ।

विक्लिन्न त्रि० वि+क्लिद-क्त । आर्द्रे, शीर्णे, जीर्णे च ।

विक्षाव पु० वि+क्षु-घञ् । शब्दे कासादिरोगकृतशब्दे च ।

विक्षीर पु० विशिष्टं क्षीरमस्य । अर्कवृक्षे विगतक्षीरे त्रि० ।

विक्षेप पु० वि+क्षिप-घञ् । त्यागे, प्रेरणे, दूरीकरणे च ।

विक्षेपशक्ति स्त्री० विक्षेपस्य दूरीकरणस्य जनिका शक्तिः । वेदान्तोक्ते अविद्याशक्तिभेदे । [देशः । विख्योप्यत्र त्रि०

विख्र त्रि०विगतो नासिका यस्य खादेशः । गतनासिके । ख्या-

विख्यात त्रि० विशेषेण ख्यातः प्रसिद्धः वि+ख्या-क्त । प्रसिद्धे

विगणन न० विशेषेण गणनम् गण-ल्युट् । ऋणशोधनार्थे-सङ्ख्यागणने ।

विगत त्रि०वि+गम-क्त । प्रभारहिते विशेषगते अपगते च ।

विगतार्त्तवा स्त्री० विगतमार्त्तवं रजो यस्याः । गतरजस्कायां स्त्रियाम् ।

विगन्धक पु०विरुद्धः गन्धोऽस्य कप् । इङ्गुदीवृक्षे । तपुषायां (गन्धा) स्त्री०गौ० ङीष् । स्वार्थे कन् तत्रैव ।

विगम पु० वि+गम-घञ् । नाशे, अपाये च ।

विगर्हण न० वि+गर्ह-ल्यु । निन्दने । [निन्दायाम् ।

विगर्हित त्रि० वि+गर्ह-क्त । निन्दिते निषिद्धे च । भावे-क्त ।

विगाढ त्रि० वि+गाह-क्त । स्नाते, कृतावगाहने च ।

विगान न० वि+गै ल्युट् । निन्दायाम् ।

विगीत त्रि० वि+गै-क्त । निन्दिते ।
विगीति स्त्री० वि+गै-क्तिन् । निन्दायाम् ।
विगुण त्रि० विरुद्धो गुणोऽस्य । गुणरहिते ।
विगूढ त्रि० वि+गुह-क्त । गर्हिते, गुप्ते च । [वाक्यस्थे पदे च
विगृहीत त्रि० वि+ग्रह-क्त । गृहीते, व्याकरणोक्ते विग्रह-
विग्र त्रि० विगता नासिकाऽस्य ग्रादेशः । विगतनासिके ।
विग्रह पु० वि+ग्रह-अच् । देहे, विभागे, युद्धे, समासादिवृत्ति समानार्थकवाक्यभेदे, विशेषज्ञाने च । [क्रमे काले ।
विघटिका स्त्री० विभागः घटिकायाः । घटिकाषष्टिभागे पला-
विघटित त्रि० वि+घट-क्त । वियोजिते विशेषेण रचिते च ।
विघट्टित त्रि० वि+घट्ट-क्त । चालिते, वियोजिते च ।
विघस पु० वि+अद-घञ् । भोजनशेषे, आहारे च सिक्थके न०
विघसाशिन् त्रि० विघसं देवतादिदत्तावशेषमश्नाति अश-णिनि । दैवपैत्रकार्य्यानन्तरं तदवशिष्टभोजिनि ।
विघात पु० वि+हन-क्त । व्याघाते, आघाते च ।
विघातिन् त्रि० वि+हन-णिनि । निवारके । नाशके, नष्टे च 'निश्चयार्थं बल्लु निखिलो विघाती'ति व्याकरणम् । ण्वुल् । विघातकोऽप्यत्र ।
विघ्न पु० वि+हन-क । आघाते अन्तराये, कण्टपाकफलायाम्
विघ्ननाशक पु० ६त० । गणेशे विघ्नविनाशनादयोऽप्यत्र ।
विघ्नराज पु० विघ्ने राजते अच् । गणेशे । विघ्नेशादयोऽप्यत्र
विघ्नहारिन् पु० विघ्नं हरति हृ-णिनि । गणेशे ।
विघ्नित त्रि० विघ्नो जातोऽस्य इतच् । जातविघ्ने ।
विघ्नेशानकान्ता स्त्री० ६त० । श्वेतदूर्वायाम् ।
विच पृथक्करणे रु०जु०च उ० अक०अनिट् । विनक्ति विवेक्ति विङ्क्ते वि विक्ते । अविचत् अवैक्षीत् ।
विचकिल पु० विच+क किल-क कर्म्म० । मदनवृक्षे ।
विचक्षण पु० वि+चक्ष-ल्यु । पण्डिते नागदन्त्यां, स्त्री० टाप्
विचयन न० वि-चि-ल्युट् । अन्वेषणे, पुष्पादिचयने च ।
विचर्चिका स्त्री० वि+चर्च-ण्वुल् । पामनि रोगभेदे ।
विचार पु० वि+चर-घञ् । तत्त्वनिर्णये, तदनुगुणे वाक्यस्तोमे च
विचारण न० वि+चर-णिच्-ल्युट् । मीमांसायाम् । युच् । तत्रैव स्त्री० ।
विचि(ची) पु० स्त्री० विच-इक् । तरङ्गे स्त्रीत्वपक्षे वा ङीप् ।
विचिकित्सा स्त्री० वि+कित-स्वार्थे सन् अ । सन्देहे ।
विचित्र न० विशेषेण चित्रम् । कर्बुरवर्णे । तद्वति, आश्चर्य्ये च त्रि० । स्वार्थे कन् । भूर्जपत्रवृक्षे पु० ।
विचित्रवीर्य्य पु० शान्तनुनृपात्मजे नृपभेदे ।
विचित्राङ्ग पु० विचित्रमङ्गं यस्य (चिते) व्याघ्रभेदे, आश्चर्य्यदेहे त्रि०
विचेतस् त्रि० विरुद्धं दुष्टं विशिष्टं वा चेतो यस्य । दुष्टचित्ते विशिष्टचित्ते च । [क्त । विशेषेण चेष्टायाम् न० ।
विचेष्टित त्रि० विगतं चेष्टितमस्य । चेष्टाशून्ये, वि+चेष्ट भावे
विच्छ दीप्तौ चु उभ०सक०सेट् । विच्छयति ते अविविच्छत् त
विच्छ गतौ तु० पर० आयपक्षे उ० सक०सेट् । विच्छायति विच्छायते विच्छति । अविच्छायीत् अविच्छायिष्ट अविच्छीत्
विच्छन्दक पु० विशिष्टः छन्दोऽयत्र कप् । ईश्वरगृहभेदे ।
विच्छाय न० वीनां पक्षिणां छाया नपुंसकत्वम् । पक्षिसमूह-छायायाम् । विगता छाया यस्य । छायारहिते त्रि० ।
विच्छित्ति स्त्री० वि+छिद-क्तिन् । अङ्गरागे हारभेदे, छेदे, विनाशे, विच्छेदे, स्त्रीणां चेष्टाभेदे च । [छेदने न०
विच्छिन्न त्रि० वि+छिद-क्त । विभक्ते, समालब्धे च भावे-क्त ।
विच्छेद पु० वि+छिद-घञ् । वियोगे, सन्ततिराहित्ये, विभागे च
विज पृथक्करणे जु०उभ०सक०अनिट् । वेवेक्ति वेविक्ते अवि-जत् अविक्षीत् अविक्त ।
विज भये कम्पे च रु०प०अक०सेट् । विनक्ति अविजीत् । [विग्नः
विज भये कम्पे च तु०आ०अ० अनिट् । विजते अविजिष्ट । क्त-
विजन त्रि० विगतो जनो यस्मात् । निर्जने ।
विजनन न० वि+जन-ल्युट् । गर्भमोचने, प्रसवे, उद्भवे च ।
विजय पु० वि+जि-कर्त्तरि अच् । अर्ज्जुने, विमाने यमे च । भावे अच् । जये, परिभवपूर्व्वकग्रहणे च ।
विजयकुञ्जर पु० विजयाय कुञ्जरः । राजवाहनगजे ।
विजया स्त्री० आश्विनशुक्लपक्षीयदशम्याम् उमायाः सखीभेदे, 'कथयतु विजये'ति मुद्राराक्षसम् । दुर्गायां, जयन्त्यां, शेफालिकायां, मञ्जिष्ठायां, शमीभेदे, अग्निमन्थे, भङ्गायाम्, (सिद्धि) अष्टद्वादशीमध्ये, 'यदा तु शुक्लद्वादश्यां नक्षत्रं श्रवणं भवेत् । तदा सा तु महापुण्या द्वादशी विजया स्मृते'त्युक्ते द्वादशीभेदे, 'शुक्लपक्षस्य सप्तम्यां सूर्य्यवारो यदा भवेत् । सप्तमी विजया नामे'त्युक्ते सप्तमीभेदे च । [वलम्बिनि ।
विजातीय त्रि० विभिन्नां जातिं धर्म्ममर्हति छ । विभिन्नधर्म्मा-
विजिगीषा स्त्री० विजेतुमिच्छा वि+जि-सन् अ । स्वोदर-पूरणेच्छया निन्दनीयकर्म्मादौ प्रवृत्तौ तन्निन्दाऽगणने, विजयेच्छायाञ्च । उ । विजिगीषुः । जयेच्छावति त्रि० ।
विजिन न० विज-इन किच्च । वने इक्षुखण्डे ।
विजल पु० विज-कलच् किच्च । शाल्मलीकन्दे ।
विजृम्भण न० वि-जृभि-ल्युट् । विकाशे, मुखविकाशहेतुभूते वायुव्यापारभेदे (हाइतोला) ।

विजृम्भित त्रि॰ वि+जृभि-क्त । विकसिते भावे क्त । प्रकाशे
विज्जुल न॰ विज-उलच् जुट् च । त्वचे (दारचिनि) ।
विज्ञ पु॰ विशेषेण जानाति ज्ञा-क । प्रवीणे, पण्डिते च ।
विज्ञात त्रि॰ वि+ज्ञा-क्त । ख्याते, ज्ञाते च ।
विज्ञान न॰ वि+ज्ञा-ल्युट् । ज्ञाने, कर्मणि, शिल्पादिज्ञाने, वेदान्तोक्ते अविद्यावृत्तिभेदे च ।
विज्ञानमयकोष पु॰ विज्ञानात्मकः कोषइवावरकत्वात् । ज्ञानेन्द्रियसहिते बुद्धिवृत्तिभेदे ।
विज्ञानिक त्रि॰ विज्ञानमस्त्यस्य ठन् । विज्ञ नयुक्ते ।
विट आक्रोशे सक॰ स्वने अक॰भ्वा॰पर॰सेट् । वेटति अवेटीत्
विट पु॰विट-क ।षिड्गे, जारे, शृङ्गाररसनायकानुचरे धूर्त्ते, विट ! विटपमसुमिति माघः । पर्व्वतभेदे, लवणभेदे, खदिरभेदे, नारङ्गवृक्षे, मूषिके च ।
विटङ्क न॰ वि-टकि-अच् । कपोतपालिकायां प्रासादाद्यग्रस्थे काष्ठनिर्म्मिते कपोतावासस्थाने । (पायराखोप)
विटप पु॰न॰। विटं विस्तारं पाति पा-क । शाखायां, पल्लव-विस्तारे, स्तम्बे, पल्लवे च विटपाश्रके त्रि॰ 'विट ! विटप-ममुन्दस्खे त माघः ।
विटपिन् पु॰ विटप+अस्त्यर्थे इनि । वृक्षे, वटवृक्षे च ।
विटलवण न॰ विडिव लवणम् ष्ट॰ । विड्लवणे ।
विटि(टी) स्त्री॰ विट-कि वा ङीप् । पीतचन्दने ।
विट्खदिर पु॰ विडिव दुर्गन्धः खदिरः । (गुयेबावला) वृक्षे
विट्चर पु॰ विषि-विष्ठायां चरति चर-अच् । ग्राम्यशूकरे
विट्पति पु॰ विश्यते विश-क्विप् विशः कन्यायाः पतिः । जामातरि । [विश) पतिभेदे ।
विट्सारिका स्त्री॰ विडिव दुर्गन्धः सारिका । (गुयेशा-
विड आक्रोशे भ्वा॰पर॰सक॰सेट् । वेडति अवेडीत् ।
विड न॰ विड-क । लवणभेदे । [लि॰
विडङ्ग पु॰न॰विड-अङ्गच् । स्वनामख्याते औषधभेदे। अभिज्ञे
विडम्बन न॰वि-डबि-ल्युट्।तिरस्कारणे अनुकरणे च। युच्।
विडम्बनाप्यत्र स्त्री॰। 'इयञ्च तेऽन्या पुरतो विडम्बनेति कु॰
विडाल पु॰ विड-कालन् । स्वनामख्याते पशुभेदे, नेत्रपिण्डे, नयनौषधिभेदे च । विडाली स्त्री॰ ङीष् । संज्ञायां कन् । हरिताले न॰ । स्वार्थे कन् विडालक पशौ पु॰ ।
विडीन न॰ वि+डी-क्त । पक्षिणां गतिभेदे ।
विडुल पु॰ विड-कुलन् । वेतसवृक्षे । [ष्ठ॰ वा कौत् । इन्द्रे ।
वि(डो)डौजस् पु॰ विष-क्विप् विट् व्यापकमोजो यस्य
विड्गन्ध न॰ विष इव गन्धोऽस्य। विड्लवणे ।

विड्लवण न॰ विडिव दुर्गन्धं लवणम्। स्वनामख्याते लवणभेदे
विड्वराह पु॰विड्प्रियो वराह।शाक॰ । ग्राम्यशूकरे 'नखान विड्वराहश्चे'ति मनुः ।
वितंस पु॰ वि+तनुस-अच्। पक्षिणां बन्धनसाधने रज्जुप्रभृतौ
वितण्डा स्त्री॰वि-तडि-अ। स्वपक्षाव्यवस्थापनेन परपक्षमात्र निराकरणे कथाभेदे, कलम्बीशाके च ।
वितथ त्रि॰वि+तन-क्थन् ।मिथ्याभूते पदार्थे, स्वार्थे यत् ।तत्रैव।
वितद्रु स्त्री॰ वि+तम-रु डुक् च । पञ्चनदेशस्थे नदीभेदे ।
वितरण न॰ वि+तॄ ल्युट् । दाने ।
वितर्क पु॰ वि+तर्क-घञ् । सन्देहे, ऊहे च ।
वितर्द्दि स्त्री॰ वि+तर्द-इन् वा ङीप् । वेदिकायाम् । पु॰। वितर्द्दिरप्यत्र स्त्री॰वा ङीप् ।
वितल न॰ विशेषेण तलम् । पातालभेदे ।
वितस्ति पु॰स्त्री वि+तस-क्तिच् । द्वादशाङ्गुलपरिमाणे विस्तृत सकनिष्ठाङ्गुष्ठान्तपरिमाणे । [च । चन्द्रातपे पु॰न॰
वितान न॰ वि+तन-घञ् । वृत्तिभेदे, अवसरे, यज्ञे, विस्तारे
वितानमूलक न॰ वितानं विस्तीर्णं मूलमस्य कप् । उशीरे
वितुन्न न॰ वि-तुद-क्त । सुनिषण्णके संज्ञायां कन् । धान्ये ।
वित्त त्यागे अद॰चु॰उभ॰न॰सेट् । वित्तयति ते अविवित्तत् त
वित्त न॰वित्यते त्यज्यते वित्त-घञ् । धने । विद्-क्त । ख्याते, विचारिते, ज्ञाते, लब्धे च त्रि॰ ।
वित्ति स्त्री॰ विद्-क्तिन् । ज्ञाने, लाभे, विचारे च ।
वित्तेश पु॰ ६त॰ । कुवेरे ।
विथ याचने भ्वा॰आ॰द्विक॰सेट् ऋदित् नत्तुक्ः। वेथते अवेथिष्ट
विद सुखाद्यनुभवे आख्याने, वादे च सक॰वादे अक॰चु॰ उभ॰ सेट् । वेदयति ते अवीविदत् त ।
विद लाभे तु॰उभ॰सक॰अनिट् । विन्दति ते। अविदत् अवित्त
विद मीमांसे रुधा॰आ॰सक॰अनिट् । विन्ते अवित्त ।
विद भावे, दिवा॰आ॰अक॰अनिट् । विद्यते अवित्त ।
विद ज्ञाने अदा॰पर॰सक॰सेट् । वेत्ति-वेद । अवेदीत् ।
विदग्ध त्रि॰ वि+दह-क्त । नागरे, निपुणे, पण्डिते च । नायिकाभेदे स्त्री॰ । विशेषेण दग्धे त्रि॰ ।
विद् पु॰ विद-क्विप् । पण्डिते, बुधग्रहे च ।
विद पु॰ विद-क । पण्डिते, बुधग्रहे च ।
विदथ पु॰ विद- कथच् । योगिनि, व्रतिनि च ।
विदर न॰ वि+दृ-अप् । (फणिमनसा) वृक्षे विदलीकरणे पु॰ ।
विदर्भ पु॰स्त्री॰विगताः दर्भाः कुशा यतः ।कुण्डिननगरे(नागपुर)
विदल न॰ विशेषेण दल्यते दल-घञर्थे क। द्विधाभूते दाडिम

कल्के, वंशादिपात्रे च। कलायादौ, रक्तकाञ्चने पिष्टके च पु० त्रिवृति (तेओड़ि) स्त्री०। दल-शून्ये त्रि०।

विदा स्त्री० विद्-अङ्। ज्ञाने बुद्धौ च।

विदार पु० वि+दृ-घञ्। विदारणे जलोच्छ्वासे च।

विदारक पु० वि+दृ-ण्वुल्। जलमध्यस्थतरुशिलादौ विदारणकर्त्तरि त्रि० शुष्कनद्यादेर्जलधारणयोग्ये गर्त्ते न०।

विदारण न० वि+दृ-णिच् ल्युट्। भेदने, मारणे, विडम्बे च। युद्धे पु० स्त्री०। कर्णिकारवृक्षे पु०।

विदारी स्त्री०। विदारोऽस्त्यस्याः अच् गौ० ङीष्। शालपर्ण्याम्। (शालपान) भूमिकुष्माण्डे च।

विदारीगन्धा स्त्री० विदार्य्याः भूमिकुष्माण्डस्येव गन्धो यस्याः। शालपर्ण्याम् (शालपान)।

विदाहिन् न० वि+दह-णिनि। दाहजनकद्रव्ये।

विदित त्रि० विद्-क्त। ज्ञाते, प्रार्थिते च। भावे-क्त। विख्यातौ उपगमे, ज्ञाने च। तदस्यास्ति अच्। ज्ञातरि। 'विदितः सभाययाविति भारविः।

विदिश् स्त्री० विगता दिशम्। दिशोर्मध्ये (कोण)।

विदु पु० विद्-कु। हस्तिकुम्भमध्यभागे।

विदुर त्रि० विद्-कुरच्। नागरे, धीरे, ज्ञातरि च। कौरवाणां मन्त्रिणि दासीगर्भजाते धर्म्मावतारभेदे च पु०।

विदुल पु० विद्-कुलच्। वेतसे, जलवेतसे, गन्धरसे च।

विदूर न० विशिष्टं दूरम्। अतिदूरे तत्रस्थे पदार्थे त्रि० 'विदूरे केयूरे, कुरु, इति साहि०३परि०। वैदूर्य्यमणिसम्भवस्थाने पु० 'विदूरभूमिर्नवमेघशब्दा'दिति कुमारः।

विदूरज न० विदूरे देशभेदे जायते जन-ड। वैदूर्य्यमणौ।

विदूरथ पु०। सूर्य्यवंश्ये नृपभेदे।

विदूराद्रि पु० विदूरे देशेऽद्रिः पर्व्वतः। पर्व्वतभेदे। यत्र वैदूर्य्यमणिरुत्पद्यते। [सहायभेदे। परनिन्दके त्रि०।

विदूषक पु० विदूषयति वि+दूष-णिच्-ण्वुल्। शृङ्गाररस-

विदेश पु० विभिन्नो देशः। देशान्तरे, 'भृत्याभावे भवति मरणं सज्जनानां विदेशे' इत्युद्भटः।

विदेह पु० विगतो देहः देहसम्बन्धो यस्य। जनकाख्ये नृपे, तद्वंश्ये च कैवल्यमुक्तियुते, देहसम्बन्धशून्ये च त्रि० मिथिलायां स्त्री०।

विदेहकैवल्य न० कर्म०। 'न तस्य प्राणा ह्युत्क्रामन्ति इहैव समवलीयन्ते, इत्याद्युक्ते जीवन्मुक्तस्य देहपातनान्तरं निर्वाणमोक्षे।

विद्ध त्रि० व्यध-क्त। छिद्रिते, क्षिप्ते, दुर्गे, बाधिते ताड़िते च।

विद्धकर्ण पु० विद्धः कर्ण इव पत्रमस्य। (आकनादि) पाठायाम् स्त्रीत्वमपि तत्रैव ङीप्।

विद्यमान पु० विद्-शानच्। वर्त्तमानकाले, तद्वृत्तौ पदार्थे त्रि०

विद्या स्त्री० विद् क्यप्। ज्ञाने। तत्त्वसाक्षात्कारे 'विद्यया मृतमश्नुते' इतिश्रुतिः। दुर्गायां, गणिकारिकावृक्षे, तन्त्रोक्ते देवीमन्त्रे च। 'तस्य विद्या न सिध्यती'ति श्यामास्तवः।

विद्याचन(ण) त्रि० विद्यया ख्याते चन(ण) विद्याविख्याते।

विद्याचुञ्चु पु० विद्यया विख्यातः चुञ्चु। विद्यया ख्याते।

विद्यादल पु० विद्यायै ज्ञानाय दल्यतेऽसौ। भूर्जवृक्षे।

विद्यादान न० ६त०। अध्यापने, पुस्तकदाने च।

विद्याधन न० विद्यया लब्धं धनम्। विद्यया लब्धे 'उपन्यस्ते तु यल्लब्धं विद्यया पणपूर्व्वकम्। विद्याधनन्तु तद्विद्यादि'ति 'शिष्यादार्त्विज्यतः प्राप्तं सन्दिग्धप्रश्ननिर्णयात् अज्ञानसंशयोच्छेदाल्लब्धं प्राध्ययनात्तु यत्। विद्याधनन्तु तत् प्राहुरि'ति 'शिल्पिष्वपि हि धर्मोऽयमित्युपक्रम्य परं निरस्य वादेन विद्यया द्यूतपूर्व्वकम्। विद्याधनं तु तद्विद्यादित्युक्ते धने।

विद्याधर पु० विद्यां मन्त्रादिकं धरति धृ-अच्। देवयोनिभेदे

विद्युत् स्त्री० विद्योतते वि+द्युत-क्विप्। तडिति, सन्ध्यायाञ्च

विद्युत्प्रिय न० ६त०। विद्युदाकर्षके कांस्ये, धातौ।

विद्युन्माला स्त्री० अष्टाक्षरपादके छन्दोभेदे। [रोगभेदे।

विद्रधि पु० वेत्त्यनेन विद् हृदयं रुणद्धि रुध-कि पृ०। हृदय

विद्रधिनाशन पु० विद्रधिं नाशयति नश-णिच्-ल्यु। शोभाञ्जने

विद्र(द्रा)व पु० वि+द्रु-अप् घञ् वा। पलायने, क्षरणे, दुद्रे च

विद्रुत त्रि० वि+द्रु-क्त। प्राप्तद्रवे, पलायिते च। [किसलये

विद्रुम पु० विशिष्टो द्रुमः। प्रवालरत्नवृक्षे विशिष्टो द्रुमोयतः

विद्रुमलता स्त्री० विद्रुमस्य लतेव। नलीनामगन्धद्रव्ये स्वार्थे कन् तत्रैव। [विदुषि।

विद्वत्कल्प त्रि० ईषदसमाप्तो विद्वान् विद्वस्+कल्पप्। ईषदूने

विद्वत्तम पु० अतिशयेन विद्वान् विद्वस्+तमप्। अतिपण्डिते तरप् विद्वत्तरोप्यत्र। [विद्वत्कल्पे। देश्य। तत्रैव।

विद्वद्देशीय त्रि० ईषदसमाप्तो विद्वान् विद्वस्+देशीयर्।

विद्वस् त्रि० विद्-क्वसु। प्राज्ञे, पण्डिते, आत्मज्ञानयुक्ते च।

विद्विष् पु० विशेषेण द्वेष्टि द्विष-क्विप्। शत्रौ कविद्विषोप्यत्र।

विद्वेष पु० वि+द्विष-घञ्। वैरिभावे शत्रुतायाम्।

विद्वेषण न० वि+द्विष-णिच्-ल्युट्। तन्त्रोक्ते अभिचारकर्म्मभेदे येन शत्रूणां परस्परविद्वेषो भवति तस्मिन् व्यापारे। वि+द्विष-ल्युट्। विद्वेषे।

विध विधाने, तु·पर॰सक॰सेट् । विधति अवेधीत्

विध पु॰ स्त्री॰ विध-क अङ् वा । विमाने, गजभक्ष्यान्ने,प्रकारे,
वेधे ऋद्धौ च वेतने, कर्म्मणि च स्त्री॰ ।

विधवा स्त्री॰ विगतो धवो यस्याः । मृतपतिकायां स्त्रियाम् ।

विधातृ पु॰ वि+धा-तृच् । प्रजापतौ, ब्रह्मणि, कामदेवे, मदि-
रायां, भृगुसुनिपुत्र भेदे । विधानकर्त्तरि त्रि॰ । स्त्रियां
ङीप् सा च पिप्पल्याञ्च ।

विधान न॰ वि+धा-ल्युट् । करणे, विधौ, गजभक्ष्यान्ने च ।

विधानज्ञ पु॰ विधानं जानाति ज्ञा-क । पण्डिते । विधिज्ञे त्रि॰

विधायक त्रि॰ वि+धा-ण्वुल् । विधानकर्त्तरि ।

विधि पु॰ वि+धा-कि । जगत्स्रष्टरि ब्रह्मणि, भाग्ये, क्रमे,
'चिकीर्षाकृतिसाध्यत्वहेतुधीविषयो विधिरि'त्युक्ते प्रवर्त्तनारूपे
नियोगे,तज्जनके वाक्ये, विष्णौ, कर्म्मणि, गजभक्ष्यान्ने, वैद्ये,
अप्राप्तप्रापकरूपे वाक्यभेदे, संज्ञा च परिभाषा च विधिर्नि-
यमएव च 'अतिदेशोधिकारश्चे'ति व्याकरणोक्ते सूत्र भेदे ।

विधिज्ञ त्रि॰ विधिं क्रमं जानाति ज्ञा-क । विधानक्रमज्ञे

विधित्सा स्त्री॰ विधातुमिच्छा वि+धा-सन् अ । विधानेच्छायाम्

विधिदेशक पु॰ विधिं विधानं दिशति दिश+ल्युट् । विधिद
र्शिनि सदस्ये, गुरौ च ।

विधिवत् अव्य॰ विधिमर्हति विधि+वति । विध्यनुसारे ।

विधु पु॰ व्यध-कु । चन्द्रे, कर्पूरे, विष्णौ, ब्रह्मणि, शङ्करे, वायौच

विधुत त्रि॰ वि+धु-क्त । कम्पिते, त्यक्ते च ।

विधुनन न॰ वि+धु-णिच्-नुक्च । चालने ।

विधुन्तुद पु॰ विधुं तुदति तुद-खश् मुम् च । राहौ ।

विधुर त्रि॰ विगता धूः यस्य अच् समा॰ । विश्लिष्टे, विकले च
विगता धूः । वैकल्ये, विश्लेषे च न॰ ।

विधुवन न॰ वि+धु-ल्युट् । कम्पने । [न्वी'ति स्मृतिः

विधूत त्रि॰ वि+धू-क्त । कम्पिते त्यक्ते च । 'विधूतपाणास्तेभ्या-

विधेय त्रि॰ वि+धा-यत् । विधातुं योग्ये, वचनस्थे आयत्ते
विधिना बोधिते च ।

विध्वंस पु॰ वि+ध्वन्स-घञ् । नाशे ।

विनत त्रि॰वि+नम-क्त । प्रणते,भुग्ने,शिक्षिते च । गरुडमातरि
कश्यपपत्नीभेदे, पिठकीभेदे च स्त्री॰ । [ष्युभयत्र ।

विनतासूनु पु॰ ६त॰ । अरुणे, गरुडे च । विनतात्मजादयो

विनद पु॰ विशेषेण नदति नद-अच् । (छातियान) वृक्षे ।

विनम्रक न॰ विशेषेण नम्रमिव स्वार्थे कम् । तगरपुष्पे ।

विनय पु॰ वि+नी-अच् । शिक्षायां, प्रणामे, अनुनये च ।
वि+नी-कर्त्तरि अच् । विनययुक्ते, जने, निभृते, क्षिप्ते,
जितेन्द्रिये च । वचनस्थिते आयत्ते ।

विनयग्राहिन् त्रि॰ विनयं शिक्षां गृह्णाति ग्रह-णिनि ।

विनयस्थ त्रि॰ विनये तिष्ठति स्था-क । वचनग्राहिणि आयत्ते

विनशन न॰ वि+नश-ल्युट् । विनाशे, कुरुक्षेत्रस्थे तीर्थभेदे ।

विना अव्य॰ वि+ना । वर्ज्जने, अन्तरेणेत्यर्थे ।

विनाकृत त्रि॰ विनेति कृतम् विना+कृ-क्त । त्यक्ते, रहिते च

विनायक पु॰ वि+नी-ण्वुल् । गणेशे, गरुडे, विघ्ने, गुरौ च
विनययुक्ते त्रि॰ ।

विनाश पु॰ वि+नश-घञ् । ध्वंसे, अदर्शने च ।

विनाशोन्मुख त्रि॰ विनाशाय उन्मुख उद्यतः । नष्टप्राये ।

वि(वी)नाह पु॰ वि+नह-घञ् वा उपसर्गदीर्घः । कूपमुखपिधाने

विनिद्र त्रि॰ विगता निद्रा यस्य । प्रकाशिते, निद्राहीने च ।

विनिपात पु॰वि+नि+पत-घञ् । निपाते दैवादिकृते व्यसने,
अपमाने च । [द्रव्यान्तरग्रहणे, बन्धकी च ।

विनिमय पु॰ वि+नि+मि-अच् । परिवर्त्ते तुल्यद्रव्यदानेन

विनियोग पु॰वि+नि+युज-घञ् । क्रियासु प्रवर्त्तने 'अनेनेदन्तु
कर्त्तव्यं विनियोगः प्रकीर्त्तित' इत्युक्ते अनुष्ठानक्रमविधाने च
'आर्षं छन्दश्च दैवत्यं विनियोगस्तथैवचे'ति स्मृतिः ।

विनीत त्रि॰वि+नी-क्त । विनययुक्ते, कृत-दण्डे, क्षिप्ते, अप-
नीते, निभृते च । सुशिक्षिताश्वे, दमनवृक्षे च पु॰ ।

विनीय पु॰ वि+नी-क्यप् । कल्के, पापे च ।

विनेतृ त्रि॰ वि+नी-तृच् । शिक्षके । नृपे पु॰ ।

विनेय त्रि॰ वि+नी-यत् । शिक्षणीये, प्राप्ये च ।

विनोक्ति स्त्री॰ अलङ्कारोक्ते अर्थालङ्कारभेदे ।

विनोद पु॰ वि+नुद-घञ् । कौतूहले, क्रीड़ायां, खण्डने च ।

विन्दु पु॰ विद-उ नि॰ । जलकणे भ्रुवोर्मध्ये, रेखागणितोक्ते
विभागानर्हे चिह्नभेदे, अनुस्वारे च । ज्ञातरि, दातरि,
वेदितव्ये च त्रि॰ । [भेदे स्वार्थे कन् । तत्रैव ।

विन्दुजाल न॰ ६त॰ । हस्तिशुण्डावस्थिते विन्दुसदृशे चिह्न-

विन्दुपत्त्र पु॰ विन्दवः पत्त्रे यस्य । भूर्जपत्त्रे ।

विन्दुसरस् न॰ विन्दुभिः कृतं सरः । सरोवरभेदे ।

विन्ध्यपत्त्री स्त्री॰ विध-क पृ॰ मुम् च विन्ध्यं पत्त्रमस्याः ङीप् ।
(वेलशुठ) क्षुपभेदे । [एलायां, लवलीवृक्षे च (नोयाड़) स्त्री॰

विन्ध्य पु॰ विध-यत् पृ॰ मुम् च । पर्व्वतभेदे, व्याधे च ।

विन्ध्यवासिनी स्त्री॰ विन्ध्येऽचले वसति वस-णिनि ङीप् ।
यशोदागर्भजातायां दुर्गायाम् ।

विन्ध्याचल पु॰ कर्म॰ । विन्ध्यपर्व्वते ।

विन्ध्याटवी स्त्री॰ विन्ध्यस्था अटवी । विन्ध्यपर्व्वतस्थे वनभेदे

विन्न त्रि॰ विद्-क्त। विचारिते, प्राप्ते, ज्ञाते, स्थिते च।
विन्याक पु॰ वि+नि+अक-घञ्। (छातियान) वृक्षे।
विन्यास पु॰ वि+नि+अस-घञ्। स्थापने, रचने, तन्त्रोक्ते मन्त्राद्युच्चारणपूर्व्वकं हृदयादिषु अङ्गुल्यादीनामर्पणे च।
विप क्षेपे चु॰ उभ॰सक॰ सेट्। वेपयति-ते अवीविपत् त।
विपक्किम त्रि॰ विपाकेन निर्वृत्तः। वि+पच-क्त्रि मपन्। विपाकाधीनजाते 'विपक्किमज्ञानगतिरिति' भट्टिः।
विपक्ष त्रि॰विरुद्धः पक्षो यस्य। शत्रौ, प्रतिकूलपक्षावलम्बिनि च। विरुद्धः पक्षः कुग॰ स॰। प्रतिकूले पक्षे।
विपञ्ची स्त्री॰ वि+पचि-अच् गौरा॰ ङीष्। वीणायाम् स्वार्थे कन् अत ह्रस्वम्। तत्रैव।
विपण पु॰ वि+पण-घञर्थे क। विक्रये।
विपणि। पु॰स्त्री॰ वि+पण-इन् स्त्रीत्वपक्षे वा ङीप्। पण्य-विक्रयशालायाम् (हाटचाला) हट्टे च।
विपत्ति स्त्री॰ वि+पद्-क्तिन्। आपदि, नाशे, यातनायाञ्च
विपथ पु॰ विरुद्धः पन्थाः अच् सभा॰। निन्दितमार्गे
विपद्(दा) स्त्री॰ वि+पद्-सम्प॰ क्विप् वा टाप्। विपत्तौ।
विपन्न त्रि॰ वि+पद-क्त। विपद्युक्ते, नष्टे च। सर्पे पु॰।
विपरीत त्रि॰ वि+परि+इण्-क्त। प्रतिकूले।
विपर्णक पु॰ विगतानि पर्णान्यस्य कप्। पलाशवृक्षे।
विपर्य्यय पु॰ वि+परि+इण्-अच्। व्यतिक्रमे।
विपर्य्यस्त त्रि॰ वि+परि+अस-क्त। व्यतिक्रान्ते पराहते च।
विपर्य्यास पु॰ वि+परि+अस-घञ्। वैपरीत्ये, व्यतिक्रमे उत्क्षेपे च।
विपल पु॰विभागः पलस्य। पलषष्टिभागे कालभेदे। [पण्डिते
विपश्चित् पु॰ विप्रकृष्टं चेतति वि+प्र+चित-क्विप् पृ॰।
विपाक पु॰ वि+पच-भावे घञ्। पाके, स्वेदे च। कर्म्मणि घञ्। कर्मफलपरिणामे जात्यायुर्भोगरूपे पदार्थे।
विपाश(शा) स्त्री॰विगतः पाशो यस्याः। स्वनामख्याते नदीभेदे
विपिन न॰ वप-इनन् पृ॰। वने।
विपुल त्रि॰वि+पुल-विस्तारे क। विस्तीर्णे, अगाधे, मेरुपश्चिमस्थे भूधरे, मेरौ, हिमाचले च। आर्य्याछन्दोभेदे स्त्री॰।
विपुलास्रव स्त्री॰ विपुलं रसं स्रवति अण्। घृतकुमारीवृक्षे।
विप्र पु॰ वप-रन् पृ॰ अत ह्रस्वम् वि+प्रा-क वा। ब्राह्मणे।
विप्रकार पु॰ वि+प्र+कृ-घञ्। अपकारे, तिरस्कारे।
विप्रकाष्ठ न॰विशेषेण प्राति प्रा-क विप्रं काष्ठं यस्य। तूलवृक्षे
विप्रकर्ष पु॰ वि+प्र+कृष-घञ्। दूरत्वे।
विप्रकृत त्रि॰ वि+प्र+कृ-क्त। उपद्रुते, तिरस्कृते च 'तस्मिन् विप्रकृताः काले' इति कुमारः।
विप्रकृष्ट त्रि॰वि+प्र+कृष-क्त। दूरस्थे। स्वार्थे कन्। तत्रैवार्थ
विप्रचित्ति पु॰ वि+प्र+चित-क्तिच्। दानवभेदे।
विप्रतिपत्ति स्त्री॰ वि+प्रति+पद-क्तिन् विरोधे, 'परस्परं मनुष्याणां स्वार्थे विप्रतिपत्तिष्विति' स्मृतिः। संशये, विकारे च।
विप्रतिपन्न त्रि॰ वि+प्रति+पद-क्त। संदेहयुक्ते कृतविरोधे च
विप्रति(ती)सार पु॰ वि+प्रति+सृ-घञ् वा दीर्घः। अनुतापे, अनुशये, रोषे च। [च
विप्रयुक्त त्रि॰ विप्र+युज-क्त। वियुक्ते, विरहिते च। [वियोगे
विप्रयोग पु॰ वि+प्र+युज-घञ्। विप्रलम्भे, विरोधे विसंवादे
विप्रलब्ध त्रि॰ वि+प्र+लभ-क्त। वञ्चिते, 'प्रियःकृत्वा च सङ्केतं यस्या नायाति सन्निधिम् विप्रलब्धेति सा ज्ञेये'त्युक्तलक्षणे नायिकाभेदे स्त्री॰।
विप्रलम्भ पु॰ वि+प्र+लभ-घञ् मुम् च। विसंवादे, वञ्चने, विरहे च 'युक्तायुक्तयोर्भावो युक्तयोर्वाथवा मिथः अभीष्टालिङ्गनादीनामनवाप्तौ प्रहृष्यते। स विप्रलम्भो विज्ञेय' इत्युक्ते शृङ्गारावस्थाभेदे।
विप्रलाप पु॰ वि+प्र+लप-घञ्। विरोधोक्तौ परस्परविरुद्धार्थकथने। [वृक्षे, अशोकवृक्षे।
विप्रलोभिन् पु॰ विप्रलोभयति लुभ+णिच्-णिनि। किरात
विप्रश्निका स्त्री विशेषेण प्रश्नो यस्याः ब॰ब॰ कप् अत इत्वम्। दैवज्ञायां स्त्रियाम्। [धीनतायाम्।
विप्रसात् अव्य॰ विप्रस्वाधीनं करोति विप्र+साति। विप्रस्वा-
विप्रस्व न॰ ६त॰। विप्रस्वामिके धने।
विप्रिय पु॰ विरुद्धं प्रियं प्री-क। अपराधे, अप्रिये च कृतवानसि विप्रियं न मे इति कुमारः ६ब॰ विगतप्रिये त्रि॰।
विप्रुष् स्त्री॰ वि+प्रुष-क्विप्। विन्दौ, वेदपाठकाले मुखनिर्गत जलविन्दौ च।
विप्रोषित त्रि॰ वि+प्र+वस-क्त। गतप्रवासे।
विप्लव पु॰ वि+प्लु-अप्। परचक्रतिराष्ट्रादितो भये राष्ट्रोपद्रवे च
विप्लाव पु॰वि+प्लु घञ्। अश्वस्य गतिभेदे समन्तात् जलप्लावे च।
विप्लुत त्रि॰वि+प्लु-क्त। व्यसनयुक्ते, उपद्रुते च 'अविप्लुतब्रह्मचर्य्यः' इति स्मृतिः।
विफल त्रि॰ विगतं फलमस्य। निरर्थके। केतक्यां स्त्री॰।
विबध पु॰ विगतो बधो हननं गतिर्यस्मात्। संस्कृत धान्यतण्डुलादौ 'निरुद्धविबधासारे'ति माघः पृ॰दीर्घः भारे च।
विबन्ध पु॰ विबध्नाति मलत् वि+बन्ध-घञ्। रोगभेदे।

विबुध पु॰ वि+बुध-क । पण्डिते, देवे, विबुधसख इति भट्टिः । चन्द्रे च ।

विभक्त त्रि॰ वि+भज-क्त । पृथक्कृते, विभिन्ने, कृतविभागे च 'अविभक्ता विभक्ता वा सपिण्डाः स्थावरे समा इति स्मृतिः । भावे क्त । विभागे न॰ ।

विभक्ति स्त्री॰ वि+भज-क्तिन् । विभागे 'संख्यात्वव्याप्यसामान्यशक्तिमान् प्रत्ययस्तु यः । सा विभक्तिर्द्विधा प्रोक्ते'त्युक्तलक्षणे प्रत्ययभेदे च ।

विभव पु॰ वि+भू-अच् । धने, मोक्षे, सर्व्वमूर्त्तसंयोगरूपे, ऐश्वर्य्ये षष्टिसंवत्सरमध्ये 'हृष्टाः पुष्टाः जनाः सर्व्वे विभवेऽब्दे वरानने!' इत्युक्ते वर्षभेदे च ।

विभा स्त्री॰ वि+भा-अच् । किरणे, शोभायां, प्रकाशे च ।

विभाकर पु॰विभां प्रकाशं करोति कृ-अच् । सूर्य्ये, अर्कवृक्षे च

विभाग पु॰ वि+भज-भावे घञ् । भागे । कर्म्मणि घञ् । अंशे, खण्डे पूर्व्वस्वामिस्वत्वनाशोत्तरं तत्सम्बन्धाधीनजातस्वत्वव्यञ्जकव्यापारभेदे । [गयोग्ये, भजनीये धनादौ ।

विभाज्य त्रि॰ विभक्तुमर्हति वि+भज-अर्हार्थे ण्यत् । विभा-

विभाण्डक पु॰ मुनिभेदे ।

विभात न॰ वि+भा-क्त । प्रभाते ।

विभाव पु॰ वि+भू-घञ् । परिचये, अलङ्कारोक्ते रसस्योद्दीपके आलम्बनादौ 'विभावेनानुभावेन व्यक्तः सञ्चारिणा तथे'ति सा॰द॰ । [त्युक्तलक्षणे अलङ्कारभेदे ।

विभावना स्त्री॰ 'प्रसिद्धकारणाभावात् कार्य्योत्पत्तिर्विभावने'

विभावरी स्त्री॰ वि+भा-क्वनिप् ङीप् वनोर च । रात्रौ, हरिद्रायां, कुट्टिन्याम्, अनुरक्तयोषिति, मुखरस्त्रियाम्, मेदीवृक्षे च । [चित्रकवृक्षे, हारभेदे च ।

विभावसु पु॰विभायुक्ता वसवोऽस्य । सूर्य्ये, अर्कवृक्षे, वह्नौ,

विभाषा स्त्री॰ विरुद्धा भाषा वि+भाष अ । व्याकरणोक्ते पाक्षिकप्राप्तिफलके 'नवेति विभाषे'त्युक्तलक्षणे विकल्पविधाने

विभिन्न त्रि॰ वि+भिद-क्त । प्रकाशिते, विदलिते, विभक्ते च ।

विभीतक पु॰ विशेषेण भीत इव इवार्थे कन् । (बयड़ा) वृक्षे ।

विभीषण पु॰ विशेषेण भीषयते शत्रून् भी-णिच् षुक् च ल्यु । रावणभ्रातरि राक्षसे, नलतृणे च । [भयप्रदर्शने ।

विभीषिका स्त्री॰ वि+भी-णिच्-षुक् च धात्वर्थनिर्देशे ण्वुल् ।

विभु पु॰वि+भू-डु । सर्व्वमूर्त्तसंयुक्ते, प्रभौ, महादेवे ब्रह्मणि च ।

विभूति स्त्री॰ वि+भू-क्तिन् । भस्मनि 'अणिमा लघिमा प्राप्तिः प्राकाम्यं महिमा तथा । ईशित्वं च वशित्वञ्च तथा कामावसायिते'त्युक्ते ऐश्वर्य्ये च ।

विभूषा स्त्री॰ वि+भूष-अ । शोभायां, भूषणे च ।

विभ्रम पु॰वि+भ्रम-घञ् । स्त्रीणां शृङ्गाराङ्गचेष्टाभेदे 'विभ्रमस्त्वरयाऽकाले भूषास्थानविपर्य्यय'इत्युक्ते त्वरया भूषास्थानवैपरीत्ये च 'यक्षश्चारो विभ्रममण्डनानामि'ति कुमारः । विशेषेण, भ्रान्तौ, शोभायां, सन्देहे, भ्रमणे च ।

विभ्राज् त्रि॰ वि+भ्राज-क्विप् । भूषणादिना दीप्ते ।

विमत त्रि॰ वि+मन-क्त । विरुद्धमतियुक्ते । [व्याकुलचित्ते

विमनस्(स्क) त्रि॰ विक्षिप्तं मनो यस्य वा कप् । चिन्तादिना

विमर्द्द पु॰ विमृद्यतेऽसौ वि+मृद-घञ् । (कानकासुन्दिया) वृक्षे । चक्रमर्द्दके च । भावे घञ् । मर्द्दने ।

विमर्शन न॰ वि+मृश-ल्युट् । परामर्शे, न्यायोक्ते साध्यव्याप्यहेतुमत्त्वेन पक्षनिश्चये, वितर्के च । घञ् तत्रैव पु॰ ।

विमर्ष पु॰ वि+मृष-घञ् । विचारे, नाटकाङ्गभेदे च ।

विमल त्रि॰ विगतो मलो यस्मात् । स्वच्छे निर्म्मले, विगतो मलो यस्याः ब॰व्री॰ । (चामारकषा) सप्तलायाम् जगन्नाथक्षेत्रस्थे देवीभेदे च स्त्री॰ ।

विमातृ स्त्री॰ विरुद्धा माता । मातृसपत्न्याम् ।

विमातृज पु॰ विमातुर्जायते जन-ड । सापत्ने भ्रातरि ।

विमान पु॰न॰ वि+मन-घञ् वि+मा-ल्युट् वा । देवयाने, रथे, सार्व्वभौमगृहभेदे च । अश्वे पु॰यानमात्रे परिमाणे च न॰

विमार्ग पु॰ विरुद्धो मार्गः । कुपथे निन्दिताचारे ।

विमुख त्रि॰ विरुद्धमनुकूलं मुखमस्य । बहिर्मुखे, निवृत्ते च ।

विमुद्र त्रि॰ विगता मुद्रा मुकुलीभावो यस्य । विकशिते, मुद्रारहिते च ।

विम्ब पु॰ न॰ । वी+वन्-मुम्-ह्रस्वौ । दर्पणादौ भासमानप्रतिविम्बाश्रये, कमण्डलौ च । सूर्य्यादिमण्डले च ककलासे पु॰ । विम्बायाः फलम् अण् तस्य लुप् । विम्बिकाफले ।

विम्बजा स्त्री॰ विम्बं फलं जायतेऽस्याः जन-ड । विम्बिकावृक्षे (तेलाकुचा) ।

विम्बट पु॰ विम्बमटति अट-अच् शक॰ । सर्षपे ।

विम्बा(म्बी) स्त्री॰ विम्बमस्त्यस्याः अच् वा गौ॰ङीष् । (तेलाकुचा) लताभेदे । स्वार्थे कन् । तत्र, सूर्य्यादिमण्डले च ।

वियत् न॰ वि+यम-क्विप् मलोपे तुक् । आकाशे ।

वियद्गङ्गा स्त्री॰ वियत्स्था गङ्गा । स्वर्गङ्गायां मन्दाकिन्याम् ।

वियात त्रि॰ वि+या-क्त । धृष्टे, निर्लज्जे च ।

वियोग पु॰ वि+युज-घञ् । विच्छेदे । ह॰ । पक्षियोगे [त्रि॰

वियोगिन् पु॰ वि+युज-घिनुण् । चक्रवाके, पक्षिणि, विच्छेदवति

विरक्त त्रि॰ वि+रञ्ज-क्त । विच्छिन्ने, विरते च ।

विरङ्ग पु० वि+रन्ज-घञ् । कङ्कुष्ठे ।

विरचित त्रि० वि+रच-क्त । कृते, निर्म्मिते च ।

विरजस्तमस् त्रि० विगते रजस्तमसी यतः । सत्वगुणप्रधाने ।

विरजस् विगतं रजो यस्याः । गतार्त्तवायां स्त्रियाम् । रजोगुणहीने त्रि० ।

विरजा स्त्री० विशेषेण रज्यते रन्ज-अ । दूर्व्वायां, गोलोकस्थे राधासखीभेदे तच्छापाज्जायमाने नदीभेदे च ।

विर(ञ्च)ञ्चि पु० वि+रच अच् इन् वा सुम् च । जगत्स्रष्टरि ।

विरण न० विशिष्टो रणो मूलमस्य । उशीरे (वेणारमूल) ।

विरत त्रि० वि+रम क्त । निवृत्ते । [रराहित्ये च ।

विरति स्त्री० वि+रम-क्तिन् । निवृत्तौ, विषयसेवायां-व्यापा-

विरल त्रि० वि+रा-कलन् । अवकाशे, विच्छिन्ने, अनिविड़े च

विरह पु० वि+रह-घञ् । विच्छेदे, अभावे, शृङ्गाररसस्य विप्रलम्भाख्ये अवस्थाभेदे च ।

विरहित त्रि० वि+रह-क्त । त्यक्ते, हीने च । [रागशून्ये त्रि०

विराग पु वि+रन्ज-घञ् । रागाभावे, विगतो रागो यस्य ।

विराज् पु० विशेषेण राजते क्विप् । क्षत्रिये ब्रह्माण्डात्मकस्थूलदेहाभिमानिनि आदिपुरुषे, छन्दोभेदे च ।

विराट पु० विशेषेण राटो यत्र । देशभेदे, तद्देशाधिपे नृपे च ।

विराध पु० राक्षसभेदे ।

विराधन न० वि+राध-ल्युट् । पीडायाम् ।

विराम पु० वि+रम-घञ् । अवसाने, विरतौ, निवृत्तौ च ।

विराल पु० वि+डल-घञ् डस्य रः । बिड़ाले पशुभेदे ।

विराव पु० वि+रु-घञ् । शब्दे ६ब० । विगतरवे त्रि० ।

विरिञ्च पु० वि+रिच-अच् हुम् च । विष्णौ जगत्स्रष्टरि वेधसि, शिवे च । इन् । तत्रैवार्थे । [रिते च

विरूढ़ त्रि० विशेषेण रोहति वि+रुह-क्त । जाते, अङ्कु-

विरूप त्रि० विकृतं रूपमस्य । दुष्टरूपयुक्ते, निन्दिते च पिप्पलीमूले न० । अतिविषायां, दुरालभायाञ्च स्त्री० ।

विरूपाक्ष पु० विरूपे विकटे अक्षिणी यस्य षच् समा० । महादेवे । विकटनेत्रे त्रि० ।

विरेक पु० वि+रिच-घञ् । मलादेरधोनिःसरणे, अतिरेके च

विरेचन न० वि+रिच-णिच्-ल्युट् । मलादेर्निःसारणे, ज्वरमध्ये विरेचन'मिति वैद्यकम् । विरेचयति वि+रिच-णिच्-ल्यु । पीलुवृक्षे पु० । भेदकमात्रे त्रि० ।

विरोक पु० न० वि+रुच-घञ् चस्य कः । छिद्रे, सूर्य्यकिरणे पु०

विरोचन पु० वि+रुच-युच् । सूर्य्ये अर्कवृक्षे, बलिपितरि प्रह्लादतनयेऽसुरभेदे, चन्द्रे च रोचयति रुच-णिच् ल्यु । रोहितकवृक्षे, श्योनाकवृक्षे, पूतकरञ्जे च पु० । रुचिकरे त्रि०

विरोध पु० वि+रुध-घञ् । वैरे, विरुद्धतायाम् न्यायोक्ते साध्येनासामानाधिकरण्यरूपे हेतुदोषे, यथा वह्निमान् जलादित्यत्र जलरूपहेतोर्वह्निना सामानाधिकरण्यं नास्ति ।

विरोधन न० वि+रुध-ल्युट् । वैरे ।

विरोधिन् पु० वि+रुध-णिनि । रिपौ, षष्टिसंवत्सरमध्ये 'जायते मानुषे कष्टं विरोधिनि न संशय' इत्युक्तलक्षणे वत्सरभेदे च ।

विरोधोक्ति स्त्री० अर्थालङ्कारभेदे, परवचनविरोधिवचने च ।

विल स्तृतौ तु०प०सक०सेट् । विलति अवेलीत् ।

बिल न० विल-क । छिद्रे, गुहायाञ्च । बिलमुत्पत्तिकारणत्वेनास्त्यस्य अच् । घोटकोत्तमे, वाजिनो 'बिलयोनय' इति कुमारः । वेतसे च पु० ।

विलक्ष पु० विलक्ष-अच् विस्मययुक्ते ।

विलक्षण त्रि० विशिष्टं लक्षणमस्य । विभिन्ने, विशेषणयुक्ते च । निष्प्रयोजनस्थितौ च न० । दानार्थं काञ्चनपुरुषमूर्त्तियुतशय्याभेदे स्त्री० । 'अशौचान्तात् द्वितीयेऽह्नि शय्यां दद्यात् विलक्षणामि'ति स्मृतिः ।

विलग्न त्रि० विशेषेण लग्नं लस्ज-क्त तस्य नः जस्य गः । संलग्ने । मध्यभागे, कटौ, उदितमेषादिराशौ च न० । 'गोचरे वा विलग्ने वे'ति ज्योतिषम् । [काले

विलम्ब पु० वि+लबि-घञ् । विलम्बने अशीघ्रत्वे प्रतीक्षणीय

विलम्बित त्रि० वि+लबि-क्त । अशीघ्रे, मन्दे च मध्यन्तत्वे न०

विलय पु० वि+ली-अच् । प्रलये, नाशे च ।

विलला स्त्री० वि+लल-अच् । श्वेतवलायाम् । [गोधायां च

विल(ले)शय पु० विले शेते-शी अच् वा अलुक्स० । सर्पे, मूषिके,

विलाप पु० वि+लप-घञ् । परिदेवनोक्तौ ।

विलास पु० वि+लस-घञ् । 'तात्कालिको विशेषस्तु विलासोऽङ्गक्रियादिषु' इत्युक्ते स्त्रीणां शृङ्गारचेष्टाभेदे, चेष्टाविशेषे, दीप्तौ च ।

विलासिनी स्त्री० विलासोऽस्त्यस्य इनि ङीप् । नार्य्यां, वेश्यायाञ्च । भोगवति त्रि० सर्पे, कृष्णे, वह्नौ, स्मरे, महादेवे चन्द्रे च पु० ।

विलीन त्रि० वि-ली-क्त । प्राप्तद्रवीभावे घृतादौ, विरते, नष्टे च 'विलीनाशेषपातके'ति भागवतम् ।

विलेपन न० विलिप्यतेऽनेन करणे ल्युट् । गात्रानुलेपनद्रव्ये पिष्टे घृष्टे वा चन्दनकुङ्कुमादौ । कर्म्मणि ल्युट् ङीप् । यवाग्वां, सुवेशायां स्त्रियाञ्च स्त्री० ।

विलेप्य पु० वि+लिप-यत् । यवाग्वाम् विलेपनीये त्रि० ।
विलोचन न०वि+लुच-करणे ल्युट् । नेत्रे, भावे ल्युट् । दर्शने
विलोडित न० वि+लोड-क्त । तक्रे । आलोडिते त्रि० ।
विलोम त्रि० विगतं लोम यत्र अच् समा० । विपरीते, अरघट्टके न० सर्पे, कुक्कुरे वरुणे च पु० ।
विलोमजिह्व पु० विलोमा विपरीता जिह्वा यस्य । गजे ।
विलोमवर्ण पु०विलोमजः स्वत्यनुक्रतया व्युत्क्रमजो वर्णः । उत्तमस्त्रियामधमवर्णेन जनिते सङ्कीर्णे वर्णे ।
विलोमी स्त्री० विशिष्टं लोम केशो यस्याः ५ब० अच् गौरा० ङीप् । आमलक्याम् ।
विलोल त्रि० वि+लुल-अच् । चञ्चले,विशेषसतृष्णे च ।
विल्ल न० विल-ल किञ्च तस्य नेत्त्वम् । आलवाले । [हीकन्दे
विल्लमूला स्त्री० विल्लमालविलमिव वेष्टितं मूलमस्याः । वारा-
विल्व पु० विल-वन् किञ्च । श्रीफलवृक्षे, तत्फलादौ, परिमाणे च न० । [पदार्थे शुष्कविल्वीत्यप्यत्र
विल्वपेषिका स्त्री० विल्वस्य पेषोऽस्त्यस्य ठन् । (वेलशुठा)
वि(वी)वध पु०वि+वध-अच् वा दीर्घः । धान्यतण्डुलादेराहरणे भारे स्कन्धवहनयोग्ये (वाक) काष्ठभेदे च ।
विवर न० वि+वृ-अप् । छिद्रे, दोषे च ।
विवरण न०वि+वृ-ल्युट् । व्याख्याने, तत्कारके ग्रन्थभेदे च ।
विवरनालिका स्त्री०विवरयुक्तं नालमस्यस्याः ठन् । वेणौ(वांश)
विवर्ण त्रि० विरुद्धो वर्णोऽस्य । अधमे,नीचे च ।
विवर्त्त पु० वि+वृत-घञ् । नृत्ये,समुदाये, अपवर्त्तने वेदान्तोक्ते कारणात् विषमसत्ताकतया उत्पद्यमाने कार्य्ये च । यथा रज्ञात् रजतम् ब्रह्मणो जगत् ।
विवश त्रि० विगतो वश आयत्तता यस्य । अस्वतन्त्रे, व्याकुले च 'विवशा कामवधू'रिति कुमारः क्षतरोधे च ।
विवस्वत् पु० वि+वस-क्विप् अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः । सूर्य्ये, अर्कवृक्षे, अरुणे, देवे च ।
विवाद पु० विरुद्धोवादः । 'ऋणादिदायकलहे द्वयो र्बहुतरस्य वा । विवादो व्यवहारश्चे'त्युक्तलक्षणे व्यवहारे, कलहे च ।
विवाह पु० वि-वह-घञ् । दारपरिग्रहे, तज्जनके व्यापारे च
विवाहित पु० विवाहो जातोऽस्य तारं०इतच् । जातविवाहे ।
विवाह्य त्रि०वि+वह-ण्यत् । विवाहयोग्ये , विशेषेण वाह्ये च
विविक्त त्रि० वि+विच-क्त । निर्ज्जने, पवित्रे, असंयुक्ते च । कर्त्तरि-क्त । विवेकिनि त्रि० । दुर्भगायां स्त्रियां स्त्री० ।
विविध त्रि० विभिन्ना विधा यस्य । नानाप्रकारे ।
विवीत पु० विशिष्टं वीतं गवादिप्रचारस्थानं यत्र । प्रचुरतृणघासादियुक्ते देशे ।
विवृत त्रि० वि+वृ-क्त । विस्तृते व्याख्याते च ।
विवृति स्त्री० वि+वृ-क्तिन् । विस्तारे व्याख्याने च ।
विवेक पु० वि+विच-घञ् । याथार्थ्येन वस्तुस्वरूपावधारणे प्रकृतिपुरुषयोर्भेदज्ञाने च ।
विवोढृ पु० वि+वह-तृच् । जामातरि ।
विव्वोक पु०वि+वा-कु तस्य ओक स्थानम् । 'गर्वाभिमानादिष्टेपि विव्वोकोऽनादरक्रिये'त्युक्तलक्षणे स्त्रीणां शृङ्गारचेष्टाभेदे ।
विश प्रवेशे तु०पर०सक०अनिट् । विशति अविक्षत् ।
विश् पु० विश-क्विप् । मनुजे, वैश्ये च ।
विशङ्कट त्रि० वि+शङ्कटच् । विशाले । [च त्रि० ।
विशद पु० वि+शद-अच् । शुभ्रवर्णे । तद्वति विमले, व्यक्ते
विशय पु०वि+शी-अच् । संशये 'विषयोविशयश्चैवेति' मीमांसा
विशर पु० वि+शॄ-अच् । बधे ।
विशल्यकृत् पु० विशल्य तत्प्रहारवेदनानिवृत्तिं करोति कृ-क्विप् । (हापरमाली) वृक्षे ।
विशल्या स्त्री० विगतं शल्यं तत्प्रहारवेदना यस्याः ५ब० । अग्निशिखवृक्षे, दन्तीवृक्षे, गुडूच्याम्, त्रिपुषायां अजमोदायाञ्च । विगतशल्ये त्रि० ।
विशसन न० वि+शस-हिंसने ल्युट् । मारणे ।
विशसन पु०विशस्यतेऽनेन ल्युट् । खड्गे,'असिर्विशसनः खड्ग इति खड्गस्तोत्रम् । [तत्र, मारिते
विशस्त त्रि० वि+शस-क्त । नाशिते अतीते च । वा इट् ।
विशाख पु०विशाखानक्षत्रे भवः अण् । कार्त्तिकेये । धन्विनां वितस्त्यन्तरालपादावस्थाने, पुनर्नवायां, याचने च ।
विशाखज पु० विशिष्टा शाखा यस्य तथा सन् जायते जन क । नारङ्गे, विशाखानक्षत्रजाते त्रि० ।
विशाखा स्त्री० विशिष्टा शाखा प्रकारो यस्याः । बहुलनक्षत्रात्मकेऽश्विन्यवधिके षोड़शे नक्षत्रे कठिल्लके च ।
विशारण न० वि+शॄ-स्वार्थे णिच्-ल्युट् । मारणे ।
विशारद पु० विशालं ददाति दा-क लस्य रः । वकुलवृक्षे क्षुद्रदुरालभायां स्त्री० पण्डिते, प्रगल्भे, श्रेष्ठे च त्रि० ।
विशाल त्रि० वि+शालच् । विस्तीर्णे, बृहति च । मृगभेदे, नृपभेदे च पु । इन्द्रवारुण्याम्, माहेन्द्रवारुण्यां नदीभेदे च स्त्री० विशालां विरजां तथेति पुराणम् । [टवृक्षे
विशालता स्त्री०विशालस्य भावः तल् । पार्श्वविस्तारे । [अक्षो
विशालतैलगर्भ पु०विशालं विस्तीर्णं तैलं गर्भे फलमध्ये यस्य ।

विशालत्वच् पु० विशाला त्वक् यस्य । सप्तच्छदे वृक्षे ।
विशालपत्त्र पु० विशालं पत्त्रमस्य । कासालौ,तालवृक्षे च ।
विशालाक्ष पु० विशाले अक्षिणी यस्य षच्समा० । महादेवे, गरुडे,विष्णौ च वृहन्नेत्रे,त्रि०पार्वत्यां नागदन्त्यां च स्त्री०ङीप्
विशाली स्त्री० वि+शालच् गौरा०ङीष् । अजमोदायाम् ।
विशिख पु०विशिष्टा विगता वा शिखा यस्य । शरवृक्षे, बाणे, तोमरे च द्व० शिखारहिते त्रि० । नालिकायाम् रथ्यायाञ्च स्त्री० ।
विशिष्ट त्रि० वि+शिष-क्त । युक्ते, विलक्षणे, विशेषयुक्ते च।
विशिष्टाद्वैत न०रामानुजाद्युक्ते प्रकृतिविशिष्टस्य ब्रह्मणोऽद्वयत्वे
विशीर्ण त्रि० वि+शॄ-क्त । शुष्के, जरावस्थापन्ने च ।
विशीर्णपर्ण पु० विशीर्णं पर्णमस्य । निम्बवृक्षे ।
विशुद्ध त्रि० वि+शुध-क्त । दोषरहिते, विशदे च ।
विशुद्धि स्त्री० वि+शुध-क्तिन् । शोधने,दोषराहित्ये च ।
विशृङ्खल त्रि०विगता शृङ्खला पद्धति र्यस्याः । परिपाटीशून्ये
विशेष पु० वि+शिष-घञ् । प्रभेदे, प्रकारे, व्यक्तौ, तिलके, 'अन्त्योनित्यद्रव्यवृत्तिर्विशेषः परिकीर्त्तित' इति वैशेषिकोक्ते पदार्थभेदे, अर्थालङ्कारभेदे च।
विशेषक पु०न०विशेषयति वि+शिष-णिच्-ण्वुल् । ललाटकृते तिलके । विशेषकर्त्तरि त्रि० 'त्रिभिर्श्लोकैर्विशेषकमि'त्युक्ते एकवाक्यतापन्ने श्लोकत्रये न० ।
विशेषगुण पु० कर्म० । वैशेषिकोक्ते 'बुद्ध्यादिषटकं रूपादिचतुष्कं स्नेहभावने । स्वाभाविकद्रवत्वञ्च अदृष्टं शब्द-एव चे'त्युक्तेषु गुणभेदेषु ।
विशेषण न० विशिष्यतेऽनेन वि+शिष-ल्युट् । भेदकधर्म्मे-गुणक्रियादौ यथा नीलम् उत्पलं चलो गौरित्यादौ गुणक्रियादिर्भेदकधर्म्मः ।
विशेषविधि पु० विशेषे विधिः।सामान्यविशेषयोर्मध्ये विशेषगोचरे विधाने यथा ब्राह्मणेभ्यो दधि दीयतां शाकिण्ड्याय तक्रमित्यत्र शाकिण्ड्यस्य ब्राह्मणविशेषत्वेन तद्विषये दधिदानापवादेन तक्रदानविधिः ।
विशेषित त्रि० वि+शिष-णिच्-क्त। भेदिते विशेषणयुक्तीकृते च
विशेषोक्ति स्त्री० अर्थालङ्कारभेदे ।
विशेष्य त्रि० विशिष्यते भेद्यते गुणादिभिरसौ वि+शिष-ण्यत् । गुणादिभिर्भेद्ये,व्यवच्छेद्ये, पदार्थे धर्म्मिणि च ।
विशोक पु० विगतः शोकः यस्मात् यस्य वा । अशोकवृक्षे शोकरहिते त्रि० योगशास्त्रोक्ते चित्तवृत्तिभेदे स्त्री० ।
विशोधनी स्त्री० विशुध्यतेऽनया शुध-ल्युट् ङीप् । दन्तीवृक्षे भावे ल्युट् । शोधने न० वि+शुध-ल्यु । शोधनकारके त्रि० ।
विशोधिन् त्रि० वि+शुध-णिच् णिनि । शोधनकारके त्रि० । नागदन्त्यां स्त्री०ङीप् ।
विश्र(श्रा)णन न० वि+श्रण-णिच्-ल्युट् वा वृद्धिः । दाने ।
विश्रब्ध त्रि० वि+श्रन्भ-क्त । विश्वस्ते 'विश्रब्धं परिचुम्बितः' इति सा० । शान्ते, अनुद्धते, गाढे च ।
विश्र(श्रा)म पु० वि+श्रम-घञ् वा वृद्धिः । विरामे प्रवृत्त व्यापारस्यावसाने च । [वध च ।
विश्रम्भ पु० वि+ श्रन्भ-घञ् । विश्वासे, प्रत्यये, केलिकलहे
विश्राव पु० वि+श्रु-घञ् । प्रसिद्धौ ख्यातौ च ।
विश्रुत पु० वि+श्रु क्त । विख्याते ।
विश्लिष्ट त्रि० वि+श्लिष-क्त। वियुक्ते, शिथिले च ।
विश्लेष पु० वि+श्लिष-घञ् । वियोगे शैथिल्ये च ।
विश्व न०विश-व । जगति संसारे । तदभिमानिनि जीवे पु० । श्राद्धदेवविशेषे पु० ब०प०। सकले त्रि० तदर्थेऽस्य सर्व्वनामता ।
विश्वकर्म्मन् पु० विश्वेषु कर्म्म व्यापारो यस्य । सूर्य्ये, देवशिल्पिनि, मुनिभेदे, परमेश्वरे च ।
विश्वकृत् पु० विश्वं करोति कृ-क्विप् । विश्वकर्मणि,परमेश्वरे च
विश्वकेतु पु० विश्वे केतवोऽस्य । अनिरुद्धे ।
विश्व(ष्व)क्सेन विशु(षु)चीसेनायस्य। विष्णौ, प्रियङ्गुवृक्षे स्त्री०।
विश्वगन्ध पु० विश्वतो गन्धोऽस्य। वोले गन्धरसे,पलाण्डौ च
विश्वगन्धा स्त्री० विश्वे सकला गन्धा यस्याः । पृथिव्याम् ।
विश्वग्रन्थि स्त्री० विश्वतो ग्रन्थिर्यस्याः । हंसपदीलतायाम्
विश्व(ष्व)च् अव्य०विश्वमञ्चति क्विप् विशु(षु) आदेशः । सर्व्वत इत्यर्थे विश्वगामिनि त्रि० अद्र्यागमे विश्व(ष्व)द्र्यङ्प्यत्र ।
विश्वधारिणी स्त्री० विश्वं धारयति धृ-णिनि । पृथिव्याम्
विश्वपर्णी स्त्री० विश्वतः पर्णान्यस्याः । भूम्यामलक्याम् ।
विश्वप्सन् पु० विश्वं प्साति भक्षति प्सा-कनिन् । अग्नौ,चन्द्रे देवे, विश्वकर्मणि, भूमौ च।
विश्वभेषज न० विश्वेषां भेषजम् । शुण्ठ्याम् ।
विश्वम्भर पु० विश्वं बिभर्त्ति भृ-अच् मुम् च । इन्द्रे, विष्णौ च । पृथिव्यां स्त्री० ।
विश्वरूपक न० विश्वं रूपमस्य कप् । कृष्णागुरुणि ।
विश्वरेतस् पु० विश्वं रेतोजन्यं यस्य । चतुर्मुखे ब्रह्मणि ।
विश्वरोचन पु० विश्वान् रोचयति रुच-णिच्-ल्यु । नाडीच शाके
विश्ववेदस् पु० विश्वं वेत्ति विद-असुन्। इन्द्रादौ देवे,सर्व्वज्ञे च
विश्वसार न० विश्वेषां सारम् । तन्त्रभेदे। संज्ञायां कन् । (फणिमनसा) वृक्षे पु० ।

विश्वसृज् पु० विश्वं सृजति सृज-क्विप्। चतुर्मुखे ब्रह्मणि।

विश्वस्त त्रि० वि+श्वस-क्त। जातविश्वासे, विश्वसितोप्यत्र त्रि० वा इट्। विधवायां स्त्रियां स्त्री०।

विश्वस्था स्त्री० विश्वतः तिष्ठति स्था क। शतावर्य्याम्।

विश्वाची स्त्री० विश्वमञ्चति अन्च क्विप्। अप्सरोभेदे।

विश्वात्मन् पु० विश्वमात्मा यस्य। विष्णौ।

विश्वामित्र पु० विश्वं मित्त्रमस्य पूर्व्वपददीर्घः। ब्रह्मर्षिभेदे गाधिसुते नृपे। [मिश्वरे च

विश्वामित्त्रप्रिय पु०६त०। नारिकेले श्रीरामे च। [पर

विश्वाराज् पु० विश्वेषु राजते राज-क्विन्। विश्वेषां राजनि,

विश्वावसु पु० विश्वेषां वसु यस्मात् पृ० दीर्घः। गन्धर्व्वभेदे। रात्रौ स्त्री०।

विश्वास पु० वि+श्वस-घञ्। इदमित्थमेवेत्याकारे चित्तवृत्तिभेदे, प्रत्यये, श्रद्धायाञ्च।

विश्वेदेव पु० ब, व० कर्म्म० अलुक्स०। 'क्रतुर्दक्षो वसुः सत्यः कामः कालस्तथा ध्वनिः। रोचकश्चाद्रवाश्चैव तथा चान्यः पुरूरवाः। विश्वेदेवा भवन्त्येते दश श्राद्धेषु पूजिता' इत्युक्ते श्राद्धदेवभेदे। विश्वदेवस्तु वह्नौ पु०।

विश्वेश पु० ६त०। शिवे, विश्वेश्वरादयोप्यत्र।

विश्वौषध न०विश्वेषु रोगेषु औषधम्। शुण्ठ्याम्।

विष व्याप्तौ जु०उभ०सक०अनिट्। वेवेष्टि वेविष्टे। अविषत् अविक्षत् त।

विष विप्रयोगे क्र्या०पर०अक०अनिट्। विष्णाति अविक्षत्

विष सेचने भ्वा०पर०सक० अनिट्। वेषति अविक्षत्।

विष् स्त्री० विष-क्विप्। विष्ठायाम्।

विष न० विष-क। जले, पद्मकेशरे, मृणाले, गन्धरसे, वत्सनाभे-विषे च गरलमात्रे पु०न०।

विषकण्टकिनी स्त्री० विषयुक्तं कण्टकमस्या अस्ति इनि। बन्ध्याकर्कोट्याम्।

विषकण्ठ पु० विषं कण्ठे यस्य। शिवे।

विषघा स्त्री० विषं हन्ति हन-ड नि०। कुत्वञ्च। गुडूच्याम्।

विषघातिन् पु०विषं हन्ति हन-णिनि। शिरीषवृक्षे। विषनाशके त्रि०।

विषघ्न पु०विषं हन्ति हन-क। शिरीषवृक्षे, यवासे, विभीतके, चम्पकवृक्षे च। हिलमोचिकायां (हेलेञ्चा) इन्द्रवारुण्याम्, वर्व्वरायाम्, भूम्यामलक्याम्, रक्तपुनर्नवायाम्, हरिद्रायाम्, वृश्चिकाल्याम्, महाकरञ्जे च स्त्री० ङीप्। विषनाशके त्रि०।

विषजिह्व पु० विषयुक्ता जिह्वेव पत्त्रमस्याः। देवताड़वृक्षे।

विषज्वर पु० विषमिव प्राणहन्ता ज्वरो यस्य। महिषे।

विषखण्ड न० विशेषेण षण्डम्। मृणाले।

विषतिन्दु पु० विषयुक्तस्तिन्दुः। कुपीलौ।

विषद् न०वि+षद-अच्। पुष्पकासीसे शुक्लवर्णे पु०। तद्वति त्रि०

विषदन्तक पु० विषं दन्ते यस्य कप्। सर्पे।

विषधर पु०विषं धरति धृ-अच्। सर्पे, 'विषधरविषमि'त्युद्भटः

विषधर्म्मन् पु० विषस्येव धर्म्मोऽस्य अनिच् समा०। (आलकुशी) लतायाम्।

विषनाशन पु० विषं नाशयति नश-णिच्-ल्यु। शिरीषवृक्षे

विषतुद् पु० विषं तुदति तुद-क्विप्। श्योनाकवृक्षे।

विषपुष्प न० विषमिव नीलं पुष्पमस्य। नीलपद्मे। कप्। मदनवृक्षे। कर्म्म०। नीलपुष्पे न०।

विषम त्रि० विगतो विरुद्धो वा समः। असमे, अयुग्मे उन्नतानते, दारुणे, सङ्कटे च 'भिन्नचिह्नचतुष्पादं विषमं परिकीर्त्तितमि'त्युक्ते पद्यभेदे न०। [सप्तच्छदे।

विषमच्छद पु० विषमाः अयुग्मानि सप्त छदाः यस्य।

विषमज्वर पु० विषम उग्रो ज्वर। ज्वरभेदे।

विषमनयन पु० विषमाणि अयुग्मानि त्रीणि नयनान्यस्य। शिवे। विषमनेत्रादयोप्यत्र।

विषमर्द्दनी स्त्री० विषं मृद्यतेऽनया मृद-ल्युट् ङीप्। गन्धनाकुल्याम्। स्वार्थे कन्। तत्रैव।

विषमस्थ त्रि० विषमे उन्नतानते सङ्कटे वा तिष्ठति स्था-क। उपद्रवप्राप्ते, सङ्कटस्थे, उन्नतानतदेशस्थे च।

विषमशिष्ट न० विषमं शिष्टं शासनम्। अनुचितशासने।

विषमायुध पु० विषमाणि अयुग्मानि पञ्च आयुधानि वाणा यस्य। कामे। विषमेष्वादयोऽप्यत्र।

विषय पु०विषिण्वन्ति स्वात्मकतया विषयिणं निरूपयन्ति सम्बध्नन्ति वा वि+षि-अच्। इन्द्रियगोचरे-शब्दादौ, देशे च।

विषयिन् न० विषयोऽस्त्यस्य इनि। ज्ञाने, इन्द्रिये च। विषयासक्ते त्रि०। राज्ञि, कामदेवे, ध्वनौ च पु०।

विषरूपा स्त्री० विषं मूषिकविषं रूषयति अतिक्रामति रूष-क। अतिविषायाम् (आतइच)।

विषलता स्त्री० विष-व्याप्तेव लता। इन्द्रवारुण्याम्।

विषविद्या स्त्री० विषाय तन्निवृत्तये विद्या। विषघ्नमन्त्रज्ञाने

विषवैद्य पु०विषे विषापहारे वैद्यश्चिकित्सकः।विषमन्त्रविद्यावति

विषशालूक पु० विषस्य मृणालस्य शालूकः। पद्मकन्दे।

विषहन्त्री स्त्री०विषं हन्ति हन-तृच् ङीप्। अपराजितायाम्।

विषहारके त्रि०। [विषहारके त्रि०।

विषहरी स्त्री०विषं हरति हृ-अच् गौ०ङीष्। मनसादेव्याम्

विषहा स्त्री० विषं हन्ति हन-ड। देवदालीलतायाम्।

विषा स्त्री० विषं नाश्यत्वेनास्त्यस्याः अच्। (आतइच) अतिविषयायाम्, बुद्धौ च।

विषाण न० विष+कानच्। पशुशृङ्गे, हस्तिदन्ते वराहदन्ते, कुष्ठौषधे, चीरकाकोल्याञ्च।

विषाणिका स्त्री० विषाणमस्त्यस्याः ठन्। शृङ्ग्याम् (गाडर-शिङा) कर्कटशृङ्गयाम्, आमलक्याञ्च।

विषाणिन् पु०विषाणमस्त्यस्य इनि। शृङ्गिणि, हस्तिनि च। शृङ्गाटके, ऋषभौषधे च पु०।

विषाद पु० वि+षद-घञ्।अवसादे, जडतायाञ्च।

विषादनी स्त्री० विषाय तन्निवृत्तये अद्यतेऽसौ अद-ल्युट्। पलाशीलतायाम्।

विषान्तक पु० विषस्यान्तक इव। शिवे, विषहरे त्रि०।

विषापह स्त्री० विषमपहन्ति अप+हन-ड। इन्द्रवारुण्याम्, नागदमन्याम्, अर्कमूलायाञ्च (ईशरमूल)।

विषाराति पु० ६त०। कृष्णधुस्तूरे।

विषारि पु०६त०। घृतकरञ्जे, महाचञ्चुशाके च। [तके

विषास्य पु० विषमास्ये यस्य। सर्पे विषाक्तमिवास्यमस्य। भल्ला

विषु अव्य०विष-कु। साम्ये, नानारूपे च।

विषुव न० विषु दिनरात्रयोः साम्यं वाति वा-क। समरात्रि दिनकालके अयनांशक्रमेण रवेः तुलामेषराशिसंक्रान्तिभेदे।

विषुवत् न० विषु साम्यमस्यास्ति मतुप् यवादि० मस वः। विषुवशब्दार्थे।

विषौषधी स्त्री० ६त०। नागदन्त्याम्।

विष्क हिंसायां चु आ०सक० सेट्। विष्कयते अविविष्कत। दर्शने उभ० विष्कयति ते अविविष्कत् त।

विष्कम्भ पु० वि+स्कन्भ-अच्। सूर्यचन्द्रयोगजातयोगमध्ये प्रथमे योगे,विस्तारे,प्रतिबन्धे, रूपककाव्याङ्गभेदे, योगिनां बन्धभेदे,वृक्षे, अवष्टम्भके-कीलकादौ च।

विष्किर पु० विकिरति वि+कृ-क सुट् च। विहगे।

विष्टप न० विश-कपन् तुट् च। भुवने।

विष्टब्ध त्रि० वि+स्तन्भ-क्त। प्रतिरुद्धे अवरुद्धे।

विष्टम्भ पु० वि+स्तन्भ घञ्। प्रतिबन्धे रोगभेदे च।

विष्टम्भिन् त्रि० वि+स्तन्भ-णिनि। प्रतिबन्धके रोगविशेष-जनके च।

विष्टर पु० वि+स्तृ-अप् षत्वम्। ‘ऊर्द्धकेशो भवेद्‌ब्रह्मा लम्ब-केशस्तु विष्टर’ इति ‘वामावर्त्तस्तु विष्टर’इति च स्मृत्युक्ते दर्भकृते आसनभेदे, आसनमात्रे, वृक्षे च। [विष्णौ।

विष्टरश्रवस् पु० विष्टरः कुशमुष्टिरिव श्रवसी कर्णावस्य।

विष्टरुहा स्त्री० विष्टा भूमौ प्रविष्टा सती रोहति रुह-क। स्वर्णकेतक्याम्।

विष्टार पु० वि+स्तृ-घञ् षत्वम्। पङ्क्तिच्छन्दोभेदे।

विष्टि स्त्री० विश-क्तिन् क्तिच् वा। वेतनं विना भारादिवहन-जन्ये क्लेशे, वेतने, कर्मणि, वर्षणे, प्रेषणे, तिथ्य-र्द्धात्मककरणमध्ये सप्तमे करणे कर्मकरे-भृत्ये, वेतनं विना कर्मकरे च पु०।

विष्ठा स्त्री० विविधं तिष्ठति स्था-क षत्वम्। पुरीषे।

विष्णु पु० विष-व्यापने नुक्। व्यापके, परमेश्वरे, वह्नौ शुद्धे, धर्मशास्त्रकारके मुनिभेदे च ‘मन्वत्रिविष्णुहारीते’ति स्मृतिः। ‘यस्मात् विश्वमिदं सर्व्वं तस्य शक्त्या महात्मनः। तस्मादेवोच्यते विष्णुर्विशधातोः प्रवेशनादि’त्युक्ते, वासुदेवेऽपि

विष्णुक्रान्ता स्त्री०३त०। अपराजितायाम् तस्याः विष्णुपरि त्यक्तत्वात्तथात्वम्। [त्विन प्रसिद्धः न्यायभाष्यकर्त्ता।

विष्णुगुप्त पु० चाणक्ये पण्डिते अयमेव वात्स्यायनपक्षिल-

विष्णुतैल न० वैद्यकप्रसिद्धे तैलभेदे।

विष्णुधर्म्म पु० विष्णूपासनायोग्यो धर्मः शाक०। विष्णूपास-नोचिते नियमभेदे उपचारात् तत्प्रतिपादके ग्रन्थे च।

विष्णुधर्म्मोत्तर न० विष्णु धर्म उत्तरः प्रधानः वर्ण्यत्वेन यस्य। संहिताभेदे।

विष्णुपद न० विष्णोः पदमिव व्यापकत्वात्। आकाशे।

विष्णुपदी स्त्री० विष्णुपदं कारणत्वेनास्त्यस्याः अच् गौरा० ङीष्। गङ्गायाम् वृषसिंहवृश्चिककुम्भराशौ रवेः संक्रान्तौ च

विष्णुमाया स्त्री०६त०। विष्णोः परमेश्वरस्य माया। अघटन-घटनपटीयस्याम् अविद्याशक्तौ, तदधिष्ठात्र्यां दुर्गायाञ्च।

विष्णुरथ पु० विष्णोः रथ इव गतिहेतुत्वात्। गरुडे।

विष्णुरात पु०विष्णुना रातः विष्णुर्वा रायाज्जीवनमस्मै रा-क्त वा। परीक्षिदाख्ये नृपे सहि गर्भस्थएव अश्वत्थामास्त्रेण दग्धः सन् मृतः प्रसवानन्तरञ्च विष्णुना पुनर्जीवित इति भारतम्

विष्णुवल्लभा स्त्री० ६त०। तुलस्याम्, अग्निशिखावृक्षे च।

विष्णुवाहन पु०विष्णुं वाहयति स्थानान्तरं नयति वह-णिच् ल्यु। गरुडे।

विष्णुवाह्य पु०विष्णुर्वाह्योऽस्य। गरुडे। [कर्षणशब्दे टङ्कारे

विष्फार पु०वि+स्फुर णिच् अच आत् अच् षत्वम्। धनुर्गुणा-

विष्य त्रि० विशेषेण वध्यः विष+यत्। विषेण वध्ये।

विष्वक्सेन पु० विषुची सेना यस्य । विष्णौ विष्णुनिर्म्माल्य भक्षके, तद्गणभेदे च । प्रियङ्गौ स्त्री० । [च

विष्वक्सेनप्रिया स्त्री० ६त०। लक्ष्म्याम् (चामर आलु) भेदे

विष्वाण न० वि+ष्वन-ख्वुल् षत्वणत्वे । भोजने ।

विष्वाण पु० वि+ष्वन-घञ् षत्वणत्वे । भोजने ।

विस न० वि+षो-क । मृणाले ।

विसकण्ठिका स्त्री० विसं मृणालमिव कण्ठोऽस्त्यस्याः ठन् । बलाकायाम् ।

विस उत्सर्गे दि०पर०सक०सेट् । विस्यति अवेसीत् ।

विसंवाद पु० वि+सम्+वद-घञ् । विप्रलम्भे, वञ्चने, अन्यथा स्थितस्य वस्तुनोऽन्यथा कथनादौ च।

विसकुसुम न०विषयुक्तं कुसुमम् । पद्मे ।

विसङ्कट पु० विशिष्टो सङ्कटो यस्मात् । सिंहे इङ्गुदीवृक्षे च ।

विसनाभि स्त्री० विसं नाभौ यस्य । पद्मिन्याम् पद्मसमूहे च

विसर पु० वि+सृ-अप् । समूहे, विस्तारे च ।

विसर्ग पु० वि+सृज-घञ् । दाने, त्यागे, जलत्यागे, विसर्ज्जनीयाख्ये वर्णभेदे, मोक्षे, प्रलये च भूतसर्गविसर्गादि नवलक्षणलक्षितमिति श्रीधरः। [ल्युट् । प्रेरणे ।

विसर्ज्जन न०वि+सृज-ल्युट् । दाने, त्यागे च। वि+सृज-णिच्

विसर्प पु० वि+सृप-अच् । रोगभेदे ।

विसर्पण न० वि+सृप-ल्युट् । प्रसारे ।

विसार पु० विसरति सर्पति वि+सृ-घञ्। मत्स्ये ।

विसारिन् त्रि० वि+सृ-णिनि । प्रसरणशीले । मत्स्ये पु० माषपर्ण्यां स्त्री० ङीप् । [पद्मसमूहे पद्मलतायाञ्च ।

विसिनी स्त्री० विसानां समूहः तद्युक्तो देशो वा इनि ।

विसूचिका स्त्री० विशिष्टा सूचीव इवार्थे कन् । रोगभेदे ।

विसृत त्रि० वि+सृ-क्त । विस्तीर्णे ।

विसृत्वर त्रि० वि+सृ-क्वरप् । प्रसरणशीले । स्त्रियां ङीप् ।

विसृमर त्रि० वि+सृ-क्मरच् । विसरणशीले ।

विसृष्ट त्रि० वि+सृज-क्त । प्रेरिते 'रघवे विसृष्ट, इति रघुः क्षिप्ते'त्यक्ते च । [रक्तिकापरिमाणे च।

विस्त पु०न० विस-उत्सर्गे क्त नि० नइट् । सर्षकर्षे, अशीति

विस्तर पु० वि+स्तृ-अप् । शब्दसमूहे, वाक्यसङ्घे, विस्तारे, प्रणये, समूहे च । आधारे अप् । पीठे ।

विस्तार पु० वि+स्तृ-संज्ञायां कर्त्तरि घञ् । विटपे भावे घञ् । विस्तीर्णतायाम् समासवाक्य स्ये पदसमूहे च ।

विस्तीर्ण त्रि० वि+स्तृ-क्त । विपुले विस्तारयुक्ते विशाले च।

विस्तीर्णपर्ण न० विस्तीर्णानि पर्णान्यस्य । मानके ।

विस्तृत त्रि० वि+स्तृ-क्त। विस्तारयुक्ते । [वह्निकणे विषभेदे च

विस्फुलिङ्ग पु० विस्फुरति वि+स्फुर-ड वाषः तद् लिङ्गमस्य ।

विस्फोट पु० विस्फुटति वि+स्फुट-अच्। (विषफोड़ा) पदार्थे, स्वार्थे कन्। स्फोटकभेदे विस्फोटकभया 'भेषपहेति शीतला स्तोत्रम् ।

विस्मय पु० वि+स्मि-अच् । आश्चर्य्ये, अद्भुते, रसभेदे च ।

विस्मयान्वित त्रि० ६त० । विस्मययुक्ते, आश्चर्य्ययुक्ते च ।

विस्मापन पु० विस्मि-णिच्-अच-आत् ल्यु । कुहके, कामदेवे च । गन्धर्व्वपुरे न० । विस्मायनमप्यत्र ।

विस्मित पु० वि+स्मि-क्त । विस्मययुक्ते ।

विस्मृत त्रि० विस्मृ-क्त । स्मरणाविषये ।

विस्मृति स्त्री० वि+स्मृ-क्तिन् । स्मरणाभावे ।

विस्र न० विस-रक् । आमगन्धौ ।

विस्रंस पु० वि+स्रन्स-घञ् । पतने, क्षरणे च ।

विस्रगन्धा स्त्री० विस्रो गन्धोऽस्याः । त्रपुषायाम् ।

विस्रगन्धि पु० विस्रस्येव गन्धोऽस्य इत्समा० । हरिताले ।

विस्रम्भ पु० वि+स्रन्भ-घञ् । विश्वासे, प्रत्यये, परिचये च ।

विस्रम्भिन् त्रि०वि+स्रन्भ-णिनि । विश्वासयुक्ते, प्रणयिनि च

विस्रसा स्त्री० वि+स्रन्स-क । जरायाम् ।

विस्रसा स्त्री०वि+स्रसः आमगन्धोऽस्त्यस्याः अच्। त्रपुषायाम्

विहग पु०विहायसा गच्छति गम-ड नि०। पक्षिणि पु०विहङ्गोप्यत्र

विहङ्गम पु० विहायसा गच्छति गम-खच् नि० पक्षिणि ।

विहङ्गराज पु० ६त० अच् समा० । गरुडे 'विहङ्गराजाङ्कइहैरिति माघः । [सायाञ्च ।

विहनन न०विहन्यते वि+हन-ल्युट् । तूलपिञ्जुले,विघ्ने, हिं

विहर पु० वि+हृ-अप् । वियोगे । ल्युट् । तत्रैव न० ।

विहसित न० वि+हस-क्त । मध्यमहासे ।

विहस्त त्रि० विगतो हस्तो हस्तावलम्बनं यस्य । व्याकुले । पण्डिते, षण्ढे च पु० ।

विहापित न० वि+हा-णिच्-क्त । दाने ।

विहायस् पु० न० वि+हय-असुन् नि० वृद्धिः । आकाशे पक्षिणि च स्वार्थे अच् । विहायसमप्याकाशे न० ।

विहार पु० वि+हृ-घञ्। क्रीड़ार्थं पादाभ्यां गमने, भ्रमणे, स्कन्धे, लीलायां, बौद्धदेवालये,वैजयन्ते च ।

विहित त्रि० वि+धा-क्त । कृते, विधिना बोधिते च ।

विहीन त्रि० वि+हा-क्त । त्यक्ते, वर्ज्जिते च ।

विहृत न०वि+हृ-भावे क्त। विहारे, स्त्रीणां चेष्टाभेदे च ।

विह्वल त्रि० वि+ह्वल-अच् । भयादिना व्याकुले, विलोने च ।

वी कान्तौ जनने च अक॰गतौ व्याप्तौ क्षेपे भोजने च सक॰ अदा॰ उभ॰ अनिट्। वेति अवैषीत्।
वी(वि)काश पु॰वि+काश-घञ् वा दीर्घः। रहसि, प्रकाशे च।
वीक्षण न॰ वि+ईक्ष-करणे ल्युट्। नेत्रे। भावे ल्युट्। दर्शने
वीङ्खा स्त्री॰ वि+इखि-अच्। स्पृक्काशिम्ब्याम्। अ। गतिभेदे, नृत्ये, अश्वगतिभेदे, सख्यौ च।
वीचि(ची) पु॰स्त्री॰ वे-डीचि स्त्रीत्वे वा ङीप्। तरङ्गे, अवकाशे, सुखे, अल्पे, किरणे च।
वीचितरङ्ग पु॰ वीचेरिव तरङ्गो यत्र। वीचितो यथा उत्तरोत्तरं तरङ्गजननमेवं स्वजन्यजन्यादिरूपे न्यायभेदे यथा शब्दस्य ढक्कादिदेशे उद्भवस्तज्जन्यशब्दपरम्परया श्रोत्रेण सह सम्बन्धात् श्रवणम्।
वीचिमालिन् पु॰ वीचीनां मालाऽस्त्यस्य इनि। समुद्रे।
वीज व्यजने अद॰चुरा॰उभय॰सक॰सेट्। वीजयति ते अविवीजत्-त। 'वीज्यते स हि सन्नप्र' इति कुमारः।
वीज न॰ वी-क्विप् जन-ड कर्म॰। कारणे, शुक्रे, अङ्कुरे, तत्त्वावधाने, मज्जनि, अव्यक्तगणितभेदे, मन्त्रभेदे, धान्यादेः फलादौ च।
वीजक पु॰ वीजेन कायति कै-क। मातलुङ्गे। [वराटके।
वीजकोश पु॰ वीजानां कोश इवाधारः। पद्मवीजाधारे
वीजगर्भ पु॰ वीजानि गर्भे यस्य। पटोले।
वीजगुप्ति स्त्री॰ वीजानां गुप्तिर्यस्याम्। शिम्ब्याम्।
वीजन न॰वीज-ल्युट्। व्यजने। करणे ल्युट्। चामरादौ। वस्तुनि, चक्रवाके, जीवञ्जीवविहगे च पु॰।
वीजपादप पु॰ वीजप्रधानः पादपः। भल्लातकवृक्षे।
वीजपुष्प न॰ वीजात् पुष्पं यस्य। मरुवके। [वीजपूर्णोऽप्यत्र
वीजपूर पु॰ पूर्य्यते पूर-घञ् ३त॰। (टावा लेबु) जम्बीरभेदे
वीजफलक पु॰ वीजानि फले यस्य कप्। वीजपूरे जम्बीरे।
वीजमातृका स्त्री॰ वीजानां मातेव स्वार्थे कन्। पद्मवीजे।
वीजरुह पु॰वीजेन रोहति रुह-क। वीजमात्रजाते धान्यादौ
वीजरेचन न॰ वीजं रेचयति रिच-ल्यु। वीजेषु मध्ये रेचके जयपालवीजे।
वीजवपन न॰ वीजानि उप्यन्तेऽत्र वप-आधारे ल्युट्। क्षेत्रे। भावे ल्युट्। वीजस्य उत्पादनार्थं क्षेपणे।
वीजरत्न न॰ वीजं रत्नमिवास्य। माषकलाये।
वीजवृक्ष पु॰ वीजमात्राज्जातो वृक्षः। असनवृक्षे।
वीजसञ्चय पु॰ वीजानां वपनयोग्यधान्यादीनां सञ्चयः संग्रहः सम्+चि-अच्। वपनयोग्यधान्यादिसंग्रहे।
वीजसू पु॰ वीजं सूते सू-क्विप्। पृथिव्याम्। [कृष्टे क्षेत्रे।
वीजाकृत त्रि॰ वीजेन सह कृष्टम् डाच् कृ-क्त। वीजेन सह
वीजाम्ल न॰ वीजेनाम्लमिव। वृक्षाम्ले। [विशिष्टे त्रि॰
वीजिन् पु॰वीजमस्त्यस्य इनि। उत्पादके पितरि। वीज-
वीज्य त्रि॰ विशेषेण इज्यः वि+यज-क्यप्। कुलीने।
वीटि(टी) स्त्री॰ वि+इट-इन् वा ङीप्। (पानेर वीड़ा) सज्जिततताम्बूले। स्वार्थे कन्। तत्रैव।
वीणा स्त्री॰ अज-न वीभावः टा॰ पत्वम्। स्वनामख्याते वाद्यभेदे। [दण्डे।
वीणादण्ड पु॰ ६त॰। वीणावाद्यस्यतालावूपरिस्थे काष्ठ-
वीणावाद त्रि॰ वीणां वादयति वद-णिच्-अण्। वीणावादके
वीत न॰वि-इण्-क्त। युद्धासमर्थे हस्त्यश्वादिसैन्ये, अङ्कुशकर्मणि न्यायाद्युक्ते अनुमानभेदे च। शान्ते गते च त्रि॰।
वीतंस पु॰ वि-तनुस-घञ् वा दीर्घः। मृगपक्षिणां बन्धनोपकरणे दामप्रभृतौ, विश्वासहेतुप्रावरणे च।
वीतशोक पु॰ वीतः विगतः शोको यस्मात् यस्य वा। अशोकवृक्षे, शोकहीने त्रि॰। [क्विप्। घोटके पु॰।
वीति स्त्री॰ वी-क्तिन्। गतौ, दीप्तौ, भोजने, याचने च।
वीतिहोत्र पु॰ वीतये पुरोडाशादिभक्षणाय हूयन्ते देवा अत्र हु-त्रन्। वह्नौ। [वर्त्मनि, दृश्यकाव्यनाटकाङ्गभेदे च।
वीथि(थी) स्त्री॰विथ-इन् पृ॰वा ङीप्। पङ्क्तौ, श्रेणौ, गृहाङ्गे,
वीथ्यङ्ग पु॰ वीथिरङ्गमस्य। दृश्यकाव्यभेदे।
वीध्र त्रि॰ वि-इन्ध-रक्। निर्मले। नभसि, वायौ च पु॰।
वीनाह पु॰ वि-नह-घञ्। कूपादिमुखबन्धनसाधने (पाट) ख्याते पदार्थे।
वीप्सा स्त्री॰वि+आप-सन्-अच-ईत्-अ अभ्यासलोपश्च। व्याप्तौ
वीब अद॰चु॰आ॰अक॰ सेट्। वीबयते अविवीबत्।
वीभ शौर्य्यहेतुके उद्यमे विकत्थने च भ्वा॰अक॰सेट्। चङि न ह्रस्वः। वीभते अवीभिष्ट।
वीर न॰ अज-रक् वीभावः वीर-अच् वा। मरिचे, पद्ममूले, काञ्जिके, उशीरे च। संज्ञायां कन्। करवीरे, वेगवति शौर्य्ययुक्ते च त्रि॰ तन्त्रोक्ते कुलाचारे न॰ तद्वति त्रि॰ शूद्रायां स्त्री॰।
वीरक पु॰ वि+ईर-ण्वुल्। करवीरे।
वीरण न॰ वि+ईर-ल्यु। उशीरे (वेणारमूल)।
वीरतर न॰ वि+ईर-अच् तरप्। वीरणे, शूरतरे त्रि॰।
वीरतरु पु॰ वि+ईर-अच् कर्म॰। अर्ज्जुनवृक्षे कोकिलाक्षे, भल्लातके, (भेला) विल्वभेदे च वीरवृक्षादयोऽप्यत्र। [याम्।
वीरपत्नी स्त्री॰वीरः पति र्यस्याः नुक् ङीप् च। वीरभार्य्या

वीरपत्त्रा स्त्री० वीरयति वीर-अच् तथाभूतं पत्त्रं यस्याः । विजयायाम् भङ्गे ।

वीरपान(ण) न० वीराणां पानम् वा णत्वम् । युद्धाय युद्धखेदापनुत्तये वा सुरापानादौ ।

वीरभद्र पु० वीरो भद्रोऽस्य । अश्वमेधीयेऽश्वे वीरेषु भद्रम् । वीरणे न० ।

वीररजस् न० वीर इव रजः रक्तत्वात् । सिन्दूरे ।

वीरसू स्त्री० वीरं सूते सू+क्विप् । वीरमातरि ।

वीरसेन पु० वीरा सेना यस्य । नलराजजनके नृपभेदे ।

वीरहन् पु० वीरयति शौर्य्यान्वितं करोति वीर-णिच् अच् । वीरो यज्ञाग्निस्तं हतवान् हन-क्विप् । नष्टाग्नौ विप्रे ।

वीरा स्त्री० वि+ईर-अच्, वीर+अच् वा । सुरानामगन्धद्रव्ये, क्षीरकाकोल्याम्, आमलक्याम्, एलवालुकायां, पतिपुत्रवत्यां स्त्रियां, रम्भायां, विदार्य्याम्, दुग्धिकायाम्, क्षीरवेदार्य्यां, काकोल्यां, महाशतावर्य्यां, घृतकुमार्य्याम्, अतिविषायां, द्राक्षायाम्, शिंशपावृक्षे च (शिशु) ।

वीराम्ल पु० वीरयति शौर्य्यान्वितं करोति वीर-णिच-अच् कर्म्म० । अम्लवेतसे । [ङ्करे युद्धक्षेत्रे ।

वीराशंसन न० वीरैराशस्यतेऽत्र आ+शन्स-ल्युट् । भय-

वीरासन न० वीरस्येवासनम् । 'एकपादमथैकस्मिन् विन्यसेदुरुसंस्थितम् इतरस्मिन् तथा पश्चात् वीरासनमितिस्मृत' मित्युक्ते आसनभेदे । [लतायाम् ।

वीरुध्(धा) स्त्री० वि+रुध-क्विप् दीर्घः वा टाप् । विस्तृतायां

वीरेश्वर त्रि० ६त० । वीरपतौ । काशीस्थे शिवलिङ्गभेदे पु०

वीर्य्य न० वीर-यत्, वीरस्य भावो यत् वा । देहस्थे चरमधातौ शुक्रे, पराक्रमे, बले, प्रभावे, तेजसि, दीप्तौ च । [युक्ते च

वीर्य्यवत् त्रि० वीर्य्यमस्त्यस्य मतुप् मस्य वः । बलवति, वीर्य्य-

वीवध पु० विशेषेण वध्यतेऽत्र वध-घञ् न वृद्धिः । तण्डुलादिसंपद्धे, मार्गे, भारे च । [वाहके ।

वीवधिक पु० वीवधः भारवहनं शिल्पमस्य ठन् । भार-

वीहार पु० विह्रियतेऽत्र वि+हृ-घञ् दीर्घः । बुद्धमन्दिरभेदे । भावे घञ् । विहारे ।

वुग योगे भ्वा० पर० सक० सेट् इदित् । वुङ्गति अवुङ्गीत् ।

वुट हिंसायां चुरा० उभ० सक० सेट् । वोटयति ते अवूवुटत् त इदित्त्वे वुण्टयति ते अवुवुण्टत् त । [अवुवुन्धत् त ।

वुध हिंसायां चुरा० उभ० सक० सेट इदित् । वुन्धयति ते

वुश(स) विभागे, पृथक्करणे च दि० पर० सक० सेट् । वुश्य(स्य)ति अवोशी(सी)त् । [अवु(बु)वू(बू)षत् त ।

वू(बू)ष हिंसायां चुरा० उभ० सक० सेट् । वू(बू)षयति ते

वृ आवरणे चु० उ० सक० सेट् । वारयति ते अवीवरत् त ।

वृ सेवायां क्र्या० आ० सक० सेट् । वृणीते 'वृणते हि विमृश्यकारिणं' मिति भारविः । अवरीष्ट-अवरिष्ट-अवृत । [रीष्ट अवृत ।

वृ वरणे भ्वा० उभ० सक० सेट् । वरति ते अवारीत् अवरिष्ट अव-

वृ वरणे स्वादि० क्र्या० च उभ० सक० सेट् । वृणोति वृणुते वृणाति वृणीते अवारीत् अवरिष्ट अवरीष्ट अवृत ।

वृंहित न० वृंहि-क्त । करिगर्जने ।

वृक आदाने भ्वा० आत्म० सक० सेट् । वर्कते अवर्किष्ट ।

वृक पु० वृक-क । कुक्कुराकारे हरिणघातके व्याघ्रभेदे । काके, वकवृक्षे, क्षत्रिये, अनेकद्रव्यजन्ये धूपे, सरलद्रवे, उदरस्थे वह्निभेदे च अम्बष्ठायां स्त्री० वा गौरा० ङीष् । वृकस्त्रियां स्त्री० ङीप् ।

वृकदंश पु० वृकं दशति दन्श-अच् । कुक्कुरे । [दशाङ्गादौ धूपे

वृकधूप पु० वृक्यते वृक-घञर्थे क कर्म० । नानाद्रव्यमिश्रिते

वृकधूर्त्त पु० वृक इव धूर्त्तः । शृगाले । (तेओड़ि) ।

वृकाक्षी पु० वृकस्येवाक्षि पुष्पमस्य षच् समा० ङीष् । त्रिवृति

वृकाराति पु० ६त० । कुक्कुरे वृकरिप्वादयोऽप्यत्र ।

वृकोदर पु० वृकनामाग्निरुदरे यस्य । 'यस्य तीक्ष्णो वृको नाम जठरे हव्यवाहनः । मया दत्तः स धर्म्मात्मा तेन चासौ वृकोदर' इत्युक्ते भीमे 'नृपमूचे वचनं वृकोदर' इति भारविः

वृक्ण त्रि० व्रश्च-क्त । छिन्ने ।

वृक्ष वरणे भ्वा० आ० सक० सेट् । वृक्षते अवृक्षिष्ट । [कुटजवृक्षे

वृक्ष पु० व्रश्च-क्स । व्रश्चनेऽपि जायमाने द्रुमे । ह्रस्वार्थे कन् ।

वृक्षचर पु० वृक्षे चरति चर-अच् । वानरे ।

वृक्षच्छाय न० ६त० । बहूनां वृक्षाणां छायायाम् ।

वृक्षधूप पु० वृक्षोऽपि धूपस्तत् साधनम् । सरलद्रुमे ।

वृक्षनाथ पु० ६त० । वटवृक्षे ।

वृक्षपाक पु० वृक्षस्य पाकः शिशुरिव जटिलत्वात् । वटवृक्षे ।

वृक्षभवन न० ७त० । वृक्षस्थे कोटरे । [वन्दायाम् (परगाछा) ।

वृक्षभक्षा स्त्री० वृक्षो भक्षो वेष्टकत्वात् भोजनीय इव यस्याः ।

वृक्षभेदिन् पु० वृक्षं भिनत्ति भिद-णिनि । वृक्षभेदके अस्त्रभेदे ।

वृक्षमङ्कू पु० वृक्षस्य मृदि भूमौ भवति भू-क्विप् । जलवेतसे ।

वृक्षरुहा स्त्री० वृक्षे रोहति रुह-क । वन्दायाम्, अमृतस्रवायाञ्च

वृक्षवाटिका स्त्री० वृक्षैर्वाटीव संवृतत्वात् इवार्थे कन् । अमात्यगणिकोपसेव्ये गृहसमीपस्थे उपवने । [अस्त्रे च

वृक्षादन पु० वृक्षमत्ति भिनत्ति अद-ल्यु । कुठारास्त्रे (नेहालि) वृक्षान्तरमत्ति भिनत्ति । अश्वत्थवृक्षे, मधुच्छत्रे, पियालवृक्षे विदारके च । वन्दायां स्त्री० गौरा० ङीष् ।

वृक्षाम्ल न० वृक्षजातमम्लम् । (तेतुल) वृक्षजाताऽम्लप्रधाने वृक्ष, चुक्राम्ले च ।

वृक्षोत्पल पु० वृक्षमादीयमानमुत्पलं येन । कर्णिकारवृक्षे

वृच वृतौ रु०पर०सक०सेट् । वृणक्ति । अवर्चीत् । निष्ठा अनिट् ।

वृज त्यागे अदा०आत्म०सक०सेट् इदित् । वृङ्क्ते अवृञ्जिष्ट नेदिदिष्ययस् । वृक्ते अवर्जिष्ट । निष्ठा अनिट् ।

वृज त्यागे वा चु० उभ०पक्षे भ्वा० पर० सक०सेट् । वर्जयति ते वर्जति । अववर्जत्-अवीवृजत् । अवर्ज्जीत् । निष्ठा अनिट्

वृज वृतौ, त्यागे च रु०पर०सक०सेट् । वृणक्ति । अवर्ज्जीत् । निष्ठा अनिट् । वृक्तः । [कुटिले त्रि० ।

वृजन न० वृज्यतेऽत्र वृज-क्यु । पापे, आकाशे च केशे पु०

वृजिन न० वृज-इनच् किच्च । पापे, भुग्ने त्रि० । द्वेगे पु० ।

वृण प्रीणने, तु०पर०सक०सेट् । वृणति अवर्णीत् ।

वृण भक्षणे तना०उभ०सक०सेट् । वृणोति वर्णोति वृणुते अवर्णीत् अवर्णिष्ट । क्त्वा वेट् । [अववर्त्तत् त ।

वृत दीप्तौ चु०उ०सक० सेट् । वर्त्तयति ते अवीवृतत् त

वृत वर्त्तने भ्वा० आ० लुङि लृटि लृङि च उभ०अक०सेट् । वर्त्तते । अवृतत् अवर्त्तिष्ट वर्त्स्यति वर्त्तिष्यते । क्त्वा वेट् ।

वृत संभक्तौ,वरणे च दि०आ०स०सेट् । वृत्यते अवर्त्तिष्ट । क्त्वा वेट्

वृत त्रि० वृ-क्त । प्रार्थिते, कर्मादौ प्रार्थनादिना कृतनियोगे च ।

वृति स्त्री० वृ-क्तिन् । वेष्टने (वेड़ा) 'वृतिञ्च तत्र कुर्वीते'तिस्मृ०

वृतिङ्कर पु० वृतिङ्करोति कृ-खच् । विकङ्कते (वइचि) ।

वृत्त न० वृत-भावे क्त । 'गुरुपूजा घृणा शौचं सत्यमिन्द्रियनिग्रहः प्रवर्त्तनं हितानाञ्च तत् सर्व्वं वृत्तमुच्यते' इत्युक्ते चरित्रे, पद्यभेदे, वृत्तौ च । वृत-कर्त्तरि क्त । अतीते दृढे, वर्त्तुले अधीते मृते जाते च त्रि० कूर्म्मे पु० ।

वृत्तगन्धि न० वृत्तस्य पद्यभेदस्य इव गन्धो लेशोऽत्र इत् समा० । 'भवत्युत्कालिकाप्रायं समासाढ्यं दृढाक्षरम् । वृत्तैकदेशसम्बन्धात् वृत्तगन्धि पुनः स्मृत'मित्युक्ते गद्यभेदे ।

वृत्ततण्डुल पु० वृत्तो वर्त्तुलस्तण्डुलोऽस्य । यावनाले । [व्याम्

वृत्तनिष्पाविका स्त्री० वृत्ता वर्त्तुला निष्पाविका । नखनिष्पा

वृत्तपर्णी स्त्री० वृत्तानि पर्णान्यस्याः ङीप् । महाशणपुष्पिकायाम्, पाठायाञ्च (आकनादि) ।

वृत्तपुष्प पु० वृत्तानि वर्त्तुलानि पुष्पाण्यस्य । शिरीषवृक्षे ।

वृत्तफल न० वृत्तं फलमस्य । मरीचे,दाड़िमे, वदरे च । वार्त्ताक्याम्, आमलक्याञ्च स्त्री०टाप् ।

वृत्तमल्लिका स्त्री० वृत्ता मल्लिकेव । श्वेतार्के ।

वृत्तवीज पु० वृत्तानि वीजान्यस्य । भिण्डायाम् । आढक्याम् स्त्री०

वृत्तस्थ पु० त्रि० वृत्ते गुरुपूजादौ चरित्रे तिष्ठति स्था-क । गुरुपूजादिचरित्ररते । [संदेशे च

वृत्तान्त पु० वृत्तो जातोऽन्तोनिर्णयो यस्मात् । संवादे,वाचिक

वृत्ति स्त्री० वृत-क्तिन् । वर्त्तने, स्थितौ, विवरणे च करणे क्तिन् जीविकायाम् । कौशिकीसात्वतीभारत्यारभट्याख्ये रचनाभेदे,वेदान्तोक्ते अन्तकरणादेः परिणामभेदे च । 'वुद्धिवृत्तिचिदाभासावि'ति 'ब्रह्मण्यज्ञाननाशाय वृत्तिव्याप्तिरि'ति च वे०

वृत्तिकर्षित त्रि०वृत्त्या कर्षितः । विषमस्थे,अल्पमात्रवृत्तिके च

वृत्र पु० वृत-रक् । अन्धकारे, रिपौ, त्वष्टृपुत्रे दानवभेदे, मेघे, पर्व्वतभेदे, मन्त्रे शब्दे च ।

वृत्रद्विष् पु० ६त० । इन्द्रे । वृत्ररिपादयोप्यत्र ।

वृत्रहन् पु० वृत्रं हतवान् हन-क्विप् । इन्द्रे ।

वृथा अव्य० वृ-थाल् किच्च । निरर्थके ।

वृथादान न० कर्म० । निष्फलदाने स्मृतिप्रदर्शिते देवपित्राद्यर्थभिन्ने कार्य्ये-दानभेदे । [मांसे ।

वृथामांस न० वृथा भूतं मांसम् । देवाद्यनुद्देशेन हतपशूनां

वृद्ध न० वृध-क्त । शैलजनामगन्धद्रव्ये । वृद्धदारके वृक्षे पु० । वृद्धियुक्ते, पण्डिते च त्रि० ।

वृद्धकाक पु० कर्म० । द्रोणकाके ।

वृद्धगङ्गा स्त्री० कर्म० । नदीभेदे ।

वृद्धदारक पु० वृद्धं दारयति दृ-णिच्-ण्वुल् । वीरताडवृक्षे ।

वृद्धफल पु० वृद्धं फलमस्य । वृद्धदारके वृक्षे ।

वृद्धनाभि त्रि० वृद्धा नाभिरस्य । (गोड) वृहन्नाभियुक्ते ।

वृद्धप्रपितामह पु० वृद्धः प्रपितामहात् राज० । प्रपितामहजनके । [पितरि ।

वृद्धप्रमातामह पु० वृद्धः प्रमातामहात् राज० । प्रमातामहस्य

वृद्धबला स्त्री०कर्म० । महासमङ्गायाम् वृद्धबलकरत्वात्तथात्वम् ।

वृद्धराज पु० वृद्धेषु राजते राज-अच् । अम्लवेतसे ।

वृद्धविभीतक पु० वृद्धः विभीतक इव । आम्रातके ।

वृद्धश्रवस् पु० वृद्धेभ्यः शृणोति श्रु-असुन्, वृद्धेषु श्रवो यशो यस्येति वा । इन्द्रे ।

वृद्धा स्त्री० वृध-क्त । गतयौवनायां स्त्रियाम् ।

वृद्धि स्त्री० वृध-क्तिन् । समृद्धौ अभ्युदये, सम्पत्तौ,समूहे च । वृध-कर्त्तरि क्तिच् । औषधिविशेषे, कलान्तरे, (सुद) 'वृद्धेरपि पुनर्वृद्धिरि'तिस्मृतिः । शैलेयगन्धद्रव्ये पु० ।

वृद्धिका स्त्री० वृद्धि+स्वार्थे कन् । वृद्धिनामकौषधे ।

वृद्धिजीविका स्त्री० वृद्धिरूपा जीविका । ऋणदानादिषु प्रयुक्तधनेभ्यो लाभरूपजीविकायाम् ।

वृद्धिश्राद्ध वृद्ध्यै अभ्युदयाय श्राद्धम् । पुत्रादीनां संस्काराङ्गे पार्व्वणविधिके नान्दीश्राद्धे ।
वृद्ध्याजीव त्रि०वृद्धिम् अधमर्णतः प्रयुक्तद्रव्याधिकलाभमाजीवति आ+जीव-अण् । वार्द्धुषिके । [अववर्द्धत् त ।
वृध दीप्तौ चु० उभ० अक० सेट् । वर्द्धयति ते अवीवृधत् त
वृध वृद्धौ भ्वा०आत्म०लुङि लृटि लृङि च उभ०अक०वृता०सेट्। वर्द्धते अवृधत् अवर्द्धिष्ट वर्त्स्यति वर्द्धिष्यते। क्त्वा वेट् ।
वृन्त न० वृ-क्त नि० मुम् च । (बोंटा) फलपत्त्रादिबन्धने ।
वृन्ताक पु०स्त्री०वृन्तमकति अक-अण्। वार्त्ताकौ स्त्रीत्वे गौ०ङीष्
वृन्तिता स्त्री० वृन्तं जातमस्याः तार०इतच् । कटुकायाम् ।
वृन्द न० वृन्यते वृणुते वा वृण-वृत वा दन् नि०। समूहे दशार्व्बुदसंख्यायाञ्च, तुलस्यां, राधिकायां स्त्री० ।
वृन्दार त्रि० वृन्दमृच्छति ऋ-अण् । मनोहरे ।
वृन्दारक पु० वृन्द+आरक कन् । देवे। मुख्ये,मनोहरे च त्रि०
वृन्दावन स्त्री० वृन्दाया विहारस्थानम् वनम् । मथुरासन्निकृष्टे वैष्णवे तीर्थभेदे । 'वृन्दावन परित्यज्य पादमेकं न गच्छती'ति पुराणम् ।
वृन्दिष्ठ त्रि० अतिशयेन वृन्दारको मुख्यः इष्ठन् वृन्दादेशः । अतिशयमुख्ये 'वृन्दिष्ठमास्तीत् वसुधाधिपानामि'ति भट्टिः ईयसुन् वृन्दीयानप्यत्र त्रि० स्त्रियां ङीप् ।
वृश वृतौ दिवा०पर०सक० सेट् । वृश्यति अवृशत् अवर्शीत् पुषादिरयमित्यन्ये तेन अवृशदित्येव ।
वृश पु० वृश-क । वासकवृक्षे, उन्दूरे च ओषधिभेदे स्त्री० ।
वृश्चिक पु०व्रश्च-किकन्। (विछा) कीटभेदे,शुककीटे,(शुयापोका) मेषादितः अष्टमे राशौ, ओषधिभेदे, मदनवृक्षे, कर्कटे, गोमयकीटे च ।
वृश्चिकप्रिया स्त्री० वृश्चिकस्य शुककीटस्य प्रिया । पूतिकायाम्
वृश्चिककर्णी स्त्री०वृश्चिक इव कर्णौ यस्याः । आखुकर्ण्याम् ।
वृश्चिका स्त्री०वृश्चिकः तद्विषमस्त्यस्य अच्। (विछाती) क्षुपभेदे
वृश्चिकाली स्त्री० वृश्चिक इवालति पर्य्याप्नोति वेदनायै अच् गौरा० ङीष् । (विछाती) क्षुपभेदे ।
वृश्चिपत्त्री स्त्री० वृश्चिक इव पत्त्रं विषाक्तमस्य पृ० कलोपः ङीप् । वृश्चिकाल्याम् ।
वृश्चीर पु० व्रश्च-कीरच् । श्वेतपुनर्नवायाम् ।
वृष सेचने सक०भ्वा०पर०प्रजननसामर्थ्ये अक० सेट् । वर्षति अवर्षीत् । क्त्वा वेट् । [अववर्षत ।
वृष प्रजननसामर्थ्ये चुरा०आत्म०अक०सेट् । वर्षयते-अवीवृषत-
वृष पु० वृष-क । वृषभे पुङ्गवे, मेषादितो द्वितीये राशौ, पुरुषभेदे, एकादशमनुकालिके इन्द्रे,धर्म्मे, श्टङ्गिमात्रे, मूषिके, शुक्रयुक्ते, वासकवृक्षे, वास्तुस्थानभेदे, शत्रौ, कामे, बलयुक्ते ऋषभनामौषधे, मयूरपिच्छे च ।
वृषण पु० वृष-क्यु । अण्डकोषे ।
वृषदंशक पु० वृषान् मूषिकान् दशति दन्श-ण्वुल् । विड़ाले
वृषध्वज पु० वृषो ध्वजो यस्य । शिवे वृषकेतनादयोऽप्यत्र ।
वृषध्वाङ्क्षी स्त्री० वृषो बलवान् ध्वाङ्क्षः काको यस्याः ५ब० । गौरा० ङीष् । नागरमुस्तायाम् ।
वृषन् पु० वृष-कनिन् । इन्द्रे, कर्णे, वृषे, अश्वे, दुःखे च ।
वृषनाशन पु० वृषान् मूषिकान् नाशयति नश-णिच्+ल्यु । विड़ाले ।
वृषपर्णी स्त्री० वृषस्य मूषिकस्य कर्ण इव पर्णमस्याः । (उन्दूरकाणी) आखुकर्ण्याम् ।
वृषपर्व्वन् पु० वृषे पर्व्व उत्सवो यस्य। शिवे,दैत्यभेदे च । वृषं बलकरं पर्व यस्य । भृङ्गारवृक्षे, कशेरौ च ।
वृषभ पु० वृष-अभच् कित्च । वृषे, श्रेष्ठे, जिनभेदे,कर्णच्छिद्रे, ऋषभनामौषधे च ।
वृषभगति पु० वृषभेण गतिरस्य । शिवे वृषभयानादयोऽप्यत्र ।
वृषभध्वज पु० वृषभो ध्वजोऽस्य। शिवे वृषभकेतनादयोऽप्यत्र ।
वृषभाक्षी स्त्री०वृषभस्य अक्षीव पुष्पाण्यस्याः। इन्द्रवारुण्याम्
वृषभानु पु० । राधिकायाःपितरि ।
वृषभानुसुता स्त्री० ६त० । राधिकायाम् । [शुद्रे न्टपे च
वृषल पु० वृष-कलच् । शूद्रे, लशुने,घोटके,अधार्म्मिके, चन्द्र-
वृषली स्त्री० 'पितृगेहे च नारी रजः पश्यत्यसंस्कृता । भ्रूणहत्या पितुस्तस्याः सा कन्या वृषली स्मृते'त्युक्तायां पितृगृहे दृष्टरजस्कायामनूढायां कन्यायाम्। वृषल+भार्य्यायां जातौ वा ङीष्। वृषलजातिस्त्रियां,तद्भार्य्यायाञ्च, 'ब्रह्महा वृषलीपति'रिति 'वृषलीफेनपीतस्ये'ति च स्मृतिः ।
वृषलोचन पु०वृषस्येव लोचनं यस्य । मूषिके। ६त० । वृषनेत्रे न०। ६ब० । वृषतुल्यनेत्रे त्रि० ।
वृषवाहन पु० वृषो वाहनमस्य । शिवे वृषभवाहनादयोऽप्यत्र
वृषस्यन्ती स्त्री० वृषेण जम्भनमिच्छति वृष+जाभार्थे क्यच् सुक् च । कामुक्यां 'लक्ष्मणं सा वृषस्यन्ती'ति भट्टिः ।
वृषा स्त्री० वृषः मूषिकस्तदाकारः पर्णमस्याः। मूषिकपर्ण्याम् ।
वृषाकपायी स्त्री० वृषाकपेः पत्नी ङीप् ऐङ् च । लक्ष्म्यां, गौर्य्याम्, स्वाहायां,शच्यां, जीवन्त्याञ्च ।
वृषाकपि पु० वृषं धर्म्मं न कम्पयति न+कपि-इन् नलोपः । महादेवे, विष्णौ, अग्नौ, इन्द्रे च ।
वृषाकर पु० वृषस्य सामर्थ्यस्य करः कृ-अच् । माषे ।

वृषाङ्क पु॰वृषः अङ्कोऽस्य । शिवे, भल्लातके, षण्डे च
वृषि(षी) स्त्री॰वृष-कि वा ङीप् । व्रतिनां कुशमयासनभेदे ।
वृषोत्सर्ग पु॰उत्+सृज-घञ् ६त॰। मृताद्युद्देशेन तत्पुत्रादिभिः क्रियमाणे विधानेन वृषस्य त्यागे 'वृषोत्सर्गश्च कर्त्तव्य' इति स्मृतिः । [वृष्यमाणे जले ।
वृष्टि स्त्री॰ वृष-क्तिन् । वर्षणे । कर्मणि क्तिन् । मेघादिभिः
वृष्टिघ्नी स्त्री॰ वृष्टिं हन्ति कारणत्वेन जहाति हन-क ङीप् । सूक्ष्मैलायाम् ।
वृष्टिजीवन त्रि॰वृष्टेः वृष्टिजलमेव जीवनं पालनोपायो यस्य। वृष्टिजलमात्राजीविनि चातके । [वृष्टिभवे त्रि॰ ।
वृष्टिभू पु॰ वृष्टौ तदुपलक्षिते काले भवति भू-क्विप् । भेके ।
वृष्णि पु॰ वृष-नि किच्च । यादवे वंशे, श्रीकृष्णे, मेषे च ।
वृष्णिगर्भ पु॰ वृष्णिः यादवकुलं गर्भे यस्य । श्रीकृष्णे ।
वृष्य पु॰ वृषाय हितो यत्, वृष-क्यप् वा । माषे । शुक्रवृद्धिकारके त्रि॰ वाजीकरणे न॰ आमलक्यां शतावर्य्यां, ऋषभनामौषधे च स्त्री॰ ।
वृष्यकन्दा स्त्री॰ वृष्यः शुक्रवर्द्धकः कन्दो यस्याः।विदार्य्याम् ।
वृष्यगन्धिका स्त्री॰ वृष्यः शुक्रवर्द्धको गन्धो यस्याः कप् अत इत्त्वम् । अतिवलायाम् ।
वृष्यवल्ली स्त्री॰कर्म॰ । विदार्य्याम् । कन् अत इत्त्वम् । तत्रैव ।
वृह दीप्तौ वा चु॰उभ॰ सक॰ पक्षे भ्वा॰ पर॰ इदित् । वृंहयति ते अववृंहत् त । वृंहति अवृंहीत् ।
वृह वृद्धौ शब्दे च अक॰भ्वा॰पर॰सेट् ।वर्हति अवृहत् अवर्हीत्
वृह ध्वनौ वृद्धौ च भ्वा॰प॰सक॰सेट् इदित् । वृंहति अवृंहीत्
वृह वृद्धौ भ्वा॰पर॰सक॰सेट् । वर्हति अवर्हीत् ।
वृह उद्यमे तु॰ पर॰अक॰वेट् । वृहति । अवर्हीत्-अवृक्षत् ।
वृह वृद्धौ भ्वा॰ आत्म॰सक॰ सेट् इदित् । वृंहते अवृंहिष्ट
वृहच्चञ्चु पु॰ वृहती चञ्चुरिव मञ्जरी यस्य । महाचञ्चुशाके ।
वृहच्चित्त पु॰ वृहत् उदारं वित्तं यस्मात् ५व॰ । फलपूरे
वृहत् त्रि॰ तु॰ वृह-अति । महति । स्त्रियां ङीप् ।
वृहती स्त्री॰वृहत्+गौ॰ङीष्। महत्यां स्त्रियां,क्षुद्रवार्त्ताकाम्। वारिधान्यां, वाचि, कण्टकारिकायाम्, नवाक्षरपादके छन्दोभेदे,उत्तरीयवस्त्रे च। स्वार्थे कन् । उत्तरीयवस्त्रे स्त्री॰
वृहतीपति पु॰ वृहतीनां वाचां पतिः वृहस्पतौ ।
वृहत्कन्द पु॰ वृहत् कन्दो यस्य । गृञ्जने, विष्णुकन्दे च ।
वृहत्कान्द पु॰ कर्म॰ । (खागड़ा) तृणभेदे ।
वृहत्कालशाक पु॰ कर्म॰ । (वड़ कालकासुन्दे) शाकभेदे ।
वृहत्कुक्षि पु॰ वृहत् कुक्षिर्यस्य । तुन्दिले ।
वृहत्ताल पु॰ कर्म॰। हिन्ताले ।
वृहत्तिक्ता स्त्री॰ कर्म॰ । पाठायाम् (आकनादि) ।
वृहत्तृण पु॰ वृहत्तृणं यत्र । वंशे ।
वृहत्त्वच् पु॰ वृहती त्वक् यस्य । (छातियान) वृक्षे ।
वृहत्पत्र पु॰ वृहत् पत्रमस्य । हस्तिकन्दे । (हातिकान्दा)
वृहत्पाटलि पु॰ पु॰ पट-अलि कर्म॰। धुस्तूरवृक्षे ।
वृहत्पाद पु॰ वृहत् पादोमूलमस्य । वटवृक्षे ।
वृहत्पालिन् पु॰ वृहतः पालयति पाल-णिनि । वनजीरके
वृहत्पीलु पु॰कर्म॰ । महापीलौ ।
वृहत्फला स्त्री॰ वृहत् फलं यस्याः । कटुतुम्ब्याम् ।
वृहत्साम न॰ कर्म॰ । 'त्वामिद्धि हवामहे' इत्यस्यामृचि गीयमाने साम्नि ।
वृहदम्ल पु॰कर्म॰ । (कामराङ्गा) वृक्षे ।
वृहदेला स्त्री॰कर्म॰ । स्थूलैलायाम् ।
वृहद्गोल पु॰कर्म॰ । (तरमुज) लतावृक्षे ।
वृहद्दल न॰ वृहत् दलमस्य । पट्टिकालोध्रे, हिन्ताले च ।
वृहद्धल न॰कर्म॰। महालाङ्गले ।
वृहद्भानु पु॰ वृहद्भानुः किरणो यस्य । सूर्य्ये, चित्रकवृक्षे च
वृहद्रथ पु॰वृहत् रथोऽस्य। इन्द्रे,यज्ञपात्रभेदे,सामावयवभेदे च
वृहद्वल्क पु॰ वृहत् वल्कमस्य। पट्टिकालोध्रे ।
वृहद्वात पु॰वृहत् वातो धातुभेदो यस्मात् ५व॰। (देधान) वृक्षे
वृहद्वारुणी स्त्री॰कर्म॰ । महेन्द्रवारुण्याम् ।
वृहद्वीज पु॰ वृहत् वीजमस्य । आम्रातके ।
वृहन्नल पु॰ वृहत् नलो यस्य । महापोटगले ।
वृहन्नला(डा) पु॰स्त्री॰वृहत् नलो यस्य वा लस्य डः । अर्ज्जुने
वृहस्पति पु॰वृहत्याः वाचः पतिः पृ॰नि॰। जीवे देवाचार्य्ये
वॄ वरणे क्र्या॰धा॰उभ॰सक॰सेट् । वृणाति वृणीते अवारीत् अवरिष्ट-अवरीष्ट-अवूर्त्त । [अवास्त
वे स्यूतौ भ्वा॰उभ॰यजा॰सक॰अनिट् । वयति ते अवासीत्
वेग पु॰ विज-घञ् । प्रवाहे, जवे,रेतसि, मूत्रविष्ठादिनिःसारणयत्ने,न्यायोक्ते संस्कारभेदे, महाकाले च। [ङीप्
वेगिन् पु॰वेग+अस्त्यर्थे इनि। श्येनविहगे,वेगवति त्रि॰। स्त्रियां
वेजाना स्त्री॰ विज-अच् तमानयति आ-नी-ड । सोमराज्याम्
वेण वाद्यादाने, गतौ,ज्ञाने चिन्तायाञ्च भ्वा॰उभ॰सक॰सेट् । वेणति ते । अवेणीत् अवेणिष्ट । चङि न ह्रस्वः ।
वेण पु॰ वेण-अच् । वर्णसङ्करजातिभेदे, वर्णसङ्करकारके पृथुराजपितरि नृपभेदे च ।
वेणि(णी) स्त्री॰ वेण-इन् वा ङीप् । केशरचनाभेदे, जल-

समूहे, तत्प्रवाहे, देवदारुवृक्षे, नदीभेदे, गङ्गायमुनासरस्वतीमिलनस्थाने च ।

वेणीर पु० वेण-ईरन् । अरिष्टवृक्षे (निम) । [मित्युद्भटः ।

वेणु पु०वेण-उण् । वंशे तद्विकारे वंशीवाद्ये च 'मा पूरय वेणु-

वेणुक न० वेणुरिव वेणोर्विकारः वा कन् । तोत्रे (पाचनवाडि)

वेणुकर्कर पु० वेणुरिव कर्करः । करवीरवृक्षे ।

वेणुज पु० वेणुतो जायते जन-ड । वेणुजाते यवाकारे तण्डुले

वेणुध्म पु० वेणुं वंशीं धमति ध्मा-क । वेणुवादके ।

वेणुन न० वेण-उनन् । मरिचे ।

वेणुपत्री स्त्री० वेणोरिव पत्त्रमस्याः । वंशपत्रीवृक्षे ।

वेणुयव पु० वेणुजातोयव इव । वंशजाते तण्डुलाकारे पदार्थे

वेणुवाद त्रि० वेणुं वादयति वद-णिच्-अण् । वेणुवादके ण्वुल् । तत्रैव त्रि० ।

वेणुवीज न० ६त० । वेणुजाते यवाकारे पदार्थे ।

वेतन न० अज-तनन् वीभावः । कृतकर्मणोभृतौ ।

वेतनादान न० ६त० । व्यवहारभेदे । [अपि तत्र ङीप् ।

वेतस पु०अज-असुन् तुक् च वीभावः । (वेत) वृक्षभेदे स्त्रीत्व

वेतसाम्ल पु० वेतस एव अम्ल । अम्लवेतसे ।

वेतस्वत् त्रि० वेतसोऽस्त्यस्य ड्वतुप् । बहुवेतसयुक्ते देशे ।

वेताल पु० अज-विच् वीभावः तल-घञ् कर्म० । मन्त्रविशेषे, भूताविष्टितशवभेदे, शिवानुचरभेदे, द्वारपाले च ।

वेत्तृ त्रि० विद-तृच् । ज्ञातरि, वोढरि, लब्धरि च ।

वेत्र पु० अज-त्रल् वीभावः । (वेत) वेतसवृक्षे ।

वेत्रधर पु०वेत्रं धरति धृ-अच् । द्वारपाले । वेत्रयष्टिधारके त्रि०

वेत्र(त्रा)वती स्त्री० वेत्रो वाहुल्येनास्त्यस्याः मतुप् मस्य वः वा दीर्घः । मालवदेशस्थे नदीभेदे 'शरावती वेत्रवती'ति पुराणम् ।

वेत्रासन न०वेत्रनिर्मितमासनम् । वेत्रनिर्म्मिते आसने (मोड़ा)

वेथ याचने भ्वा० आ० द्वि० सेट् चङि न ह्रस्वः । वेथते अवेथिष्ट

वेद पु० विद-अच् घञ् वा विष्णौ, ज्ञाने शास्त्रज्ञाने तत्साधने धर्म्मब्रह्मप्रतिपादके संहिताब्राह्मणात्मके ग्रन्थभेदे, शास्त्रोक्ते चरित्रे च ।

वेदगर्भ पु० वेदोगर्भे यस्य । सर्ववेदकर्त्तरि हिरण्यगर्भे ।

वेदन न० विद-ल्युट् । ज्ञाने सुखदुःखाद्यनुभवे, विवाहे च 'वसनस्य दशा ग्राह्या शूद्रयोत्कृष्टवेदने इति मनुः । युच् । वेदनापि उक्तार्थेषु स्त्री० । [समस्तवेदाभिज्ञे ।

वेदपारग पु० वेदानां पारमन्तं सीमां गच्छति गम-ड ।

वेदमातृ स्त्री० ६त० । गायत्र्यां मन्त्रभेदे तस्या वेदरक्षकत्वात्तथात्वम् । [तथात्वम् वेदाशासादयोप्यत्र ।

वेदवास पु०६त० । ब्राह्मणे तस्य तत्पाठतदुक्ताचाराश्रयत्वात्

वेदविद् पु० वेदं वेत्ति विद-क्विप् । विष्णौ । वेदज्ञे त्रि० ।

वेदव्यास पु० वेदान् व्यस्यति विभिन्नशाखत्वेन पृथक् करोति वि+अस-अण् । पराशरपुत्रे सत्यवतीगर्भजे मुनिभेदे ।

वेदस् पु० विद-असुन् । वेत्तरि ।

वेदाङ्ग न० वेदस्याङ्गमिव । 'शिक्षा कल्पो व्याकरणं निरुक्तं छन्दसां चयः । ज्योतिषामयनञ्चैव वेदाङ्गानि षडेव तु' इत्युक्तेषु शिक्षादिषु षट्सु शास्त्रेषु । [प्रणवे ओङ्कारे ।

वेदादि पु० वेदस्यादिरिव तत्पाठे प्रथमोच्चार्य्यमाणत्वात् ।

वेदान्त पु० ६त० । वेदशिरोभागे ब्रह्मप्रतिपादके उपनिषद्रूपे ग्रन्थभेदे तदुपकारके शारीरकसूत्रभाष्यादौ च ।

वेदाधिप पु० ६त० । 'ऋग्वेदाधिपतिर्जीवो यजुर्वेदाधिपो भृगुः । सामवेदाधिपोभौमः शशिजोऽथर्ववेदप'इत्युक्तेषु वृहस्पत्यादिषु, विष्णौ च ।

वेदान्तिन् त्रि०वेदान्तो ज्ञेयत्वेनास्त्यस्य इनि । वेदान्तशास्त्रज्ञे

वेदाभ्यास पु०६त० । 'वेदस्वीकरणं पूर्व्वं विचारोऽभ्यसनं जपः । तद्दानञ्चैव शिष्येभ्यो वेदाभ्यासोहि पञ्चधे'त्युक्तेषु वेदपाठविचारानुशीलनतन्मन्त्रजपपाठनेषु ।

वेदि न० विद-इन् । अम्बष्ठायाम् (आकनादि) परिष्कृतायां भूमौ स्त्री० वा ङीप् । 'मध्येन सा वेदिविलग्नमध्ये'ति कुमारः । वेदिश्च डमरुकाकारपिण्डिकावती पशुबन्धनार्थं होमीयद्रव्यासादानार्थं वा कृतसंस्कारा परिष्कृता चतुरस्रादिरूपा भूमिः । पण्डिते पु० ।

वेदिका स्त्री०वेदिरिव इवार्थे कन् । मङ्गलकर्म्मार्थं गृहद्वारादौ चतुरस्रादिमृत्तिकास्तूपाकारेण निर्म्मिते भूखण्डे ।

वेदिजा स्त्री० वेद्या होमवेदितो जायते जन-ड । द्रौपद्याम् ।

वेदितृ त्रि० विद-तृच् इट् च । ज्ञातरि ।

वेदिन् पु विद-णिनि । पण्डिते, हिरण्यगर्भे च । ज्ञातरि त्रि०

वेध पु० विध-घञ् । (वेंदा) वेधने, उन्माने (चाड़ा) 'परिधिनवमभागः शूकधान्येषु वेध' इति लीलावती । विवाहादौ वर्ज्ये नक्षत्रविशेषस्थितग्रहभेदकृतसंसर्गे च 'वेधं सर्व्वत्र वर्ज्जये'दिति ज्योतिषम् । [वेधकर्त्तरि त्रि० ।

वेधक न० विध-ण्वुल् । कर्पूरे, अम्लवेतसे, धन्याके न० ।

वेधनी स्त्री० विध्यतेऽनया विध-ल्युट् ङीप् । (भोमरी) मणिरत्नादिवेधकारणे अस्त्रभेदे । स्वार्थे कन् । तत्रार्थे, मेथिकायां, कस्तूर्य्यां च ।

वेधमुख्य पु० ७त० । कर्पूरे । संज्ञायां कन् । हरिद्रावृक्षे ।